

Miehiä naisvaltaisella alalla

Mieskasvatustieteilijöiden kokemuksia opinnoista ja työelämästä

Karhulahti Emma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Elokuu 2010

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden laitos

KARHULAHTI, EMMA: Miehiä naisvaltaisella alalla. Mieskasvatustieteilijöiden kokemuksia opinnoista ja työelämästä

Pro gradu -tutkielma, 96s., 3 liites.

Kasvatustiede

Elokuu 2010

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa selvitetään, millä tavalla kasvatustieteiden miesopiskelijat ja alalta valmistuneet miehet ovat kokeneet sukupuolen ja kasvatustieteellisen koulutuksen merkityksen urallaan. Tutkimusaineistona on neljäntoista Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella opiskelleen miehen kirjoitelmaa. Aineisto on kerätty kahdessa osassa. Kymmenen opiskelijan kirjoitelmaa kerättiin tammikuussa 2008 ja neljä laitokselta valmistuneen miehen kirjoitelmaa kerättiin marras-joulukuussa 2009. Opiskelijoiden kirjoitelmat on analysoitu teemoitellen. Myös valmistuneiden kirjoitelmien analysoinnissa hyödynnetään teemoittelua, mutta kirjoitelmia tarkastellaan vahvemmin elämäkerrallisesta näkökulmasta. Aihetta lähestytään sukupuolen ja kasvatustieteellisen koulutuksen näkökulmista.

Tutkimuksessa selvitetään, miten miessukupuoli ja kasvatustieteellinen korkeakoulutus kytkeytyvät toisiinsa sekä tutkittavien kokemukseen opinnoista ja työstä, ja millä tavoin nämä tekijät näyttäytyvät uran eri vaiheissa ja eri yhteyksissä. Tutkimuksessa tarkastellaan, mitkä asiat ovat olleet tutkittaville erityisen merkityksellisiä uran muotoutumisessa sekä opintoihin ja työelämään liittyvissä kokemuksissa ja onko työpaikan sukupuolijakaumalla vaikutuksia mieskasvatustieteilijöiden kokemuksiin siitä, millaisen merkityksen he antavat yhtäältä sukupuolelleen ja toisaalta kasvatustieteelliselle koulutukselle. Lisäksi tutkimuksessa vastataan siihen, miten yhteiskunnan, työelämän ja koulutuksen sekä miesten aseman muutokset näkyvät kasvatustieteen maistereiksi valmistuneiden miesten urilla.

Tulosten mukaan sukupuoli koetaan opiskelussa ja työelämässä toissijaisena eikä siihen haluta kiinnittää erityistä huomiota. Kasvatustieteen valinta miehelle epätyypillisenä alana tiedostetaan, mutta sukupuolen merkitystä ei haluta korostaa. Kasvatustiede koetaan usein ikään kuin sivuaineeksi, muiden opiskeltavien aineiden määrittellessä uran suuntaa enemmän. Yliopistotutkinnon suorittamisen merkitys koetaan tärkeänä sen sijaan, että erityisesti kasvatustieteelle pääaineena annettaisiin suurta painoarvoa. Tutkinto voidaan rakentaa esimerkiksi sivuaineiden kautta hyvin miehisinä pidetyistä opinnoista.

Kasvatustiede ja miessukupuoli yhdessä luovat alaa opiskelevista ja sillä työskentelevistä miehistä kuvaa, jossa korostuvat ulospäin suuntautuneisuus ja ihmisläheisyys. Myös miehet itse korostavat näitä ominaisuuksia joissain tilanteissa eikä itseä välttämättä koeta perinteisen maskuliinisuuden edustajaksi. Miesopiskelijat ovat kohdanneet opinnoissaan erilaista kohtelua alansa naisopiskelijoihin verrattuna, mutta usein se koetaan luonnollisena. Positiivisen huomion saaminen sekä muiden miesopiskelijoiden seura koetaan myönteisenä seikkana opinnoissa, kun taas valmiiksi miehelle asetetut roolit ja stereotyyppiset oletukset koetaan kielteisinä. Naisvaltaisella alalla

opiskelu voi aiheuttaa miesopiskelijoille vierauden tuntemuksia, mutta pääasiassa sukupuolesta uskotaan olevan hyötyä tulevaa työelämää ajatellen.

Aiemmille opinnoille tai työlle sekä iän tuomalle kokemukselle annetaan sukupuolta suurempi painoarvo uran rakentumisessa. Myös tutkinnon sivuaineet, pro gradu -tutkielman tekeminen ja yliopisto tutkinnon suorittaminen ylipäätään koetaan merkityksellisiksi. Muuttuvan yhteiskunnan haasteet ovat näkyneet tutkittavien urilla muun muassa isyysvapaiden pitämisinä, joustavuuden vaatimuksina niin opinnoissa kuin työelämässä sekä työelämän epävakaisuutena. Mieskasvatustieteilijöiden urilla kysymys työpaikkojen sukupuolikoostumuksesta muodostuu usein merkityksettömäksi.

Asiasanat: elämäkerrallisuus, kasvatustiede, kokemus, koulutus, miehet, muutos, opiskelu, sukupuoli, Tampereen yliopisto, työelämä, ura

SISÄLTÖ

1.	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	1
2.	MIEHIÄ TUTKIMASSA.....	3
3.	KATSE KASVATUSTIETEeseen.....	6
3.1.	Kasvatustiede koulutusalan.....	6
3.2.	Kasvatustieteilijät aiemmissä tutkimuksissa	8
3.2.1.	Kasvatustieteilijät ja muuttuva työelämä	8
3.2.2.	Kasvatustieteellisen koulutuksen tuottamat valmiudet	10
3.3.	Mieskasvatustieteilijät tutkimuksen kohteena	12
3.4.	Kasvatustieteiden opiskelu Tampereen yliopistossa	14
4.	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	16
4.1.	Tutkimuskysymykset	16
4.2.	Tutkimuksen kohdejoukko.....	17
4.2.1.	Opiskelijat	17
4.2.2.	Työssäkäyvät.....	18
4.3.	Aineistonkeruu.....	20
4.3.1.	Ensimmäinen vaihe: Opiskelijat	20
4.3.2.	Toinen vaihe: Työssäkäyvät.....	23
4.4.	Aineiston analyysi.....	28
4.4.1.	Ensimmäinen vaihe: Opiskelijat	30
4.4.2.	Toinen vaihe: Työssäkäyvät.....	32
4.4.3.	Kolmas vaihe: Kahden aineiston yhdistäminen	35
5.	KASVATUSTIETEIDEN MIESOPISKELIJOIDEN KOKEMUKSIA OPINNOISTA.....	37
6.	MIESKASVATUSTIETEILIJYYS TUTKITTAVIEN TARINOISSA	40
6.1.	Perheellisen miehen elämää kiireen ja epävarmuuden keskellä: Pekan tarina	40
6.2.	Aikuisiällä työn ohessa opiskelua: Sakarin tarina	51
6.3.	Mies ja monet muutokset: Jarmon tarina.....	59
6.4.	Tiedostamista, erottautumista ja oman toiminnan sopeuttamista: Tonin tarina	70
7.	TUTKIMUKSEN TULOKSET	82
7.1.	Mieheys kasvatustieteiden miesopiskelijoiden ja -maisterien urilla.....	82

7.2. Kasvatustieteilijyys kasvatustieteiden miesopiskelijoiden ja -maisterien urilla.....	83
7.3. Kasvatustieteen miesmaisterit muutosten keskellä.....	84
7.4. Naisvaltainen kasvatustiede?.....	87
8. POHDINTAA JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA	88
9. TUTKIMUKSEN ARVIOINTI.....	91
LÄHTEET	97
LIITTEET.....	106

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on nostaa kasvatustieteiden miesopiskelijoiden ja -maisterien kokemukset mukaan koulutuksen ja työelämän sukupuolittuneisuutta koskevaan keskusteluun, sekä analysoida koulutuksen ja työelämän muutosten näkymistä tutkittavien miesten urilla. Tarkoituksena on selvittää, mikä merkitys sukupuolella on naisvaltaisella kasvatustieteellisellä alalla opiskelien sekä alalta valmistuneiden miesten kokemuksissa, ja millä tavoin yhteiskunnallis-kulttuurinen konteksti, kuten alalle tyypilliset piirteet sekä Suomen työ- ja opiskeluelämän trendit, näkyvät mieskasvatustieteilijöiden kokemuksissa. Pohdin, miten sukupuoli näkyy kasvatustieteiden opinnoissa ja voiko se olla etu tai rasite työelämässä 2000-luvun alussa, aikana, jolloin koulutustaso on Suomessa korkealla ja pelkästään kasvatustieteellisen tutkinnon avulla kilpailu työpaikoista voi olla vaikeaa. Lisäksi vertaan tämän tutkimuksen vastaajien kokemuksia aikaisempiin kasvatustieteilijöitä käsitteleviin tutkimuksiin ja selvitän, eroavatko tutkittavien miesten kokemukset muiden kasvatustieteilijöiden kokemuksista. Tutkimuksen tavoitteena on nostaa tietoisuuteen ja pyrkiä ymmärtämään, mitä eri puolia kasvatustieteiden miesopiskelijoiden ja -maisterien uraan liittyy, mitkä asiat mahdollisesti vaikeuttavat opiskelua ja työssä toimimista ja mitkä tekevät niistä helpompia.

Työelämän muutosten on todettu näkyvän eri aloilla työskentelevien ammattilaisten kokemuksissa eri tavoin (ks. esim. Heikkinen 2010b). Tässä tutkimuksessa nostan ammattialan lisäksi huomion kohteeksi sukupuolen ja tarkastelen kasvatusalan muutosten näkymistä erityisesti miesopiskelijoiden ja -maisterien urilla. Aiheen tutkiminen on tärkeää, sillä vaikka sukupuoleen liittyvää tutkimusta korkeakoulukontekstissa on tehty Suomessa jonkin verran (esim. Husu 2001; Saarinen 2003), tutkimukset ovat keskittyneet suurelta osin henkilökuntaan eivätkä opiskelijoihin. Ne harvat tutkimukset, joita yliopisto-opiskelijoiden sukupuoleen liittyen on Suomessa tehty, ovat keskittyneet aiheeseen naisopiskelijoiden näkökulmasta (esim. Salokangas 2002). Kasvatustieteilijöiden työelämää koskevissa tutkimuksissa huomio on puolestaan kohdistunut yleisesti koko tieteenalan opiskelijoihin tai työntekijöihin sukupuolten asemia erittelemättä (esim. Jokihaara, Räisänen, Tahvola & Vuorikoski 2004; Koski 2001; Luukkainen 2010; Niiniö 2008). Alan naisvaltaisuuden vuoksi tämä on johtanut siihen, että myös vastaukset edustavat pääosin naisten ajatuksia, kokemuksia ja asemaa. Muutoinkin ammattien sukupuolittumiseen liittyvää tutkimusta on tehty keskittyen erityisesti naisiin ja naisammatteihin (esim. Anttonen ym. 1994;

Heikkinen 2001a; Henriksson 1998). Miesten ääni on siis jäänyt suurelta kuulematta, ja se on asia, johon haluan tutkimukseni kautta tuoda muutoksen. Lisäksi haluan nostaa esiin opintojen ja työelämän välisen yhteyden, jota on sekä Suomessa että kansainvälisesti tutkittu melko vähän. Koulutuksesta työelämään siirtymistä on yleisemmin tutkittu määrällisesti, jolloin on keskitytty työhönsijoittumiseen, uratytyväisyyteen ja palkkatietoihin, eikä yksilöiden kokemuksia ole juurikaan huomioitu (esim. Kivinen & Nurmi 2009; Virolainen & Valkonen 2002).

Tämän tutkimuksen juurien voidaan nähdä ulottuvan parin vuoden takaiseen kandidaatintutkielmaani, jossa tutkin Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen miesopiskelijoiden opiskelukokemuksia sukupuolen, ainokaisuuden, piilo-opetussuunnitelman sekä sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmista (Karhulahti 2008). Tuon tutkielman kautta saatiin hyödyllistä tietoa vähän tutkitusta aiheesta, ja se myös lisäsi kiinnostustani aihetta kohtaan. Pro gradu -tutkielmassani halusin ottaa mukaan keskusteluun kasvatustieteiden miesopiskelijoiden lisäksi myös työssäkäyvät mieskasvatustieteilijät. Tässä tutkimuksessa tutkin mieskasvatustieteilijyyttä sekä aiemmin keräämäni aineiston että tätä tutkimusta varten keräämäni aineiston avulla. Lisäksi tutkimuksen pohjalla on aiheeseen liittyvää teoriaa ja aiempia tutkimuksia. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu neljästätoista kirjoitelmasta. Kymmenen kandidaatintutkielmaani vastannutta kasvatustieteiden miesopiskelijaa keskittyi kirjoitelmissaan erityisesti opintoihin liittyviin kokemuksiin, kun taas neljää tätä tutkimusta varten kirjoittanutta miestä ohjasin osaelämäkerralliseen vastaamiseen niin, että kirjoitelmissa puhutaan sekä opiskeluajasta että työelämästä. Tutkimuksen keskeisimpinä ja tasavahvoina näkökulmina ovat miessukupuoli sekä kasvatustieteellinen koulutus.

Tämä tutkimus keskittyy erityisesti kasvatustieteilijöihin, mutta toivon, että saatua tietoa voidaan soveltaa laajemminkin, esimerkiksi vertaamalla tutkittavien kokemuksia muihin naisvaltaisilta aloilta valmistuneiden miesten tai muiden generalistisilta aloilta (ks. Rouhelo 2001) valmistuneiden kokemuksiin. Erilaiset urakuvaukset voivat avata lukijoille uusia näkökulmia ja samalla kertoa jotain kasvatustieteilijöiden, erityisesti mieskasvatustieteilijöiden, uraa määrittävistä valtarakenteista. Tutkimuksessani pyrin siihen, että erityisesti kasvatustieteiden opiskelijat voivat hyötyä sen annista. Ala on opiskelijoille itselleenkin usein hyvin epämääräinen ja vaikeasti hahmotettava, joten erilaiset urakuvaukset voivat auttaa hahmottamaan niitä mahdollisuuksia, joita kasvatustieteen maisterin tutkinto avaa.

Tutkimusraporttini alussa johdatan lukijan aiheeseen esittelemällä tutkimuksen viitekehysten. Aluksi kerron, mitä miesnäkökulma tarkoittaa tässä tutkimuksessa, ja miten mieheyttä on aiemmin tutkittu ja käsitteellistetty. Seuraavassa luvussa keskittän huomioni kasvatustieteeseen kuvaamalla kasvatustieteen koulutusala, esittelemällä aiempia kasvatustieteilijöitä koskevia tutkimuksia sekä kertomalla mieskasvatustieteilijöistä tutkimuskohteena. Luvun lopussa esittelen Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen opetusta. Tutkimusraportin neljännessä luvussa esittelen tutkimukseni tutkimuskysymykset ja kerron, miten olen toteuttanut tutkimuksen. Seuraavaksi kerron tutkimukseni taustalla olevan kandidaatintutkielman keskeisimmät tulokset, minkä jälkeen keskityn tämän tutkimuksen tarinoiden analysointiin.

Tutkimukseni ensimmäisten lukujen tarkoitus on ennen kaikkea johdattaa lukija aiheeseen, mutta varsinaista vuoropuhelua aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin pyrin käymään tutkittavien tarinoiden analysoinnin yhteydessä luvussa kuusi. Tutkimusraporttini ei siis noudata tiukasti perinteistä IMRD-kaavaa (esim. Hirsjärvi, Liikanen & Sajavaara; 1997, 238–252; Viskari 2003, 34–38), vaan pyrin teorian ja empirian väliseen vuoropuheluun koko raportin ajan (ks. Eskola & Suoranta 2005, 241). Luvussa seitsemän kokoan tutkimuksen keskeiset tulokset yhteen, minkä jälkeen pohdin tutkimukseni merkitystä ja esitän jatkotutkimusehdotuksia. Raportin viimeisessä luvussa arvioin tutkimustani.

2. MIEHIÄ TUTKIMASSA

Tässä tutkimuksessa asetan tietoisesti ”sukupuolilinssit” silmilleni ja tarkastelen tutkittavien kokemuksia erityisesti siitä näkökulmasta, että he ovat miehiä. Keskityn miessukupuoleen, mutta vaikka tutkin miehiä, en tutki erityisesti miehisyttä. En siis ole niinkään kiinnostunut miehisyden rakentumisesta tai siitä, miten miessukupuoli itsessään koetaan, vaan pyrkimykseni on tarkastella koulutusta ja työelämää sukupuoli tiedostaen ja etsien sen merkitystä miesten kokemuksissa. Vaikka en tee varsinaisesti miestutkimusta, maskuliinisuuteen liittyvät kulttuuriset odotukset ja käsitykset siitä, millaista on olla mies, on tärkeä tiedostaa, jotta tutkittavien kokemukset voidaan kiinnittää laajempaan kontekstiin ja niihin valtarakenteisiin, jotka osaltaan vaikuttavat tutkittavien elämään.

Miessukupuolta on totuttu tarkastelemaan suhteessa paitsi naisiin, myös toisiin miehiin ja mieheys voidaan nähdä myös yksilön tulkintana niistä arvoista, joita yhteiskunnassa pidetään

miessukupuolelle sopivina. Läntisissä kulttuureissa onkin vallinnut selkeä jako siitä, mikä on miehistä ja mikä ei ole. Poikien ja miesten oletetaan usein tekevän eri asioita kuin tyttöjen ja naisten, ja määrittelevän itsensä naissukupuolesta erilaiseksi. Miehisää ja naismaisia rooleja ja odotuksia ylläpidetään sosiaalisilla käytännöillä, eli niillä tavoilla, joilla toimimme miehinä ja naisina. Sukupuolten mukaista toimintaa harjoitetaan ja vahvistetaan arjessa sekä tietoisesti että tiedostamatta. (Kempe 2000, 6; Korvajärvi & Kinnunen 1996, 238.)

Miehisyyttä ei tulisi kuitenkaan ymmärtää kaikille samanlaisena ominaisuutena, vaan se on sekä moninainen että alati muuttuva ilmiö. Mieheys voi muuttua paitsi yhteiskunnallisten muutosten, myös elämänkulun mukana ja saada erilaisia ilmentymiä eri elämänvaiheissa. Elämäntilanteiden vaihtuessa miehet voivat kyseenalaistaa, muuttaa ja arvioida käsityksiään itsestään miehinä. Myös yhteiskunnassa arvostetaan eri aikoina erilaisia miehisyyden malleja. Perinteisesti miehen mallina on pidetty patriarkaattista perheenelättäjää, mutta toisinaan arvostetaan enemmän ”pehmomiestä”. Käsitykset oikeasta miehisyydestä vaihtelevat aikojen kuluessa. Myös esimerkiksi uskonnolla, kulttuurilla, seksuaalisella suuntautuneisuudella, kansallisuudella ja yhteiskuntaluokalla voi olla merkitystä siihen, millä tavalla miehenä oleminen koetaan. Käsitelmä monenlaisista miehisyyksistä alkaa kuitenkin olla jo laajasti hyväksytty lähtökohta mieskeskustelussa. (Kempe 2000, 6-7.)

Miesten sukupuolista asemaa käsittelevää tutkimusta on sekä Suomessa että kansainvälisesti katsottuna niukasti. Esimerkiksi sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa puhutaan usein naisten aseman parantamisesta miehiin nähden ja miehet ovat olleet tutkimuksissa tyytyväisempiä vallitsevaan tilaan kuin naiset (esim. Nikunen 2006, 16; Pulkkinen 2002; Varjus 1997). Lähinnä naiseus on totuttu mieltämään sukupuolisuudeksi ja miehiä on pidetty mittatikkuna, johon naisia on verrattu. Usein myös miehet itse olettavat oman kokemuksensa olevan sukupuolineutraali ja miehen katsotaan tarkoittavan samaa kuin ihminen. (Jokinen 2002, 242.) Sukupuoleen kohdistuvan tutkimuksen naispainotteisuuden voidaan nähdä johtuvan siitä, että nimenomaan naiset ovat joutuneet taistelemaan saadakseen oikeuden koulutukseen ja työntekoon ja tullakseen yhteiskunnallisesti tasa-arvoiseen asemaan miesten kanssa.

Toisaalta se, että tasa-arvopuhetta tuotetaan useimmiten naisten aloitteesta ja näkökulmasta, tarjoaa miehelle jo lähtökohtaisesti syytetyn roolin. Miehet kokevat tasa-arvopuheen tällöin helposti heihin kohdistuvina syytöksinä ja vaatimuksina. (Mt., 240.) Lisäksi naisten aseman parantaminen on aiheuttanut vaatimuksia miesten muuttumiseen. Työelämässä miehet ovat monelta osin joutuneet

luopumaan vallastaan, naiset ovat siirtyneet aiempaa enemmän miehisisille aloille ja vaatimukset kiltin perheenisän ja perinteisen ”macho-miehen” yhdistymisestä ovat nykymiehelle tavallisia. (Esim. Jokinen 1999; 2002.) Tällä tutkimuksella haluanakin tuoda esiin myös miesnäkökulman sukupuolten aseemiin liittyvään keskusteluun.

Koska tutkimukseni keskeisenä lähtökohtana on ymmärtää sukupuolen merkitys miesten kokemuksissa koulutuksen ja työelämän eri vaiheissa, on tärkeää nähdä ne rakenteet, joiden puitteissa merkityksiä luodaan. Sekä koulutus että työelämä näyttävät Suomessa usein sukupuolineutraaleina alueina (esim. Ojala, Palmu & Saarinen 2009; Rantalaiho & Heiskanen 1997). Sukupuolten erilaisuus saatetaan myöntää, mutta siihen ei haluta kiinnittää huomiota ja ihmisten erilaiset asemat pyritään selittämään jollain muulla tekijällä kuin sukupuolella. Sukupuoli voidaan käsittää myös hyvin yksityisenä asiana, eikä siitä puhuta esimerkiksi työpaikoilla. (Kinnunen & Korvajärvi 1996, 24–25; Korvajärvi 1998.) Tasa-arvosuunnitelmien ja -lakien uskotaan helposti takaavan sukupuolten samankaltaisen kohtelun ja sukupuolittavilta käytännöiltä suljetaan silmät. Tällöin onkin kyse enemmän sukupuolisokeudesta kuin sukupuolineutraalisuudesta. Mikäli sukupuolen vaikutusta ei oteta koulutuksessa ja työelämässä huomioon, pääsevät stereotyyppiset näkemykset sukupuoliin liittyvistä ominaisuuksista helposti vaikuttamaan siihen, miten opiskelijoihin tai työntekijöihin suhtaudutaan. (Kolehmainen 2002, 211.) Tämän vuoksi olisi syytä kiinnittää huomiota niihin sukupuolistamisen käytäntöihin ja rakenteisiin, jotka koulutuksessa ja työelämässä vaikuttavat.

Yhteiskunnan sukupuoliroolien mukainen rakentuminen havainnollistuu hyvin koulutuksen ja työelämän sukupuolittuneisuudessa. Naiset ja miehet opiskelevat pääosin eri aloilla, minkä vuoksi he eivät työmarkkinoille tullessaankaan kilpaile tavallisesti samoista työpaikoista. Näin ollen koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolen mukaiset jaot vahvistavat toinen toisiaan. (Mt. 210.) Tutkittaessa naisvaltaisella alalla opiskelleita miehiä kysymys siitä, kenen kanssa työelämään tultaessa kilpaillaan, nouseekin olennaiseksi. Tässä tutkimuksessa naisvaltaista alaa edustavan Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen opiskelijoista naisten osuus on 81 % ja miesten osuus 19 % (Tampereen yliopiston tilastoja 2010).

3. KATSE KASVATUSTIETEeseen

Tässä luvussa suuntaan katseeni kasvatustieteeseen. Aluksi esittelen kasvatustieteiden koulutusalan, minkä jälkeen tarkastelen aiempien tutkimusten perusteella syntynyttä kuvaa kasvatustieteen maistereiden asemasta muuttuvassa työelämässä sekä kasvatustieteilijöiden työelämävalmiuksista. Luvun lopussa pohdin, miksi kasvatustieteiden opiskelijat ja maistereiksi valmistuneet miehet ovat tutkimuskohteena erityislaatuinen ryhmä, mitä heistä tiedetään, ja miksi heidän kokemuksiaan on syytä tutkia. Tutkimuksissa ja alaa koskevassa kirjallisuudessa käytetään sekä termiä *kasvatustiede* että *kasvatustieteet*. Ensimmäinen viittaa selkeämmin yleiseen kasvatustieteeseen, jälkimmäiseen sisältyvät myös aikuiskasvatus ja erityispedagogiikka (ks. Rinne Kivirauma & Lehtinen 2004, 57). Tässä tutkimuksessa käytän molempia termejä sen mukaan, viittaanko esimerkiksi Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokseen ja sen opintoihin yleisesti vai pääaineenaan yleistä kasvatustiedettä lukeneen maisterin pääainetta koskevaan kokemukseen.

3.1. Kasvatustiede koulutusalanana

Kasvatustiede on generalistinen ala, joka ei valmista suoraan tiettyyn ammattiin, vaan antaa enemmänkin yleisiä akateemisia valmiuksia. Muita generalistisia aloja ovat esimerkiksi yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat, joista kuitenkin poikkeuksena on opettajankoulutus. Työmarkkinoilla generalistit kilpailevat usein keskenään samoista työpaikoista, joihin ei välttämättä ole alakohtaista ammattivaatimusta. (Rouhelo 2001, 8–9.) Kasvatustieteen maistereiden työtehtävät liittyvät usein koulutussuunnitteluun ja oppimisen organisoimiseen. Valmistuneiden työnkuvaan voi kuulua esimerkiksi kehittämistehtäviä, konsultointia ja työnohjausta, hallinnointi- ja johtamistehtäviä sekä tutkimus ja arviointitehtäviä. Yhtä tyypillistä työpaikkaa kasvatustieteen maistereilla ei ole, vaan valmistuneet työskentelevät sekä julkisella että yksityisellä sektorilla ja erilaisissa järjestöissä. Kasvatustieteellistä asiantuntijuutta tarvitaan koulutusalan lisäksi myös esimerkiksi teollisuuden ja kaupan aloilla sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Tampereen yliopisto 2010a.)

Koulutuksen antamien monipuolisten mahdollisuuksien myötä kasvatustieteilijöiden uria koskevissa tutkimuksissa haasteeksi muodostuu se, ettei kasvatustieteiden yliopistollista koulutusta vastaavaa työtä voida yksiselitteisesti määrittää. Ammattinimike ei välttämättä kerro mitään työn

sisällöstä ja toisaalta eri tavoin opintonsa rakentaneille opiskelijoille ”oman alan työ” voi olla erilaista. Näin ollen tässäkin tutkimuksessa en varsinaisesti keskity tutkittavien ammattinimikkeisiin, jotka voivat samoinakin olla sisällöltään hyvin vaihtelevia, vaan huomion keskipisteenä on ennen kaikkea kasvatustieteellinen koulutus, joka voi suunnata yksittäisiä opiskelijoita hyvin eri suuntiin kunkin omien intressien sekä sivuaineiden ja muiden opintojen mukaisesti.

Toisena haasteena kasvatustieteilijöitä tutkittaessa on se, etteivät kasvatustieteilijät ole esimerkiksi opettajien, lääkärien tai pappien tapaan yhtenäinen professionaalinen ammattiryhmä. Kasvatustiede on saanut raivata tietään itsenäiseksi tunnustetuksi yliopistolliseksi tieteenhaaraksi monien mutkien kautta ja se toimi pitkään muiden tieteiden varjossa alisteisessa asemassa. Ensimmäiset kasvatustieteen laitokset palvelivat ensisijaisesti opettajien koulutusta, ja vielä tänäkin päivänä kasvatuksen ja koulutuksen ilmiöihin suuntautuvaa tutkimusta voidaan harjoittaa myös monilla muilla aloilla, esimerkiksi taloustieteissä, historian tutkimuksessa, sosiologiassa ja psykologiassa. (Rinne, Kivirauma & Lehtinen 2004, 59.) Tässä tutkimuksessa tämä haaste näkyy esimerkiksi siten, että en voi tutkittavien kirjoitelmia lukiessani nojautua mihinkään kasvatustieteilijöiden mallitarinoin tai toisaalta olettaa, että tutkittavat puhuisivat sellaisen kautta (vrt. Löyttyniemi 2004, 48; Syrjälä 2002, 15–16).

Mallitarinalla tarkoitetaan kulttuurissa tai erilaisissa yhteisöissä yleisesti tunnettua tarinaa, johon kukin kertoja voi suhteuttaa omaa elämäänsä ja kerrontaansa. Niissä tehdään näkyväksi ne arvot, ominaisuudet sekä toiminta- ja suhtautumistavat, jotka ovat kunkin yhteisön piirissä tyypillisiä ja hyväksyttäviä. (Hänninen 1999, 50–52.) Esimerkiksi lääkärin mallitarina tuo esiin hyvän lääkärin ominaisuudet ja tavoitteet ja muodostaa näin rungon, jonka ympärille kukin lääkäri voi kietoa oman tarinansa. Mallitarinoiden juonet siis kiinnittävät kertojan aikaan, paikkaan, kulttuuriin ja toisiin ihmisiin, eikä kertojen tarvitse luoda omaa tarinaansa tyhjästä. (Löyttyniemi 2004, 48–49.) Koska kasvatustieteilijät eivät ole yhtenäinen ammattiryhmä, heillä ei voida nähdä olevan kuvatunkaltaista mallitarinaa. Tässä tutkimuksessa mallitarinoiden puutteen voi nähdä kuitenkin etuna siinä mielessä, että tutkittavien kirjoitelmat voidaan tulkita hyvin yksilöllisinä kertomuksina, jossa näkyvät nykyisen kulttuurin ja ajan piirteet. Tutkimuksen kautta voidaan myös pohtia, onko kasvatustieteilijöille mahdollista rakentaa yhteistä kertomusta tai olisiko se edes tarpeen. Lisäksi tutkimuksen avulla on mahdollista tarkastella, onko alan moniulotteisuus hyvä vai huono asia.

3.2. Kasvatustieteilijät aiemmissa tutkimuksissa

Kasvatustieteiden opiskelijoita ja kasvatustieteelliseltä alalta valmistuneita henkilöitä on tutkittu viime vuosina jonkin verran. Seuraavaksi esittelen, millaisia havaintoja kasvatustieteilijöiden työelämää ja opintoja koskien on tehty. Aiempaan tutkimukseen tutustuminen on tärkeää, jotta miesopiskelijoiden ja -maistereiden tarinat voidaan liittää siihen kontekstiin, josta niissä kerrotaan.

3.2.1. Kasvatustieteilijät ja muuttuva työelämä

Tietoyhteiskunnan kehitys on aiheuttanut monia muutoksia työelämään. Keskeisimpinä seikkoina työelämän muutostrendejä koskevassa keskustelussa nostetaan esiin ennen kaikkea teknologinen kehitys ja globalisaatio, jotka ovat muuttaneet niin työn luonnetta ja työn tekemisen tapoja kuin organisaatioitakin monin tavoin. Globaali kilpailu on lisännyt vaatimuksia joustavuuteen niin organisaatioiden kuin työntekijöiden osalta ja työelämästä on tullut yhä markkinavetoisempaa ja kilpailullisempaa. (Esim. Kasvio 2007; Siltala 2004; Sennett 2002; 2007; Storey 2000.) Eri toimialojen ammattilaisia tutkittaessa merkittävimmiten työelämän muutoksiksi ovat nousseet työn laaja-alaistuminen, kiireen ja vaatimusten lisääntyminen, tekniikan kehittyminen sekä työuran epävakaistuminen. Myös kansainvälistyminen luo omat haasteensa työelämälle. Eri aloilla on kuitenkin omia tyypillisiä piirteitään, jotka vaikuttavan siihen, miten työelämän muutokset näkyvät ja koetaan. (Heikkinen 2001b.) Kasvatustieteilijöiden toimenkuvissa kansainvälistyminen on näkynyt esimerkiksi EU- maiden ja OECD- maiden väliseen yhteistyöhön liittyvinä tehtävinä ja kansainvälinen järjestötoiminta on tullut yhä suuremmassa määrin osaksi kasvatustieteilijöiden työtä (Jakku-Sihvonen 2005, 133). Myös jatkuvasti kehittyvät tietoyhteiskunnan koulutusmuodot sekä verkkopohjaiset oppimisympäristöt ja monimuoto-opetus ovat vaikuttaneet kasvatusalan ammattilaisten työnkuviin ja tuoneet uusia haasteita (Tampereen yliopisto 2010b).

Vallalla ovat myös niin sanotut työssä oppimisen ja elinikäisen oppimisen ideologiat, joiden myötä työntekijöitä pyritään kannustamaan jatkuvaan oppimiseen sekä itsensä kehittämiseen (esim. Mäkinen ym. 2006; Tikkamäki 2006). Eri alojen ammattilaisia tutkittaessa on huomattu, että usein oppilaitos koetaan perustietojen ja -taitojen opettamisessa tärkeänä väylänä, mutta varsinaisen ammattiin kasvamisen nähdään tapahtuvan työpaikalla esimieheltä ja työtovereilta oppien ja toisaalta kokemuksen kautta. Monilla aloilla myös yritysten sisäinen koulutus on lisääntynyt.

Toisaalta tietty peruskoulutus on monilla aloilla lainsäädännöllinen välttämättömyys ammatin harjoittamiseen ja jo sen vuoksi tärkeää. Niilläkin aloilla, joilla ammattia voidaan periaatteessa harjoittaa ilman varsinaista tutkintoa, työn saaminen on nykyään yhä vaikeampaa ilman alan koulutusta. (Heikkinen 2001b.)

Kasvatustieteellisen koulutuksen on nähty valmentavan erityisen hyvin juuri työssä oppimiseen, jonka tarvetta korostetaan jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Kasvatustieteiden opiskelijoita voidaan usein pitää elinikäisten opiskelijoiden esimerkitapauksina jo opinnot aloittaessaan, sillä kasvatustieteen maisterin tutkinto on valmistuneelle usein toinen tai kolmas tutkinto. Muihin yliopistollisiin oppiaineisiin nähden kasvatustieteelliseltä alalta valmistutaankin verrattain vanhana. (Moore 2003, 18.) Monella opiskelijalla on takanaan sekä muuta koulutusta että työelämän kokemuksia. Yhä useammin opiskelijoiden urilla työ- ja koulutusjaksot myös limittyvät toisiinsa ja urat alkavat muotoutua jo opiskeluaikana. (Minkkinen 1999, 49–58; Rouhelo 2008,14.)

Korkeakoulutettujen suuren määrän vuoksi yliopistollisen koulutuksen merkitystä on alettu kyseenalaistamaan eikä sitä pidetä enää takeena työllistymisestä (Akava 2008). Ammattien tietoisumisen ja palveluvaltaistumisen myötä eri alojen edustajat kilpailevat usein samoista työpaikoista ja on sanottu, että pelkkä muodollisen koulutuksen aikaansaama ja tiettyihin tehtäviin sitoutunut ammattitaito ei enää usein vastaa tietotyön vaatimuksia (Lavikka 2004, 11). Muutosten myötä työntekijöiden tulee olla ennen kaikkea muuntautumis- ja sopeutumiskykyisiä sekä sietää epävarmuutta (Heikkinen 2001b; Sennett 2002, 7). Myös kasvatustieteilijät ovat kohdanneet nämä vaatimukset, sillä normaalityösuhdemallin heikkeneminen ja määräaikaisten työsuhteiden lisääntyminen näkyvät kasvatustieteilijöiden urilla, ja erityisesti vastavalmistuneilla määräaikaaisuudesta voidaan sanoa tulleen normaali työsuhteen muoto. Myös erilaiset projektityyilliset työt ovat kasvatustieteilijöille tavallisia. (Niiniö 2008.)

Kiire, epävarmuus, töiden paljous, kilpailuhenkisyys ja tulospaineet koskettavat monien muiden ammattiryhmien tavoin myös kasvatustieteilijöitä. Sen sijaan kasvatustieteilijöiden urilla työttömyys tai koulutusta vastaamattomiin työtehtäviin työllistyminen eivät ole tutkimusten mukaan suuria ongelmia. Vaikka kasvatustieteilijöiden määrä työmarkkinoilla on suhteellisen pieni, he ovat työllistyneet varsin hyvin ja kasvatustieteiden opiskelijat ovat kokeneet koulutuksen hyödylliseksi työelämää ajatellen. Epävarmuuksien tiedostamisesta huolimatta valmistuneet ovat suhtautuneet työelämään ja sen tulevaisuuteen luottavaisin mielin, eikä työmarkkinoiden epävakaudella ole ollut

vaikutusta opiskelijoiden ammatillisiin tavoitteisiin. (Minkkinen 1999, 66; Niiniö 2008, 29;41; Vainio 2009, 67.) Niiniön (mt.48–51) mukaan suurin osa kasvatustieteilijöistä pitää työtehtäviään monipuolisina, mielenkiintoisina, itsenäisinä ja sopivan haasteellisina, eikä edes koulutustasoon nähden heikoksi koettu palkkaus näytä heikentävän valmistuneiden kokemusta kasvatustieteellisen koulutuksen hyödyllisyydestä työelämässä. Yhdeksi kasvatustieteellisen koulutusalan vaikeudeksi on kuitenkin havaittu opintojen suuntaamattomuus ja liiallinen teoreettisuus, mikä voi ilmetä heikkona yhteytenä opintojen ja työelämän välillä. (Minkkinen 1999, 70; Jauhiainen 2004, 87; Vainio 2009, 114).

3.2.2. Kasvatustieteellisen koulutuksen tuottamat valmiudet

Kasvatustieteellisen koulutuksen ja työelämän yhteyksiä koskevissa tutkimuksissa ollaan oltu alan generalistisen luonteen vuoksi kiinnostuneita ennen kaikkea siitä, millaista osaamista kasvatustieteellinen koulutus tuottaa ja miten valmistuneet voivat hyödyntää osaamistaan työelämässä. Viime aikoina aihetta on tutkittu hieman eri näkökulmista useammassa tutkimuksessa. Kasvatustieteilijöiden koulutuksessa kehittyneitä työelämävalmiuksia tutkineen Sillanpään (1998, 57–63) mukaan kasvatustieteellinen koulutus tuottaa erityisesti ihmissuhdeosaamista, vuorovaikutustaitoja, muutoksen ja epävarmuuden sietokykyjä sekä aktiivisuutta ja motivaatiota. Sillanpään tutkimuksen mukaan kasvatustieteellisen koulutuksen tuottama tärkein kvalifikaatio on muodollinen pätevyys. Työn saannin kannalta vastaajat kokivat, ettei pääaine tuottanut mitään erityisiä valmiuksia, vaan tärkeintä oli, että korkeakoulututkinto oli suoritettu. (Mt. 70.) Myös Koski (2001) tutki aihetta nimenomaan siitä näkökulmasta, millainen merkitys koulutuksella on ollut kasvatustieteilijöiden osaamisen kehittämisessä. Koski lisää Sillanpään mainitsemien kasvatustieteellisessä koulutuksessa kehittyneiden osaamisalueiden listaan tiedonhankintataidot, oppimistaidot sekä tieto- ja viestintätekniset perustaidot. Myös kokonaisvaltainen ajattelukyky, tutkimusmenetelmälliset taidot sekä pedagoginen tietämys kehittyvät Kosken mukaan kasvatustieteellisessä koulutuksessa. (Mt. 43–50.)

Kasvatustieteilijöiden kokemien osaamis- ja kehittämistarpeiden sekä työllistymismahdollisuuksien näkökulmasta aihetta tutkinut Vainio (2009) jatkaa Sillanpään ja Kosken kanssa samoilla linjoilla. Vainion (mt. 76–78) mukaan kasvatustieteellinen koulutus kehittää erityisesti teoreettisia valmiuksia, mistä kertovat esimerkiksi valmistuneiden kokemukset siitä, että kielitaito ja kirjoitustaito sekä kyky tiedon jäsentämiseen, arvioimiseen ja kriittiseen ajatteluun ovat kehittyneet

kasvatustieteellisessä koulutuksessa. Kasvatustieteilijät ovat kokeneet koulutuksen valmentavan myös monialaisuuteen ja kehittävän nykyisessä työelämässä tarvittavia projektitaitoja, sopeutuvuutta ja pitkäjänteisyyttä. Tutkimusten mukaan kasvatustieteellinen koulutus näyttäisikin kehittävän ennen kaikkea yleisiä työelämävalmiuksia, teoreettisia taitoja ja sen koetaan antavan hyvän pohjan työelämää varten sen sijaan että erityisesti kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät osaamisalueet nousisivat esiin.

Kasvatustieteilijät ovat tutkimusten mukaan myös kokeneet tarvitsevansa työelämässä kutakuinkin samoja taitoja, joita koulutus on tuottanut. Kasvatustieteilijöiden työllistymistä, työkalifikaatioita ja työtyytyväisyyttä tutkineen Niiniön (2008, 42) mukaan keskeisiä kasvatustieteilijöiden tarvitsemia taitoja työelämässä ovat tiedonkäsittelyyn ja viestintään liittyvät taidot, organisointi-, sopeutumis-, ongelmanratkaisu- ja itsensä johtamistaidot sekä taito hallita omaa työtään. Myös ihmistuntemusta pidetään keskeisenä kasvatustieteilijöiden osaamisalueena. Atk-taitojen suhteen tutkimuksissa on oltu hieman erimielisiä, sillä vaikka niiden nähdään kehittyvän kasvatustieteellisessä koulutuksessa, esimerkiksi Vainion (2009, 88) ja Niiniön (2008, 42) mukaan kasvatustieteilijät kaipaavat myös kehitystä tietotekniseen osaamiseensa. Tutkimuksissa ollaan oltu kuitenkin olleet varsin yksimielisiä sen suhteen, että yleiset tiedonhankinta- ja kirjoitustaidot ovat kasvatustieteilijöillä hallussa ja niitä myös tarvitaan työelämässä. Muilta osin opinnoilta toivottaisiin enemmän käytännönläheisyyttä ja liian teorialähtöisyyden koetaan olevan ongelma työelämään suunnatessa (Vainio 2009, 113). Esimerkiksi Niiniön (2008, 48) tutkimukseen osallistuneista kasvatustieteilijöistä lähes puolet piti oman alan työkokemusta välttämättömänä työllistymisen kannalta. Myös atk-aidot, sosiaaliset verkostot ja persoona vaikuttivat työllistymiseen.

Kasvatustieteen yhtenä ongelmana on pidetty sitä, että se on tieteenalana varsin tuntematon työnantajien keskuudessa (Vainio 2010, 45). Luukkainen (2010) on nostanut omassa tutkimuksessaan esiin myös työnantajien näkökulman kasvatustieteelliseen osaamiseen. Työnantajien näkemys kasvatustieteilijöiden osaamisalueesta osoittautui tutkimuksessa melko yhteneväksi valmistuneiden omien käsitysten kanssa. Luukkaisen (mt. 62–63) mukaan työnantajien näkökulmasta kasvatustieteellisessä osaamisessa yhdistyvät eri lähteistä saatu, oman työn kannalta tarpeellinen tietämys, työntekijän persoona, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot, opetuksen ja koulutuksen suunnittelun taidot sekä välineelliset työntekoa helpottavat taidot, kuten kielitaito, tietotekninen osaaminen, halu uuden oppimiseen sekä kyky työskennellä itsenäisesti ja hallita

kokonaisuuksia. Tutkimuksesta selvisi kuitenkin, että työnantajat odottavat kasvatustieteilijöiltä nykyistä parempaa perehtymistä liiketoimintaosaamiseen esimerkiksi sivuaineiden kautta.

Aiemmissa tutkimuksissa on yleisesti ottaen tultu siihen tulokseen, että kasvatustieteilijät kokevat työelämässä tarvittavan osaamisen karttuvan ennen kaikkea itse työelämässä, ei niinkään opinnoissa (esim. Luukkainen 2010, 42; Minkkinen 1999, 64; Niiniö 2008; Rouhelo 2008; Vainio 2009, 80). Opinnot tuottavat tutkimusten mukaan kuitenkin paljon työssä vaadittavaa osaamista ja luovat hyvän pohjan työelämään. Uranäkemyksen muotoutumisessa ja selkiytymisessä opiskelijat ovat korostaneet ennen kaikkea informaalia oppimisympäristöä, kuten työssä oppimista ja harrastuksia sekä vertaisten kanssa käytyjä keskusteluja. Myös opiskeluaikaisella työssäkäynnillä on havaittu olevan merkitystä työllistymisen ja tulevan uran kannalta. (Minkkinen 1999, 64; Rouhelo 2008, 130.) Työn saannissa henkilökohtaiset ominaisuudet ja persoonallisuus sekä aikaisempien opintojen, työn ja sivuaineiden merkitys nousevatkin kasvatustieteilijöillä usein pääainetta merkittävämpään tai kutakuinkin samaan asemaan, ja ammatillisen identiteetin nähdään kehittyvän vasta työkokemuksen myötä.

3.3. Mieskasvatustieteilijät tutkimuksen kohteena

Kasvatustieteilijöitä koskevissa tutkimuksissa keskiössä ovat olleet pääsääntöisesti koko alan opiskelijat ja työntekijät sukupuolia erittelemättä. Alan naisvaltaisuuden vuoksi tutkimuksen kohteena ovat tällöinkin olleet pääasiassa naiset ja sukupuoli näkyy näissä tutkimuksissa sivuhuomioina, ei varsinaisena tutkimuksen kohteena. Kasvatustieteen miesmaisterit ovat siis joukko, josta ei tutkimuksen kautta löydy eriteltyä tietoa.

Kasvatustieteen maisteriksi valmistuneet miehet ovat työelämässä aina hieman poikkeuksellisessa asemassa. Naisvaltaisella alalla mies on vähemmistönä sukupuolensa vuoksi, miesvaltaisella alalla puolestaan miehen edustama kasvatustieteellinen tutkinto on vähemmistönä muiden työntekijöiden tutkintojen joukossa. Myös niin sanotuilla tasa-aloilla, joissa miehiä ja naisia on kutakuinkin saman verran, mieskasvatustieteilijä on harvinaisuus. Työelämässä luodaan erilaisia hierarkioita sekä sukupuolen että koulutuksen mukaan, ja tutkimuksessani yhdeksi keskeiseksi mielenkiinnon kohteeksi nouseekin, miten nämä kategoriat näkyvät tutkittavien uralla ja miten miessukupuoli ja kasvatustieteen maisterin tutkinto kytkeytyvät toisiinsa sekä tutkittavien kokemukseen opinnoista ja työstä.

Sukupuolen näkökulmasta tarkasteltuna kasvatustiede näyttäytyy omaleimaisena monien muiden alojen joukossa, kun tarkastellaan työntekijöiden sukupuolijakaumaa. Työn palveluvaltaistuminen ja tietoisuus ovat aiheuttaneet sen, että naisvaltaisilta ja miesvaltaisilta aloilta siirrytään yhä useammin samankaltaisiin tehtäviin ja sukupuolten erot ovat tasoittuneet (Melin 2001, 66). Kasvatustieteiden koulutuksesta valmistuneet miehet ovat tilastojen valossa ristiriitaisessa asemassa sikäli, että ryhminä yhtäältä miesten ja toisaalta kasvatustieteilijöiden työllistymistä ja uraa koskevat tilastot näyttävät varsin erilaisilta. Miesten on todettu työskentelevän naisia useammin työpaikan johtotehtävissä ja etenevän naisia paremmin urallaan. Naiset ja miehet jakautuvat myös työnantajasektorin mukaan niin, että miehet työskentelevät huomattavasti naisia useammin yksityisen sektorin palveluksessa ja naiset julkisella sektorilla (EK 2008). Toisaalta tämän tutkimuksen miehet ovat kouluttautuneet naisvaltaisella kasvatustieteellisellä alalla, jonka suurin työllistäjä on juuri julkinen sektori ja kasvatustieteen maisterit toimivat useimmiten asiantuntijatehtävissä, harvemmin johtotehtävissä. Yleisesti useammin naisia kuin miehiä koskettava työmarkkina-aseman epävakaisuus ja epätyypilliset työsuhteet koskettavat tutkimusten mukaan myös kasvatustieteilijöitä. (Niiniö 2008, 37; Rouhelo 2008, 214–215.) Toisaalta miesten on todettu naisvaltaisillakin aloilla ylenevän naisia helpommin (esim. Kolehmainen 1999; Napari 2008), joten sukupuolen voisi olettaa olevan mieskasvatustieteilijälle etu. Tässä valossa onkin erityisen mielekästä pohtia, missä ja millaisissa asemissa mieskasvatustieteilijät työskentelevät, ja miten heidän uransa on edennyt.

Jako miesten ja naisten töihin on perinteisesti tehty työpaikan sukupuolikoostumuksen mukaan. Esimerkiksi Kauppinen-Toropainen, Kandolin & Haavio-Mannila (1986) ovat jaotelleet työorganisaatioiden sukupuolikoostumukset kolmeen ryhmään seuraavasti:

- Työorganisaatiot, joissa vähemmistösukupuolen osuus on enintään 10 prosenttia
- Työorganisaatiot, joissa vähemmistösukupuolen osuus vaihtelee 11 prosentista 40 prosenttiin sekä
- Työorganisaatiot, joissa kummankin sukupuolen osuus on 40–60 prosenttia.

On kuitenkin huomattava, ettei jaottelu mies- ja naisvaltaisiin aloihin anna välttämättä selkeää kuvaa siitä, toimivatko yksilöt nais- vai miesvaltaisissa tehtävissä, tai millainen heidän lähin työympäristönsä on sukupuolikoostumukseltaan. Usein työpaikka itsessään voi olla mies- tai naisvaltainen, mutta joissain tehtävissä sukupuolijakauma kääntyy päinvastaiseksi. Tämän

tutkimuksen kannalta olennaista on myös huomioida, että kun esimerkiksi työelämäntutkimuksessa puhutaan miestyöntekijöistä, puhutaan joukosta miehiä, eli niistä yksilöistä, jotka työskentelevät miesvaltaisilla aloilla. Naisvaltaisilla aloilla työskentelevät mieskasvatustieteilijät eivät siis usein kuulu tähän ”miehet yleensä” -ryhmään eivätkä esimerkiksi puheet miesten paremmasta palkkauksesta kosketa välttämättä kasvatustieteen maisteriksi valmistuneita ”naisten töitä” tekeviä miehiä. Toisaalta usein naisvaltaisillakin aloilla toimivien miesten palkka saattaa olla samalla alalla toimivien naisten palkkoja korkeampi. Syynä tähän on esitetty esimerkiksi sitä, että naisten tehtävät ammattien sisäisessä työnjaossa on luokiteltu vaativuustasoltaan alhaisemmiksi kuin miesten tehtävät. (ks. Kolehmainen 1999.)

3.4. Kasvatustieteiden opiskelu Tampereen yliopistossa

Kasvatustiedettä ja aikuiskasvatustiedettä voi opiskella Suomessa kahdeksassa yliopistossa, mutta oppiaineiden nimissä sekä opintojen sisällöissä ja painotuksissa on jonkin verran eroja yliopistojen välillä (Opintoluotsi 2010). Koin parhaaksi keskittyä tutkimuksessani vain yhteen yliopistoon, jotta tutkittavien opiskelukonteksti ja opinnot pääaineen osalta olisivat mahdollisimman samankaltaiset. Tampereen yliopistossa opiskelleiden miesten valinta tutkimuskohteeksi oli luonnollinen, sillä Tampereen yliopisto on itselleni omien opintojeni kautta tutuin.

Kasvatustieteiden laitos on perustettu Tampereen yliopistoon vuonna 1992, kun aiemmin erillisinä toimineet Kasvatustieteiden laitos ja Aikuis- ja nuorisokasvatuksen laitos yhdistettiin. Muutoksen seurauksena vuonna 1994 muodostettiin kasvatustieteen tieteenalaohjelma, jossa voi opiskella pääaineena joko aikuiskasvatusta tai kasvatustiedettä. (Tampereen yliopisto 2010c.) Tieteenalaohjelman muodostamisesta lähtien aikuiskasvatuksen ja kasvatustieteen perusopinnot ovat olleet opinto-ohjelmassa yhteiset (Jokihaara, Räisänen, Tahvola & Vuorikoski 2004, 12). Syksyllä 2005 koulutusohjelman nimeksi vaihdettiin Elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen maisterikoulutus. (Tampereen yliopisto 2010c.)

Kasvatustieteiden opinnot eivät automaattisesti johda mihinkään tiettyyn ammattiin, vaan opiskelija voi vaikuttaa itse tutkintonsa sisältöön muun muassa sivuaineiden valinnallaan. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella on käytössä vapaa sivuaineoikeus, mikä tarkoittaa sitä, että sivuaineita voi valita melko vapaasti yliopiston muista tiedekunnista. Tutkintoon voi sisällyttää myös muissa yliopistoissa tai ulkomailla suoritettuja opintoja. (Jokihaara, Räisänen, Tahvola &

Vuorikoski 2004, 12; Tampereen yliopisto 2010b.) Kasvatustieteen opintoja voi suorittaa myös avoimessa yliopistossa, jonka opetus vastaa tasoltaan yliopiston perusopetusta ja jossa on mahdollista opiskella yliopiston tutkintoon kuuluvia opintoja aiemmasta pohjakoulutuksesta riippumatta. Avoimessa yliopistossa ei voi suorittaa tutkintoa, mutta opinnot voidaan hyväksilukea opiskelijalle, mikäli hän saa myöhemmin tutkinnon suorittamisoikeuden kasvatustieteiden tiedekunnassa. Opetus tapahtuu avoimessa yliopistossa pääosin iltaisin ja viikonloppuisin, jotta myös työssäkäyvillä olisi mahdollisuus osallistua opetukseen. (Tampereen yliopisto 2010a.) Myös osa tämän tutkimuksen tutkittavista on hyödyntänyt avoimen yliopiston tarjontaa opinnoissaan.

Vuodesta 2005 lähtien yliopistoilla on ollut käytössä niin sanottu kaksiportainen tutkintorakenne, jossa hakijat suorittavat ensin kolmevuotisen kandidaatintutkinnon ja tämän jälkeen kaksivuotisen maisterintutkinnon. Päävalinnoissa opiskelijat valitaan kasvatustieteiden tiedekunnassa suoraan sekä kasvatustieteen kandidaatin että maisterin tutkintoon. Rakennemuutos on ollut osa eurooppalaisen korkeakoulutuksen yhtenäistämisyrittämiä. Samassa yhteydessä myös vanhan rakenteen mukaisesta opintoviikkojärjestelmästä siirryttiin opintopisteisiin opintojen mitoittamisessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010.) Laitoksen sukupuolijakaumassa rakenneuudistus ei ole näkynyt, vaan koko 2000-luvun ajan miesten osuus kasvatustieteiden laitokselta valmistuneiden määrästä on ollut alle 20 prosenttia (Tampereen yliopiston tilastoja 2010). Kasvatustieteen perusopinnot koostuvat pääasiassa luennoista, mutta aine- ja syventäviin opintoihin kuuluu paljon pienryhmäopetusta. Osa kasvatustieteen opinnoista voi suorittaa myös vaihtoehtoisin tavoin, esimerkiksi tenttimällä kirjoja tai kirjoittamalla esseitä. (ks. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 2010–2012). Opintojen naisvaltaisuus näkyy erityisesti pienryhmäopetuksessa, sillä oppitunneilla miesopiskelija saattaa olla jopa ainoa sukupuolensa edustaja.

Kasvatustieteen pääaineopiskelijaksi voi hakeutua montaa eri reittiä. Tavallisin reitti yliopistoon on päävalinnan ja yhteishaun kautta hakeutuminen. Päävalinta on tarkoitettu lähinnä uusille ylioppilaille tai hakijoille, joilla ei ole vielä korkeakoulupaikkaa. Päävalinnassa osa opiskelijoista valitaan pelkästään valintakokeen perusteella, osa valintakokeen ja ylioppilastodistuksen perusteella. Toinen mahdollisuus on hakeutua pääaineopiskelijaksi erillisvalinnan kautta. Tällöin opiskelija valitaan suorittamaan tutkintoa aikaisempien korkeakouluopintojen perusteella. Erillisvalinnat on tarkoitettu sellaisille hakijoille, joilla on jo suoritettuna yliopistollisia opintoja esimerkiksi muissa korkeakouluissa tai avoimessa yliopistossa, joilla on aiempi

korkeakoulututkinto tai jotka hakevat siirtoa toisesta tiedekunnasta tai yliopistosta. Myös kansainväliset hakijat hakeutuvat opintoihin erillisvalinnan kautta. (Tampereen yliopisto 2010e.) Jokainen tämän tutkimuksen neljästä pääasiallisesta tutkittavasta hakeutui Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen opiskelijaksi erityisvalinnan kautta.

Maisteriksi valmistuttuaan opiskelija voi hakea laitoksen jatko-opiskelijaksi ja valmistua jatko-opintojen päätteeksi kasvatustieteiden tohtoriksi. Opiskelija voi halutessaan suorittaa välitutkintona kasvatustieteen lisensiaatin tutkinnon. (Kasvatustieteiden tiedekunta 2010.) Jatkotutkinto-opiskelijoita laitoksella oli viimeisen tilastoinnin aikaan vuoden 2009 syyslukukaudella 210, joista naisia oli 75 % ja miehiä 25 %. Yhteensä koko laitoksen opiskelijamäärästä 81 % on naisia ja 19 % miehiä. (Tampereen yliopiston tilastoja 2010.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tutkimuskysymykset ja kuvaan, miten olen toteuttanut tutkimuksen. Vuonna 2008 tekemäni kandidaatintutkielma kasvatustieteiden miesopiskelijoiden opiskelukokemuksista on ollut yksi tämän tutkimuksen inspiraation lähteistä ja olen hyödyntänyt sekä kandidaatintutkielman tuloksia että sen aineistoa myös tässä tutkimuksessa. Tästä syystä koen tärkeäksi kuvata myös kandidaatintutkielman kohdejoukkoa, aineistonkeruuta sekä analyysiä. Kuvaan tutkimuksen toteuttamisen jokaisen vaiheen aluksi kandidaatintutkielma aineiston osalta (opiskelijat) ja sen jälkeen tämän tutkimuksen pääasiallisen aineiston osalta (työssäkäyvät).

4.1. Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, **millaisia kokemuksia mieskasvatustieteilijöillä on kasvatustieteiden opinnoista ja opintojen jälkeisestä työelämästä.** Tarkempia tutkimuskysymyksiä ovat:

- Miten miessukupuoli ja kasvatustieteellinen korkeakoulutus kytkeytyvät toisiinsa sekä tutkittavien kokemukseen opinnoista ja työstä? Millä tavoin nämä tekijät näyttäytyvät uran eri vaiheissa ja eri yhteyksissä?

- Mitkä asiat ovat olleet mieskasvatustieteilijöille erityisen merkityksellisiä uran muotoutumisessa sekä opintoihin ja työelämään liittyvissä kokemuksissa?
- Onko työpaikan sukupuolijakaumalla vaikutuksia mieskasvatustieteilijöiden kokemuksiin siitä, millaisen merkityksen he antavat yhtäältä sukupuolelleen ja toisaalta kasvatustieteelliselle koulutukselle?
- Miten yhteiskunnan, työelämän ja koulutuksen sekä miesten aseman muutokset näkyvät kasvatustieteen maistereiksi valmistuneiden miesten urilla?

4.2. Tutkimuksen kohdejoukko

4.2.1. Opiskelijat

Kandidaatintutkielmani kohdejoukkona oli yhdeksän miestä, joista kuusi opiskeli tutkimusvuonna 2008 Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella perustutkinto-opiskelijana, yksi jatko-opiskelijana ja yksi oli hiljattain valmistunut maisteri, joka ei ollut hakeutunut laitoksen jatko-opiskelijaksi. Yksi opiskelijoista ei ilmoittanut, oliko hän perus- vai jatkotutkinto-opiskelija. Heidän lisäksi tässä tutkimuksessa mukana on myös yksi silloiseen tutkimukseen vastannut opiskelija, jonka vastauksen sain haltuuni vasta tutkielman palauttamisen jälkeen. Hän ei maininnut kirjoitelmassaan, opiskeliko hän perus- vai jatkotutkintoa. Opiskelijoista kaksi on suorittanut perusopintonsa avoimessa yliopistossa Tampereella, kaksi muualla kuin Tampereella ja viisi opiskelijaa on suorittanut kaikki opintonsa Tampereen yliopistossa. Opiskelijoiden mahdollisista aiemmista opinnoista tai iästä en ole tietoinen, mikä tulee ottaa huomioon myös aineistoja tulkittaessa.

Puhuessani kandidaatintutkielmassani kohdejoukkona olleista miehistä käytän termiä *opiskelija*, vaikka kirjoitelman kirjoittamisen aikaan kaksi miehistä oli jo valmistunut. Opiskelija-termin käyttöä perustelen sillä, että tästä tutkimuksesta poiketen huomio kohdistui tuolloin ainoastaan opiskeluaikaisiin kokemuksiin. *Opiskelija*-termiä käyttämällä nämä henkilöt on myös helpompi erottaa tämän tutkimuksen pääasiallisesta kohdejoukosta aineistoja kuvatessani ja tulkitessani.

4.2.2. Työssäkäyvät

Pääasiallisena kohdejoukkona tässä tutkimuksessa on neljä Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselta maistereiksi valmistunutta miestä. Tutkittavat ovat valmistuneet 2000-luvun alussa. Laitoksen pääaineopiskelijoina tutkittavat olivat kahdesta kuuteen vuoteen. Tiedot opiskeluvuosista on saatu Tampereen yliopiston opintorekisteristä, joten opiskeluaikoja tarkasteltaessa on otettava huomioon, etteivät ne kerro mitään siitä, kuinka aktiivista opiskelu on ollut. On myös huomattava, että kaikilla tämän tutkimuksen tutkittavilla oli tutkintoon vaadittavia opintoja suoritettuna jo ennen kasvatustieteiden perustutkinto-opiskelijaksi kirjaututtuaan, joten ajanjakso ei kuvaa opintoihin kokonaisuudessaan kulunutta aikaa. Tutkimuksen yhteiskunnallis-kulttuuriseen kontekstiin asemoinnin vuoksi on kuitenkin hyödyllistä tietää kutakuinkin se ajanjakso, jolle tutkittavien tarinat sijoittuvat. Kokemukset liittyvät aina siihen aikaan ja ympäristöön, jossa eletään, joten on eri asia tarkastella esimerkiksi 70-luvulla opiskelleiden ja 2000-luvulla opiskelleiden elämää.

Seuraavaksi esittelen tutkimukseni pääasialliset tutkittavat (nimet muutettu) yksitellen taustatietojen kanssa:

Pekka on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon (sosionomi) ja ollut noin kaksi vuotta tutkintoa vastaavissa töissä ennen Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselle hakeutumistaan. Pekka sai aiemmissa opinnoissaan suorittamiaan sivuaineitaan liitettyä kasvatustieteen maisterin tutkintoon ja pääsi koulutukseen erityisvalinnan kautta 28-vuotiaana. Tampereen yliopiston kasvatustieteen opiskelijana hän oli kuusi vuotta. Heti valmistumisen jälkeen Pekka oli vuoden poissa työelämästä hoitaessaan lapsia kotona, minkä jälkeen hän on työskennellyt erään yliopiston työntekijänä kahdessa eri työssä ja osallistunut töiden ohella myös aikuiskoulutukseen. Ensimmäisessä suunnittelu- ja tutkimustehtäviin keskittyneessä työssään Pekka oli vuoden, nykyistä vahvasti tietotekniikkapainotteista työtään hän on tehnyt noin kuusi vuotta määräaikaisten sopimuksin. Pekan ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka (yliopiston laitos), oli sukupuolijakaumaltaan miesvaltainen. Nykyisessä työssään Pekan kanssa samoja tehtäviä tekevät henkilöt ovat pääasiassa miehiä, mutta työpaikka itsessään (toinen yliopiston laitos) on naisvaltainen.

Sakarilla on takanaan opistotasoinen tutkinto, minkä lisäksi hän on suorittanut työn ohessa johtamisen erikoisammattitutkinnon. Hän on toiminut yli kymmenessä eri työtehtävässä, joista

kolmessa hän on toiminut kasvatustieteen maisterin tutkinnon suorittamisen jälkeen. Myös maisterin tutkinnon Sakari suoritti töiden ohessa aloittaen opinnot Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella 40-vuotiaana. Kasvatustieteen opinnoista Sakarilla oli kolmannes suoritettuna ennen Tampereen yliopiston perustutkinto-opiskelijaksi kirjautumistaan. Perusopintojen suorittamisen ja valmistumisen välinen ajanjakso Sakarilla on kaksikymmentä vuotta, mutta Tampereen yliopistossa hän oli kirjoilla kaksi vuotta ennen valmistumista. Sakari on työskennellyt uransa aikana sekä opetus- ja koulutustehtävissä että hallinto- ja johtotehtävissä useassa eri keskiasteen oppilaitoksessa. Sakari ei mainitse kirjoitelmissaan työpaikkojensa sukupuolijakaumia.

Jarmo on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon (sosionomi) ennen Tampereen yliopistoon kirjautumistaan. Aiempaan tutkintoon kuuluvien kasvatustieteen opintojen myötä Jarmolla oli suurin osa kasvatustieteen maisterintutkintoon vaadittavista opinnoista jo suoritettuina ja hän suoritti kasvatustieteestä vain syventävät opinnot Tampereen yliopistossa. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen opiskelijaksi Jarmo hakeutui 24-vuotiaana ja valmistui neljä vuotta myöhemmin. Valmistumisen jälkeen Jarmo on työskennellyt useassa eri työpaikassa ja siirtynyt myös saman työnantajan alaisuudessa tehtävästä ja yrityksestä toiseen. Jarmon työt ovat sijoittuneet sekä julkishallinnollisiin että yksityisiin yrityksiin henkilöstöhallinnon tehtäviin. Yritykset, joissa Jarmo on työskennellyt, ovat kokonaisuudessaan miesvaltaisia, mutta jokaisessa tekemässään työssä Jarmon lähin työympäristö on ollut naisvaltainen.

Toni ei ole suorittanut kasvatustieteen maisterin tutkinnon lisäksi muuta tutkintoa, mutta hänellä on takanaan alemman korkeakoulutason opintoja. Näihin opintoihin kuului myös kasvatustiedettä, jonka opintoja Toni sai liitettyä Tampereen yliopistossa suorittamaansa maisterin tutkintoon. Toni kirjautui yliopistoon toisen pääaineen opiskelijana, mutta vaihtoi opintojen alussa pääaineekseen kasvatustieteen. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen opiskelijaksi Toni hakeutui 24-vuotiaana ja kasvatustieteiden opinnot kestivät hänen osaltaan kolme vuotta. Valmistumisen jälkeen Toni on työskennellyt koko ajan suuressa yrityksessä saman työnantajan alaisena, joskin työtehtävät ovat uran aikana jonkin verran vaihdelleet. Toni on ollut töistään perhevapaalla puoli vuotta. Tonin työpaikka itsessään on hyvin miesvaltainen, mutta samoissa tehtävissä toimivat henkilöt ovat pääasiassa naisia.

TAULUKKO 1. Työssäkäyvien tutkittavien taustatiedot.

	Pekka	Sakari	Jarmo	Toni
Ikä opintojen alussa	28v.	40v.	24v.	24v.
Ikä valmistumishetkellä	34v.	42v.	28v.	27v.
Aiempi tutkinto	kyllä	kyllä	kyllä	ei
Aiempaan tutkintoon pohjaava työkokemus ennen kt-opintoja	kyllä	kyllä	ei	ei
Valinta yliopistoon	erityisvalinnan kautta	erityisvalinnan kautta	erityisvalinnan kautta	erityisvalinnan kautta
Työpaikkojen sukupuolikoostumus siltä osin, kun mainittu	Ensimmäinen työpaikka miesvaltainen ja samoissa tehtävissä toimivat miehiä. Nykyinen työpaikka naisvaltainen, samoissa tehtävissä toimivat miehiä.	Ei mainintaa.	Kaikki työpaikat miesvaltaisia, mutta samoissa tehtävissä toimivat naisia.	Työpaikka miesvaltainen, samoissa tehtävissä toimivat naisia.

4.3. Aineistonkeruu

4.3.1. Ensimmäinen vaihe: Opiskelijat

Kandidaatintutkielmassani keskityin kasvatustieteiden miesopiskelijoiden kokemuksiin kiinnittäen huomiota erityisesti opetustilanteissa koettuihin asioihin sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Keräsin aineiston tammikuussa 2008. Aineistonkeruutapana käytin kirjoitelmaa, jonka tehtävänannon (liite 1) jaoin yhteensä neljälletoista Tampereen yliopistossa kasvatustiedettä opiskelleelle miehelle, valmiita kirjoitelmia sain kandidaatintutkielmaa varten yhdeksän ja myöhemmin, jo tutkielman valmistuttua, vielä yhden, jonka olen myös ottanut mukaan tähän tutkimukseen.

Päätin etukäteen kriteerit, joiden perusteella valitsin tutkimukseen osallistumaan pyydettyvät henkilöt, minkä jälkeen aloin tiedustella valitsemiltani henkilöiltä mahdollisuutta osallistua

tutkimukseeni. Kyseessä oli siis harkinnanvarainen otanta (ks. esim. Eskola & Suoranta 2005, 18; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kovin tarkkoja kriteereitä en aineiston valinnalle aivan alussa päättänyt, sillä kasvatustieteitä pääaineenaan opiskelevien miesten vähyden vuoksi arvelin, että heidän tavoittamisensa saattaisi olla vaikeaa. Samasta syystä päätin hyväksyä tutkittaviksi sekä perus- että jatkotutkinto-opiskelijat. Alkuperäisenä ajatuksena oli ottaa tutkittaviksi vain Tampereen yliopistossa tutkimushetkellä kasvatustieteitä opiskelevia miehiä, mutta tutkimukseen osallistui myös yksi kasvatustieteen opintonsa jo päättänyt henkilö. Hänen mukaan ottamisensa on perusteltua kuitenkin siitä syystä, että valmistumisesta on kulunut vasta vähän aikaa. Myös tässä tutkimuksessa käsittelen kyseisen miehen kokemukset opiskelijan kokemuksena, erotuksena tämän tutkimuksen pääasiallisen aineiston tutkittavista, jotka ovat olleet jo vuosia työelämässä.

Kasvatustieteellisen koulutusalan miesopiskelijoiden valitseminen tutkimuskohteeksi oli luontevaa alan selkeän naisvaltaisuuden vuoksi. Tutkittavat oli hyvä valita niin, että he opiskelivat samassa yliopistossa kutakuinkin samaan aikaan, sillä suhteellisen pienestäkin aineistosta on mahdollista tehdä jonkinlaisia yleistyksiä, mikäli tutkittavilla on keskenään mahdollisimman samankaltainen kokemusmaailma. (Sulkunen 1990, 272–273.) Tarkkaan rajatun aineiston etuna olikin juuri se, että tutkimus voitiin kohdistaa suhteellisen samanlaisessa tilanteessa oleviin ihmisiin. Jos olisin kerännyt tutkittavia esimerkiksi eri yliopistoista tai usealta naisvaltaiselta alalta, tarkempaa tietoa tietyistä ryhmästä olisi vaikeampi saada.

Erityisesti opetustilanteisiin keskittyneessä tutkimuksessa kasvatustieteiden etuna moniin muihin yliopistollisiin aloihin verrattuna on suhteellisen suuri pienryhmätyöskentelyn osuus opinnoissa, minkä kautta aineistoa kerätessä yhdeksi keskeiseksi kriteeriksi nousi se, että tutkittavat olisivat suorittaneet kasvatustieteessä opintoja perusopintoja enemmän. Näin ollen heillä oli kokemusta myös pienryhmätyöskentelystä, jossa ollaan enemmän vuorovaikutuksessa muiden opiskelijoiden kanssa kuin luennoilla, ja pienemmän osallistujamäärän vuoksi sukupuoli nousee mahdollisesti luento-opetusta enemmän esille. Valitsin tutkimukseni kohteeksi juuri kasvatustieteiden opiskelijat myös siitä syystä, että koulutusala oli minulle tuttu omien opintojeni kautta. Opiskelijoita oli helppo lähestyä, sillä suurimman osan heistä tunsin entuudestaan. Toisaalta läheinen suhde tutkijan ja tutkittavien välillä voi muodostua myös tutkimuksen luotettavuuden kannalta ongelmalliseksi. Tämän vuoksi minun oli tutkijana jatkuvasti tarkkailtava itseäni ja reaktioitani, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen tulkintaan ja tulosten raportointiin. (ks. Tynjälä 1991.)

Tutkittavien valintaan liittyvien kriteereiden määrittelemisen jälkeen jaoin tehtävänannot tutkittaville henkilökohtaisesti ja osan opiskelutovereiden ja ohjaajani välityksellä eli ns. lumipallotekniikalla (ks. esim. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Koska tutkittavia oli muuten vaikea tavoittaa, tiedustelin osalta sähköpostitse mahdollisuutta osallistua tutkimukseeni. Liitteeksi sähköpostiviestiin laitoin myös kirjoitelman tehtävänannon (liite 1), jonka kuitenkin myöhemmin annoin tutkittavalle paperiversiona palautuskuoren kanssa joko henkilökohtaisesti tai postitse lähettämällä. Yhtä lukuun ottamatta kaikki tutkittavat saivat samanlaisen palautuskuoren, jossa he palauttivat kirjoitelmansa minun nimelläni varustettuun lokerikkoon Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselle. Yhdellä tutkimukseen osallistuneista ei ollut mahdollisuutta palauttaa kirjoitelmaansa kasvatustieteiden laitokselle määrittelemääni palautuspäivämäärään mennessä, joten hän lähetti sen omasta ehdotuksestaan minulle sähköpostin liitetiedostona. Anonymiteetti ei näin ollen tämän henkilön kohdalla toteutunut, mutta koska tutkittava itse ehdotti kyseistä vaihtoehtoa, näin sen toteuttamiskelpoiseksi. Jouduin pohtimaan ratkaisua myös oman puolueettomuuteni kannalta. En koe asiaa kuitenkaan ongelmaksi, sillä en tunne kyseistä kirjoittajaa henkilökohtaisesti kuin ulkonäöltä, ja pyrin tekemään itselleni mahdolliset ennakkokäsitykseni hänestä mahdollisimman selväksi, jotteivät ne vaikuttaisi tulkintaani.

Kirjoitelman katsoin parhaaksi aineistonkeruutavaksi useastakin syystä. Ensimmäkin kirjoitelma mahdollistaa sen, että tutkittavat voivat rauhassa pohtia kokemuksiaan. Kirjoittamalla on myös mahdollisesti helpompi kertoa henkilökohtaisista asioista kuin kasvatusten ja nimettömyys kannustaa kertomaan myös sellaisia asioita, joita ei esimerkiksi haastateltaessa tulisi välttämättä sanottua. Nimettömyys oli kandidaatintutkielmaani varten erityisen perusteltua siitä syystä, että saatoin tuntea osan tutkittavista niin hyvin, että se vaikuttaisi mahdollisesti tekemiini tulkintoihin ja toisaalta siihen, mitä vastaajat minulle kertoisivat.

Tärkeiksi eettistä pohdintaa vaativaksi seikaksi tutkimuksessa muodostuikin oma asemani sekä tutkijana että tutkittavien opiskelutoverina. Erityisesti omien ennako-oletusteni tiedostaminen oli tärkeää, jotteivät ne ohjaisi tuloksia haluamaani suuntaan. Tutkimukseen ryhtyessäni minulla oli jo selvä mielikuva niistä ihmisistä, jotka kertoisivat minulle kokemuksistaan sekä omat ennakkokäsitykseni siitä, millaisia vastauksia mahdollisesti tulisin saamaan. Varron (1992, 89) mukaan ihmiset pyrkivät luontaisesti ymmärtämään maailmaa, toisia ihmisiä ja heidän toimiaan sekä elämisaailman ilmiöitä sen mukaan, kuinka he ovat itse kokeneet ja ymmärtäneet näitä asioita omalla kohdallaan. Olin ollut tutkittavien kanssa samoissa opetustilanteissa ja minulla on

heidän kanssaan yhteisiä opiskelutovereita ja opettajia, joten tämä kysymys nousi tutkimustani ajatellen merkittävään asemaan. En saanut missään vaiheessa unohtaa omaa subjektiviteettiani tutkimaani aihetta kohtaan. Omien ennakkokäsitysteni lisäksi minun oli pohdittava myös, miten tutkittavien käsitykset minusta vaikuttaisivat mahdollisesti heidän vastauksiinsa. Pyrkisivätkö tutkittavat tietoisesti häivyttämään persoonaansa kirjoitelmista, jotten tunnistaisi heitä tai jättäisivätkö he mahdollisesti joitain arkaluontoisia aiheita kertomatta? Näihin asioihin pyrin vaikuttamaan korostamalla vastaamisen vapaaehtoisuutta sekä mahdollisuutta vastata nimettömänä.

Olin jo tutkimusta suunnitellessani määritellyt joitain teemoja, joihin halusin erityisesti keskittyä ja näitä asioita kysyin tutkittavilta myös kirjoitelman tehtävänannossa (liite 1). Pyrin kuitenkin asettamaan kysymykset mahdollisimman väljästi, jotteivät ne ohjailisi vastauksia liikaa. Kokemuksia tutkittaessa erityisen tärkeää on nimenomaan se, ettei tutkija ohjaa vastauksia haluamaansa suuntaan, vaan vastaajalle on pyrittävä antamaan mahdollisimman paljon tilaa (ks. esim. Laine 2007, 37; Metsämuuronen 2006, 170). Edellä mainitusta syystä ongelmana kirjoitelmassa aineistonkeruutapana saattaa kuitenkin olla, että joitain tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta mielenkiintoisia ja keskeisiäkin asioita voi jäädä kertomatta. Ongelmana voivat olla myös muistivirheet, väärät tai puutteelliset yksityiskohdat ja epämieluisien tapahtumien selittely. (Roos 1987, 31–35.) Myös omien ajatusten pukeminen sanoiksi voi olla vaikeaa ja kokemukset voidaan tavoittaa kielen avulla vain osittain (Moilanen & Rähkä 2007, 54.) Näistä epävarmuustekijöistä huolimatta uskoin saavani asettamieni tutkimusongelmien kannalta keskeisimmän annin juuri kirjoitelmien kautta, ja kandidaatintutkielman aineistoa analysoidessani sain todeta olettamukseni käyneen melko hyvin toteen (Karhulahti 2008, 6–7).

4.3.2. Toinen vaihe: Työssäkäyvät

Tämän tutkielman pääasiallisen aineiston keräsin teettämällä elämäntarinoita Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselta maistereiksi valmistuneilta miehiltä. Koska koin kandidaatintutkielmaa tehdessäni kirjoitelmien keräämisen helposti toteutettavaksi ja toimivaksi menetelmäksi, päätin kerätä myös pro gradu -tutkielmaa varten aineiston kirjoitelmilla. Muilta osin tämä aineistonkeruuvaihe tulee kuitenkin nähdä täysin erillisenä kandidaatintutkielmasta eikä minulla ollut vielä aineistoa kerätessä tietoa siitä, missä määrin tulisin hyödyntämään kandidaatintutkielman tuloksia tai aineistoa tässä tutkimuksessa. Lähdin siis aineistonkeruuseen hyvin avoimin mielin,

päällimmäisenä ajatuksena lähteä selvittämään mieskasvatustieteilijöiden uria kasvatustieteellisen koulutuksen, sukupuolen ja elämäkerrallisen lähestymistavan näkökulmista.

Keräsin aineiston marras-joulukuussa 2009. Kirjoitelman tehtävänannon (liite 2) lähetin postitse yhteensä 29 miehelle, joiden yhteystiedot sain Tampereen yliopiston opintorekisteristä. Vastausajaksi määrittelämäni kahden viikon aikana en saanut kuin kaksi kirjoitelmaa, joten lähetin muistutuskirjeen niille kohdejoukkoon kuuluville miehille, jotka eivät olleet vielä kirjoittaneet. Myös tällöin pyysin miehiä vastaamaan kahden viikon kuluessa. Muistutuskirjeen jälkeen sain vielä kaksi kirjoitelmaa, joten tämän tutkimuksen pääasiallinen aineisto koostuu yhteensä neljän miehen kirjoitelmasta.

Myös tässä tutkimuksessa käytin aineistonkeruussa harkinnanvaraista otantaa, jolloin aineistonkeruussa olennaista ei ollut tutkittavien määrä, vaan sellaisten tutkittavien valinta, jotka pystyisivät parhaiten vastaamaan asettamiini alustaviin tutkimusongelmiin (ks. esim. Eskola & Suoranta 2005, 18; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010). Tutkimuksen kohderyhmäksi valitsin vuosien 2000 ja 2006 välillä valmistuneet kasvatustiedettä tai aikuiskasvatusta pääaineenaan opiskelleet miesmaisterit. Ammattikasvatusta pääaineenaan lukeneet sekä opettajankoulutuksessa opiskelleet miehet rajasin tutkimukseni ulkopuolelle, sillä heidän opintonsa suuntaavat yleensä yleistä kasvatustiedettä selkeämmin juuri tiettyihin tehtäviin työelämässä. Pyrin saamaan tutkittavaksi nimenomaan henkilöitä, joiden opinnot eivät suuntaa tarkasti tiettyyn ammattiin.

Valmistumisajankohdan määrittämistä puolestaan perustelen pyrkimykselläni saada tutkittavia pohtimaan sekä opiskeluaikaisia että työelämään liittyviä kokemuksia. Tutkittavien oli hyvä olla suhteellisen vähän aikaa sitten valmistuneita, jotta opiskeluaikojen kokemukset olisivat vielä tuoreessa muistissa. Toisaalta aivan vastavalmistuneilla ei ole vielä työkokemuksia valmistumisen jälkeiseltä ajalta, minkä vuoksi viimeisen kolmen vuoden sisällä valmistuneet rajasin kohdejoukon ulkopuolelle. Koska miehiä valmistuu kasvatustieteiden laitokselta vuosittain suhteellisen vähän, jouduin kysymään mahdollisuutta osallistua tutkimukseeni useampana eri vuonna valmistuneilta miehiltä. On huomioitava, että aineiston kerääminen suhteellisen pienen ajanjakson aikana ja vähän ajan sisällä valmistuneista miehistä aiheuttaa sen, ettei kenelläkään vastaajista voi olla takanaan kovin pitkää uraa kasvatustieteen maisteriksi valmistumisen jälkeen. Toisaalta pyysin vastaajiksi vähintään vuoden työelämässä olleita miehiä, joten myös työttömien kasvatustieteilijöiden kokemukset rajautuivat tutkimukseni ulkopuolelle.

Aineiston pieni koko on perusteltavissa tutkimuksen tavoitteen ja näkökulman kautta, ja tutkimukseni lähtökohtaa voi pitää tapaustutkimuksellisenä. Pientä aineistoa voisi kuitenkin kritisoida huomauttamalla sen heikosta yleistettävyydestä. Peuhkurin (2005, 297–298) mukaan tilastollisen yleistämisen ei kuitenkaan tarvitse olla tutkimuksen tarkoitus, vaan tavoitteena voi olla myös sanoa jotain itse kohteena olevan tapauksen ylittävää. Tapaustutkimus sopiikin tarkoitukseen, jossa lähdetään liikkeelle kerätystä aineistosta ja rakennetaan jotain yleisemmällä tasolla kiinnostavaa. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 159–160). En pyrikään siirtämään tämän tutkimuksen tutkittavien kokemuksia koskemaan kaikkia alan miesopiskelijoita ja -työntekijöitä, vaan haluan kunnioittaa tutkittavien kokemusten yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta. Kuitenkin näen tutkittavien kokemukset osana laajempaa kokonaisuutta. Tutkittavat ovat ikään kuin näyte siitä ihmisjoukosta, jotka valmistuvat vastakkaisen sukupuolen koulutuksesta ammattilaisiksi, joiden työtä ei ole ennalta tarkoin määritelty.

On myös huomattava, että vaikka olen kerännyt tätä tutkimusta varten vain neljä kirjoitelmaa, ne eivät ole ainoa aineistoni, vaan hyödynnän tutkimuksessani myös kandidaatintutkielmassa keräämääni aineistoa. Näin ollen tutkimuksen aineisto muodostuu kokonaisuudessaan neljästätoista kirjoitelmasta. Pyrin pitämään myös muut samaa aihepiiriä koskevat tutkimukset ja teorit tiiviissä yhteydessä omaan tutkimukseeni. Juuri tutkimustulosten ja tulkintojen vertailu muihin tutkimuksiin nähden parantaa tutkimuksen yleistettävyyttä (Eskola & Suoranta 2005, 66).

Elämäntarinat tutkimusaineistona

Tutkimukseni rakentuu neljän elämäntarinan ympärille muun aineiston tukiessa ja syventäessä tutkimusta ja opiskelijoiden kirjoitelmien tuodessa vertailukohtaa elämäntarinoissa esiin nousseille seikoille. Elämäkertatutkimukseen liittyvät käsitteet ovat alan nuoren historian vuoksi vielä vakiintumattomia ja moninaisia, minkä vuoksi tässä tutkimuksessa käyttämäni käsitteistöä on syytä määritellä sekä perustella niiden käyttöä.

Puhuttaessa elämäkertametodista, elämäkertatutkimuksesta tai elämäkerrallisesta lähestymistavasta, viitataan niin aineiston käsittelyyn kuin teoreettisiin lähtökohtiin. Aineistona puolestaan voivat olla henkilöiden itsensä kirjoittamat omaelämäkerrat, muiden kirjoittamat elämäkerrat, muistelmat, päiväkirjat tai erilaiset elämän tapahtumiin liittyvät kertomukset. Yleensä elämäkerrasta puhuttaessa

viitataan elämän kokonaisvaltaiseen esitykseen kun taas elämäntarina voi viitata myös elämän yksittäisiin tapahtumiin ja käännteisiin. (Vilkkö 1988, 21–22).

Tässä tutkimuksessa pääasiallisena aineistona ovat kirjoitetut omaelämäkerrat, jotka rajoittuvat tietylle ajanjaksolle, eivätkä kosketa koko elämää lapsuudesta aikuisuuteen. Tästä syystä käsite elämäntarina sopii tähän tutkimukseen elämäkertaa paremmin. En myöskään aseta tarinoille vaatimuksia kertomuksen juonellisen etenemisen ja eheyden suhteen, vaan tarinallisuus ilmenee tutkimuksessani yksinkertaisessa muodossa. Vaativammassa ajattelutavassa tarinalliselta eli narratiiviselta aineistolta voitaisiin edellyttää enemmän kertomuksen tunnuspiirteitä, esimerkiksi sitä, että tarinalla on alku, keskikohta ja loppu sekä ajassa etenevä juoni (Heikkinen 2002). Joidenkin tutkijoiden mielestä elämäkerralla ja elämäntarinalla on myös se ero, että elämäkerta on suullinen ja elämäntarina puolestaan kirjallinen esitys. (esim. Bertaux 1981; Saarenheimo 1997, 12 alaviite). Tässä tutkimuksessa puhun aineiston kirjallisen ja narratiivisen luonteen vuoksi tutkittavien kirjoitelmista tarinoina. Lähestymistapaani voi puolestaan pitää elämäkerrallisena.

Koska haluan tarkastella tutkittavien kokemuksia opintojen alusta tähän päivään, soveltuu elämäntarinoiden kerääminen hyvin tutkimukseni aineistonkeruutavaksi. Olin jo tehtävänannossa (liite 2) esittänyt pyyntöjä sen suhteen, mihin asioihin tutkittavat kirjoitelmissaan keskittyisivät sekä rajannut sen ajanjakson, jolle tutkittavien kuvaamat kokemukset sijoittuisivat. Pyysin tutkittavia kohdistamaan huomionsa erityisesti opiskelu- ja työkokemuksiin, mutta suhteellisen väljästi laaditun tehtävänannon vuoksi tutkittavilla oli mahdollisuus päättää itse, millä tavoin painottavat elämänsä eri osa-alueita kirjoitelmissaan.

Keräämällä aineisto elämäntarinallisin kirjoitelmin voidaankin saada selville, mitkä asiat kirjoittaja kokee tärkeimpinä ja mitkä toissijaisina. Lisäksi elämäntarinassa voi olla kirjoittajan persoonallisuudesta ja tyylistä riippuen joko kielteinen tai myönteinen perussävy, jolloin samankaltaiset tapahtumat voivat näyttäytyä eri kirjoittajilla hyvin eri tavoin. (Roos 1987, 68.) Elämäntarinalle on tyypillistä, että siinä tehdään henkilökohtaisesti merkittäväksi elämänsä kulun kulttuurinen konteksti sekä elämänsä historian konkreettiset tapahtumat. Merkitysten muotoileminen tapahtuu siis aina suhteessa ympäröivään maailmaan ja yksilön aiempiin kokemuksiin. (Huotelin 1996, 16). Ymmärtääkseni tutkittavien työelämään liittyviä kokemuksia, minun oli siis hyödyllistä kysyä tutkittavilta myös opinnoista. Kontekstuaalisuus tarkoittaa elämäkertatutkimuksen kohdalla myös sitä, että yksilöllistenkin merkitysten etsimisessä olisi muistettava ottaa huomioon sosiaalinen

konteksti ja yksittäiset tarinat tulisi paikallistaa ja käsitteellistää. Näin ollen elämätarinat muodostavat hyvän lähtökohdan elämän ymmärtämiselle, mutta pelkkä tarinoiden kuvaaminen ilman kontekstiin sitomista ei tee niistä vielä tutkimusta. Tästä syystä pyrin kuvaamaan tutkimuksessani mahdollisimman tarkasti sen toimintaympäristön, jossa tutkittavat ovat opiskelleet sekä ne rakenteet, joiden puitteissa he opinnoissa ja työelämässä toimivat.

Olisin voinut kerätä elämäkerrallista aineistoa myös haastattelemalla, mutta päädyin kirjoitelman käyttöön useastakin syystä. Ensinnäkin kandidaatintutkielmani kautta saamani hyvät kokemukset vaikuttivat aineistonkeruutavan valintaan luomalla uskoa sekä tutkittavien kykyihin kirjoittaa tutkimukseni kannalta antoisia vastauksia että omiin kykyihini käsitellä kirjoitelmamuotoista aineistoa. Roosin (1987, 30–31) mukaan elämäkerran kirjoittaja on aina poikkeusyksilö, jolla on oltava jokin erityinen motivaatio kirjoittaa elämästään. Tutkimukseni kannalta tämänkaltainen valikoituminen on hyödyllistä, sillä sen myötä minun oli oletettavaa saada vastauksia vain sellaisilta henkilöiltä, jotka kokevat tutkimusaiheen jollain tapaa tärkeäksi. Näin ollen oli myös oletettavaa, että vastauksissaan tutkittavat nostaisivat esiin merkitykselliseksi kokemiaan asioita.

Jo kandidaatintutkielmani aineistonkeruun esittelyn yhteydessä esittämäni perustelut, siitä, että tutkittavat voivat kirjoittamalla rauhassa pohtia kokemuksiaan ja kertoa myös henkilökohtaisista asioista mahdollisesti helpommin, pätevät tälläkin kertaa. Kirjoittaessa tutkittavat tiesivät kirjoittavansa minulle, nuorelle naisopiskelijalle ja graduntekijälle, mikä saattaa vaikuttaa kirjoitelmien luonteeseen tai siihen, mitä he kertovat. Kuitenkin oman persoonani mahdollinen vaikutus vastaamistilanteeseen jää kirjoittaessa pois, toisin kuin jos olisin haastatellut tutkittavia. Näin vältin myös sen, että lähtisin ohjailemaan tutkittavien vastauksia liikaa. Nimettömänä vastaamista en kokenut tässä tutkimuksessa tarpeelliseksi, sillä en henkilökohtaisesti tunne ketään tutkittavista ja väljän kysymyksenasettelun vuoksi tutkittavien ei tarvitse kertoa mitään niin arkaluontoisia asioita, mitkä vaatisivat nimettömyyden. (ks. Puusniekka ym. 2003, 45).

Ne ongelmat, jotka kuvasin kandidaatintutkielmani aineistonkeruun yhteydessä kirjoitelmiin liittyen, koskevat myös elämäntarinoita. Olennaisten asioiden kertomatta jättäminen ja puutteelliset tai virheelliset yksityiskohdat saattavat koskettaa elämäntarinoita jopa enemmän kuin esimerkiksi teemojen mukaiseen vastaamiseen ohjaavia kirjoitelmia, sillä elämäkerrallisuuden kannustava kysymyksenasettelu antaa tutkittaville paljon vapautta sen suhteen, mitä asioita he nostavat kirjoitelmassaan esiin. Jo pyyntö kertoa kokemuksista opiskeluaikojen alusta tähän päivään saakka

asettaa ajanjakson pituuden vuoksi haasteita sille, kuinka yksityiskohtaisesti tutkittavat urastaan kertovat. On myös huomioitava, että tutkittava katsoo menneitä asioita tämän päivän näkökulmasta ja arvioi tilanteita siten, kuin ne näyttäytyvät hänelle nykyään. Kertoessaan elämäntarinaansa ihminen siis myös aina valikoi, arvioi ja painottaa tiettyjä asioita siitä, mitä hänen elämässään aiemmin on tapahtunut (Syrjälä & Numminen 1988, 71–72.)

Myös muistivirheet ovat pitkän ajanjakson ajalle sijoittuvan muistelutyön kohdalla oletettavampia kuin vain opiskeluaikoihin rajoittuneiden seikkojen muistelussa. Tässä ongelmassa on kuitenkin myös etunsa: elämänculun kannalta tärkeimmiksi koetut asiat jäävät helpoiten mieleen, joten merkityksellisten kokemusten esiin nouseminen on kirjoitelmissa todennäköistä. (Roos 1987, 31–35.) Elämäntarinoita tutkittaessa on myös hyväksyttävä se, että absoluuttista totuutta ei ole edes mahdollista saavuttaa. Tutkittavat voivat muistaa asioita väärin tai muunnella totuutta. On kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi kysymys siitä, puhuvatko tutkittavat totta, ei ole ensisijaisesti metodologinen kysymys, vaan valehdella voi yhtä hyvin kyselylomakkeessa, suullisessa haastattelussa kuin kirjoitelmassakin. (Säntti 2007, 68.)

Omaelämäkertojen kohdalla puhutaan usein niin sanotusta elämäkerrallisesta sopimuksesta, jonka mukaan kirjoittaja haluaa elämäkertansa tulevan ymmärretyksi ja lukija puolestaan haluaa uskoa sen todenmukaisuuteen (esim. Lejeune 1989, 3–30). Yleisesti ottaen omaelämäkertoja tulkittaessa lähtökohtana on olettaa kirjoitelman laatijan puhuvan vähintään siitä ajallisesta ja paikallisesta viitekehuksesta, joka on kuulunut hänen elämäänsä ja lukijan on näin ollen kyettävä uskomaan, että kirjoittaja ja tarinassa oleva henkilö ovat sama. Lisäksi opettajien omaelämäkertoja tutkinut Säntti (2007, 36–37; 54) muistuttaa, että vaikka elämäkerran laatija saattaa muistaa väärin yksityiskohtia tai tapahtumia elämänsä varrelta, on hän silti oman elämänsä tunteiden ja kokemusten kuvaamisessa luotettavin asiantuntija. Näihin näkemyksiin myös minä yhdyn omassa tutkimuksessani.

4.4. Aineiston analyysi

Tutkimukseni analyysi jakautuu kolmeen vaiheeseen. Analyysin ensimmäisen vaiheen olen suorittanut jo kandidaatintutkielmaa tehdessäni vuonna 2008. Tuolloin analyysin opiskelijoiden kirjoitelmat teemoittain vastaten silloisiin tutkimuskysymyksiin (ks. luku 5.) Tuon analyysin tuloksena syntyi kandidaatintutkielmani (Karhulahti 2008), jonka tuloksia hyödynnän myös tässä tutkimuksessa. Analyysin toisessa vaiheessa analyysin tämän tutkimuksen pääasiallisen

kohejoukon neljä elämäntarinaa. Kolmannessa vaiheessa palasin kandidaatintutkielmani aineiston pariin, mutta tuolloin erityisesti tämän tutkimuksen elämäntarinoiden analyysien tuloksena esiin nousseiden teemojen pohjalta. Aloin tietoisesti hakea yhtäläisyyksiä ja eroja opiskelijoiden ja työelämässä olevien mieskasvatustieteilijöiden kokemuksista, sekä etsiä kokemuksia selittäviä tekijöitä ja niiden yhteyksiä toisiinsa.

Kaikkien analysointivaiheideni taustalla on fenomenologinen ajattelutapa pyrkiessäni laajojen yleistysten sijaan ymmärtämään ihmisen kokemusta ja kuvaamaan ilmiöitä mahdollisimman tarkasti siten kuin ne aidosti ilmenevät koettuina. (ks. Perttula 2005, 138–139, 154). Ennen kaikkea fenomenologialle tyypillinen asenne ilmenee omassa halussani kyseenalaistaa mahdollisesti itselleni tyypillistä lukutapaa. Fenomenologiassa käytetään termiä sulkeistaminen, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkija pyrkii tietoisesti tunnistamaan tutkittavaan ilmiöön etukäteen liittämääns oletuksiaan ja siirtämään ne syrjään tutkimuksen ajaksi. Sulkeistaminen antaa tutkimuskohteelle mahdollisuuden yllättää tutkija, sillä ilman sulkeistamista tutkija ymmärtää toisen kokemuksesta helposti sen, mitä hän jo ennalta tiesi. (Mt. 145.) Pyrin tutkimuksessani pitämään koko ajan mielessä sen, että luen aineistoa niiden kokemusten kautta, mitä minulla naisena on ja etsien sukupuolen merkitystä aineistosta. Vain tiedostamalla omat oletukseni ja ajattelutapani, voin pyrkiä välttämään tuomasta tulkintaan esimerkiksi sellaisia asioita sukupuoleen liittyen, joita haluaisin aineistossa olevan tai joita oletan siinä olevan.

Pyrin myös ymmärtämään niitä merkityksiä, joita tutkittavat eri tilanteille antavat, mikä tuo tutkimukseeni mukaan hermeneuttisen ulottuvuuden (Laine 2007, 31). Vaikka tutkittavat kuuluvat samaan Tampereen yliopiston kasvatustieteiden opiskelijoiden yhteisöön ja sen vuoksi jokaisen yksilön kokemus saattaa paljastaa jotain yleistäkin, olen tutkimuksessani kiinnostunut myös tutkittavien yksilöllisistä kokemuksista. Samasta koulutuksesta huolimatta tutkittavien urat ovat edenneet hyvin yksilöllisesti, minkä vuoksi niitä ei ole mielekästä niputtaa yhdeksi ”kasvatustieteilijämiehen kokemukseksi”. Hermeneuttisessa tutkimuksessa ei pyritä löytämään yleisiä säännönmukaisuuksia vaan myös ainutkertainen ja ainutlaatuinen otetaan tutkimuksessa huomioon (mt., 30). Kuitenkaan tutkimukseni kohteena eivät ole ainoastaan tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden yksilölliset kokemukset, vaan enemmänkin se, miten nämä esimerkkitapaukset ilmentävät kasvatustieteen opintojen ja kasvatusalan töiden sukupuolittumista. Näin yksilöllinen ja yleinen kulkevat rinnakkain ja toisiaan tukien koko tutkimuksen ajan.

4.4.1. Ensimmäinen vaihe: Opiskelijat

Kandidaatintutkielmani aineiston analyysissä lähtökohtanani olivat tutkittaville jakamassani kirjoitelman tehtävänannossa esittämäni suuntaa-antavat kysymykset (ks. liite 1). Saamani kirjoitelmat vaihtelivat laajuudeltaan puolesta sivusta neljään sivuun, ja kaiken kaikkiaan niissä vastattiin suurelta osin tehtävänannossa esittämiini kysymyksiin. Tehtävänannossa korostin, ettei kaikkiin kysymyksiin tarvitse vastata ja että tutkittava voi kertoa myös muista mahdollisesti mieleen tulevista seikoista. Tutkittavat käyttivätkin tätä mahdollisuutta hyväkseen. Vaikka kirjoitelmien jäsentely vastasi suurelta osin tehtävänantoa, kirjoitelmissa oli pohdittu syvällisesti myös monia muita kokemuksiin vaikuttavia tekijöitä, ei ainoastaan niitä, joista olin erikseen kysynyt. Toisaalta kaikissa kirjoitelmissa ei jokaiseen asiaan sanottu mitään ja esimerkiksi yhtenä teemana ollut syrjintä ohitettiin usein vain yhdellä lauseella. On kuitenkin huomattava, että tiettyjen aiheiden ohittaminen voi olla tutkimustulos sinänsä. Aiheesta ei välttämättä haluta sen arkuuden vuoksi kertoa, kirjoittaja ei koe sitä merkittäväksi tai se ei yksinkertaisesti liity hänen kokemuksiinsa. (Ks. Eskola & Suoranta 2005, 124.) Mahdollisesti tutkittavilla ei siis ole kokemuksia syrjinnästä, he eivät koe asiasta kertomista tarpeellisena tai eivät halua muusta syystä puhua siitä.

Aloitin aineiston analyysin lukemalla kaikki kirjoitelmat muutamaan kertaan läpi kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Seuraavassa vaiheessa aloin teemoitella aineistoa käyttämällä apuna kirjoitelman tehtävänannossa esittämiäni kysymyksiä, joiden kautta myös tutkimuskysymykset on muotoiltu. Kysymysten pohjalla oli aiheeseen liittyviä teoreettisia käsitteitä. Olin nostanut jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa esiin tiettyjä keskeisiä kiinnostuksen kohteita aiempien sukupuolta käsittelevien tutkimusten pohjalta. Etsin kirjoitelmista mainintoja seuraaviin teemoihin liittyen:

1. Tasa-arvon käsittäminen
2. Tasa-arvon kokeminen opetustilanteissa
3. Muut opetustilanteiden kuvaukset
 - myönteiset
 - kielteiset
 - neutraalit
4. Syrjintä
5. Häirintä

6. Vierauden tunne
7. Sosiaaliset suhteet opiskelijakavereiden kesken
8. Syitä siihen, miksi naisvaltaisuus on tai ei ole ongelma

Listan kuusi ensimmäistä teemaa olivat mukana tutkimuksen suunnittelusta ja kirjoitelman tehtävänannon lähettämisestä saakka, kaksi viimeisintä teemaa muodostin vasta aineiston analyysivaiheessa siitä syystä, että huomasin kirjoitelmissa paljon viittauksia opiskelijoiden välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja selityksiä siihen, miksi alan naisvaltaisuus ei ole tutkittavan mukaan opinnoissa ongelma. Pilkkooessani aineistoa eri teemoihin, säilytin lainaukset siinä muodossa kuin tutkittavat olivat ne kirjoittaneet. Pienen aineiston vuoksi näin oli suhteellisen helppo toimia ja teemoja etsiessäkin luin useaan kertaan kirjoitelmat kokonaisuudessaan läpi varmistaakseni etten erota aineistolainausta kontekstistaan niin, että sen ymmärtäminen muuttuisi. Kirjoitelmat olin numeroinut jo ennen varsinaiseen analyysiin ryhtymistä ja jokaisen lainauksen perään laitoin myös kirjoitelman numeron aineiston jatkokäsittelyn helpottamiseksi. Tässä tutkimuksessa kandidaatintutkielmani kohdejoukkoon kuuluneet tutkittavat olen nimennyt *opiskelijoiksi* ja aineistositaateissa *opiskelija*-tunnuksen perässä oleva numero yksilöi tutkittavan.

Analyysin seuraavassa vaiheessa kokosin jokaisen teeman kohdalta aineistolainauksien keskeiset sisällöt tiivistettyyn muotoon ja kuvauksen perään kirjoitin, ketkä tutkittavista olivat asian maininneet. Esimerkiksi ryhmittelyni opiskelijoiden esittämistä selityksistä siihen, miksi alan naisvaltaisuus ei ole heille ongelma, etenee seuraavasti:

Syitä siihen, miksi naisvaltaisuus ei ole ongelma/ei häiritse

- *tottunut työskentelemään naisvaltaisella alalla / tottunut tilanteeseen opinnoissa (3, 4, 8)*
- *tulee hyvin toimeen naisten kanssa (1, 3, 4, 6)*
- *kiinnostus nimenomaan opintoihin (1, 4, 5, 7)*
- *rikkaus työelämää ajatellen (1, 6, 7)*

jne.

Tässä vaiheessa mukaan tuli siis lisää omaa tulkintaani siitä, mitä tutkittavat sanomisillaan tarkoittavat. Aineiston järjestelyn tapaani voi kutsua sisällönanalyysiksi, joskaan se ei tekniseltä toteutukseltaan noudata perinteistä tutkimusoppaissa esitettyä linjaa (vrt. esim. Tuomi, Sarajärvi 2002, 105-121). Eskolan ja Suorannan (2005, 137;187) mukaan tutkija voikin muokata itselleen sopivan analyysitekniikan, mikäli se palvelee analyysin tarkoitusta, joka on kasvattaa aineiston

informaatioarvoa luomalla hajanaisesta aineistosta selkeä tiivistys. Käyttämäni tiivistys toimi nimenomaan oman ajatteluni jäsentäjänä. Myös alkuperäisiin kirjoitelmiin palasin usein tutkimuksen edetessä, sillä aineiston perinpohjainen tunteminen on yksi laadullisen analyysin kulmakivistä (mt. 151).

Järjestettyäni aineiston edellä kuvatulla tavalla, aloin liittää siihen teoriaa ja aiempien tutkimusten havaintoja, joihin olin tutustunut jo tutkimusta suunnitellessani. Analyysini ei siis ollut puhtaasti teorialähtöistä, vaan teoreettisten käsitteiden tarkoitus oli auttaa selittämään tutkittavaa ilmiötä sekä liittää oma tutkimukseni aikaisempaan samaa aihetta käsitelleeseen keskusteluun. Teorian tehtävänä oli myös antaa empirialle näkökulmia ja toimia tutkimuksen jäsennyvälineenä. (Eskola & Suoranta 2005, 79–83; Eskola 2007, 135–140.) Myös jo tehdyn tutkimusraporttini rakensin ilmiöpohjaisesti niin, että erilaiset teoriat ja teoreettiset käsitteet toimivat tulkintakehyksinä analyysille sen sijaan että tutkimukseni pohjalla olisi ollut joku yksi suuri teoria. Tutkimus ei myöskään edennyt perinteisen IMRD-kaavan mukaisesti (esim. Hirsjärvi, Liikanen & Sajavaara; 1997, 238–252; Viskari 2003, 34–38) eikä tutkimuksen teoreettisen osuuden kokoamista, aineiston analyysiä, tulkintaa ja raportointia voi täysin erottaa toisistaan. (ks. Karhulahti 2008.) Samanlaiseen kokonaisvaltaisuuteen pyrin myös tässä tutkimuksessa.

4.4.2. Toinen vaihe: Työssäkäyvät

Analyysin toisessa vaiheessa keskityin tätä tutkimusta varten keräämäni neljän elämäntarinan analysointiin. Analysoinnin toinen vaihe on tämän tutkimuksen kannalta olennaisin keskittyessään koko tutkimuksen ”punaisena lankana” esiintyvien tarinoiden analysointiin. Tämä tutkimus oli lähtökohdiltaan avoimempi kuin kandidaatintutkielmaani ja tutkittaville lähettämässäni tehtävänannossa (liite 2) kannustin teemallisten vastausten sijaan elämäkerrallisuuteen. Tehtävänannossa esittämäni suuntaa-antavat kysymykset olivat myös huomattavasti avoimempia kuin kandidaatintutkielman kysymykset, mikä näkyy myös vastauksissa. Tutkittavien kirjoittamat kirjoitelmat vaihtelevat pituudeltaan noin yhdestä sivusta noin kolmeen sivuun ja kuvauksien tarkkuudessa on eroja vastaajien kesken. Kirjoitelman tehtävänannossa esittämiini suuntaa-antaviin kysymyksiin osa vastaajista vastasi suoraan ja selkeästi, kun taas osa ohitti joitain kysymyksiä täysin. Myös sama henkilö saattoi kirjoittaa joistain uransa vaiheista tarkemmin kuin toisista, ja esimerkiksi mainita työpaikan sukupuolijakauman joidenkin työpaikkojen kohdalla, muttei kaikkien. En koe asiaa kuitenkaan ongelmaksi, vaan näen elämäkerrallisen kirjoitelman etuna juuri

sen, että tutkittavat saavat nostaa esiin itse merkitykselliseksi kokemiaan asioita esiin ilman, että tutkija pakottaa vastauksia tiettyyn suuntaan.

Aloitin analyysin lukemalla kaikki kirjoitelmat läpi useaan kertaan yleiskuvan saamiseksi. Jo aineistoa kerätessäni oli selvää, että pyrkisin lähestymään aineistoa mahdollisimman avoimesti ilman tarkkaan rajattuja kysymyksiä tai ennako-oletuksia. Tästä syystä siirsin kandidaatintutkielmani sivuun ja aloin tarkastella kirjoitelmia erityisesti alustavien tutkimuskysymysten sekä tutkittaville lähettämäni tehtävänannon pohjalta. Pyrin alussa kiinnittämään huomiota lähinnä siihen, millaisia asioita tutkittavat itse nostavat kirjoitelmissaan esiin. Mooren (2003, 69–71) tavoin pyrin yhdistämään aineiston analyysissä kahta eri lukutapaa. Yhtäältä olen tarkastellut aineistoa kuvauksena toteutuneesta elämäkulusta, jolloin huomio keskittyy niihin asioihin, joita tutkittavat kertovat tapahtuneen opintojen aloittamisen ja nykyhetken välisenä aikana. Analyysi keskittyy tällöin pääasiassa kirjoitelmien sisältöön, ei niinkään siihen, miten asioista on kerrottu. Olen pyrkinyt tulkitsemaan kerrottuja tapahtumia tutkittavien henkilökohtaista kokemusta laajemmassa merkityksessä ja kytkemään ne tutkimukseni teoreettisiin lähtökohtiin. Toisaalta olen tarkastellut tutkittavien kokemuksia myös kerrottuina kokemuksina, jolloin kiinnitän huomioni siihen, millaisiksi eri tapahtumat ja tilanteet on koettu. Tällöin tutkittavien kuvaukset kertovat siitä, mitä tapahtumat ja tilanteet ovat heille merkinneet. Kerrotut kokemukset heijastavat kuitenkin myös kulttuurisesti jaettuina oletuksia yliopisto-opiskelusta, tutkinnosta ja sukupuolesta.

Luettuani aineiston muutamaan kertaan piirsin jokaiselle tutkittavalle elämänjanan, jonka ympärille aloin kerätä tietoa; opintojen alkamis- ja päättymisvuodet, pääaine, sivuaineet, koulutus- ja työhistoria opiskelu- ja työpaikkoineen sekä -vuosineen. Jokaisen työpaikan kohdalle merkitsin myös työpaikan sukupuolijakauman, mikäli tutkittava oli sen maininnut. Tämän jälkeen palasin asettamiini alustaviin tutkimuskysymyksiin sekä kirjoitelman tehtävänantoon ja aloin pilkkoa aineistoa niiden pohjalta. Poimiessani aineistosta eri teemoja ja niihin liittyviä lainauksia kirjoitelmista, aloin myös kerätä lainausten oheen jo aiheeseen liittyvää teoriaa ja aiemmista tutkimuksista saatuja tuloksia ja tehdä tulkintoja.

Tutkimukseni kulki aineiston pilkkomisen ja uudelleen jäsentelyn nivoutuessa yhteen teoriaan tutustumisen, kirjoittamisen, tutkimuskysymysten muokkaamisen ja analyysin kanssa. Analyysin yhtenä juonteena oli tarinoiden elämäkulullisuus. Toisaalta löysin erilaisia teemoja, jotka

esiintyivät jokaisen tutkittavan kirjoitelmassa tai toistuivat saman tutkittavan puheessa usein. Teemojen määrä paisui pian suureksi ja huomasin, etten voisi käsitellä kaikkia aineistoista löytyviä aiheita perinpohjaisesti. Lopulta päädyin yhdistämään ajallisen etenemisen ja teemoittelun pitäen mielessä tutkimukseni lähtökohdat: kasvatustieteilijyyden ja sukupuolen. Aineistoa analysoidessani kysyin jatkuvasti, millä tavalla nämä kaksi seikkaa ovat eri tilanteissa näkyneet ja miten tutkittavat ovat niiden merkityksen kokeneet. Näiden pääteemojen ohessa tutkittavat nostivat kirjoitelmissaan esiin myös muita seikkoja, jotka tulkitsin heille merkityksellisiksi asioiksi. Tutkittavien tarinoista tulkintani mukaan esiin nousseita teemoja olivat muun muassa aiempien opintojen, iän ja työkokemuksen merkitys opinnoissa ja työelämässä, pro gradu, sivuaineet, opintojen ja töiden ulkopuoliseen elämään liittyvät seikat sekä koulutuksen ja työelämän trendien heijastuminen tutkittavien uralla. Pyrin nostamaan jokaisen tutkittavan tarinasta keskeisimmät seikat esiin ja tarkastelemaan, miten tutkittavien mainitsemat asiat ovat näkyneet muissa tutkimuksissa ja aihetta koskevassa keskustelussa.

Merkityksellisiksi tulkitsemiani tilanteita ja asioita poimiessani minun oli jatkuvasti pidettävä mielessäni omat ennakko-oletukseni ja varottava tulkitsemasta aineistosta sellaista, jota haluaisin siinä olevan, mutta jota siinä ei todellisuudessa ole. Vaikka tutkimukseni on muotoutunut aineistolähtöisesti, tulee muistaa, että aivan kuten tutkittavan kirjoittavat tietystä ymmärryksestä ja kontekstista käsin, niin myös minä tutkijana teen. Kokemuksia tutkittaessa olennaiseksi nouseekin kysymys tulkinnasta. Tutkijan ymmärrys tutkimuskohteesta ei ole välttämättä sama kuin tutkittavan kokemus ja tutkittava saattaa ymmärtää väärin tulkitsemansa ihmisen viestit. Ihminen ymmärtää toista aina omista lähtökohdistaan ja samakin tilanne saattaa näyttäytyä eri ihmisille erilaiselta. Vaarana on myös, että tulkitsija tuo aineistoon sellaisiakin asioita, joita siellä ei todellisuudessa ole tai alkaa rakentaa tutkittavastaan aineiston laajuuteen nähden liian kokonaisvaltaista kuvaa. (Moilanen & Räihä 2007, 47–56.) Näitä ongelmia pyrin välttämään lukemalla aineiston tarkasti läpi useaan kertaan vielä tutkimustulokset kirjoitettuanikin. Samasta syystä pyrin tarinoita esitellessäni perustelemaan jatkuvasti tekemiäni tulkintoja esimerkiksi aineistositaatein ja muihin tutkimuksiin ja teorioihin tukeutumalla.

Teoreettisen käsitteet ja omat ennakko-oletukseni kulkevat väistämättä koko ajan analyysin taustalla. Toisaalta se, että luen aineistoa tietoisesti juuri sukupuolen ja kasvatustieteellisen koulutuksen näkökulmista käsin ja niitä koskeviin aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin peilaten, oikeuttaa tiettyjä valintoja esimerkiksi sen suhteen, mitä aiheita rajaan kirjoitelmista tutkimukseni ulkopuolelle ja mihin keskityn. Näkökulman valinta auttaa minua myös kiinnittämään tutkimustani

aikaisempaan samaa aihetta käsitelleeseen keskusteluun. (ks. Eskola & Suoranta 2003, 79–83; Eskola, 2007, 135–140) Ilman minkäänlaista kuvaa siitä, mitä aineistosta hakee, tutkimuksesta tulee helposti pelkkä tarinoiden deskriptiivinen esittely, johon en halunnut sortua.

Olen muuttanut esiteltäviä tapauksia niin vähän kuin mahdollista. Tavoitteenani on säilyttää kunkin elämäntarinan perusominaisuudet, mutta samalla häivyttää tutkimuskysymyksen kannalta epäolennaiset, mutta tunnistamisen mahdollistavat yksityiskohdat. Kaiken lähtökohtana on elämäntarinoiden autenttisuuden säilyttäminen ja yksilöllisyyden kunnioittaminen. Vaihtoehtona olisi ollut esimerkiksi tyypitellä aineistoa. Näin en kuitenkaan halunnut tehdä, sillä yhtenäistä miespuolisen kasvatustieteilijän tarinaa ei voi muodostaa menettämättä kirjoitelmien eri vivahteita. Lisäksi pienen tutkimusaineiston vuoksi tyypittely ei ole mielekästä, eikä toisaalta yksittäisten tarinoiden tarkkakaan kuvaaminen ole liian työlästä. Koska esitän jokaisen tutkittavan tarinan mahdollisimman tarkasti, lukija tietää, että juuri tällainen elämäntarina jollekin on tapahtunut ja tullut kerrotuksi. Tämä tekee myös aineiston omakohtaisen pohtimisen lukijan kannalta helpommaksi. Lukija voi itse arvioida, miten hyvin tulkintani vastaavat elämäkertojen todellisuutta, joskin on selvää, että olen jo jäsennellessäni tarinoita tehnyt tiettyä tulkintaa. On mahdollista, että olen jättänyt pois jonkin teoreettisen selityksen kannalta olennaisia piirteitä tarkastellessani tarinoita tietyistä näkökulmista.

4.4.3. Kolmas vaihe: Kahden aineiston yhdistäminen

Sain kandidaatintutkielmaani varten monta kattavasti kokemuksistaan kertoneen miesopiskelijan kirjoitelmää, joiden sisällöstä pystyin silloisen tutkimukseni puitteissa hyödyntämään vain osan. Tästä syystä tuntui luontevalta palata aineiston pariin myös tässä tutkimuksessa. Mitään aineistoa analysoidaankaan harvoin niin läpikotaisin, ettei sitä voisi hyödyntää vielä myöhemmin (Uusitalo 2001, 94). Aiempia tutkimuksia voidaan käyttää hyväksi paitsi luomalla niiden avulla teoreettista viitekehystä, myös hyödyntämällä aiempien tutkimusten aineistoa esimerkiksi vertailumateriaalina tai oman aineiston täydentävänä materiaalina. Aiempien tutkimusten aineistoja voidaan analysoida myös kokonaan uudelleen (Alkula ym. 1994, 53–55).

Tässä tutkimuksessa toteutuvat tietyssä määrin kaikki edellä mainitut seikat. Tutkimukseni pääasiallinen aineisto koostuu tätä tutkielmaa varten keräämistäni neljästä kasvatustieteen maisteriksi valmistuneen miehen osaelämäkerrallisesta kirjoitelmasta, ja kandidaatintutkielmaa

varten keräämäni kymmenen miesopiskelijan kirjoittaman kirjoitelman tarkoitus on syventää tutkimusta ja tuoda vertailupohjaa työelämässä olevien kasvatustieteen maisterien urakuvauksille. En käytä hyväkseni ainoastaan kandidaatintutkielmani tuloksia, vaan tarkastelen sen aineistoa myös uudelleen tämän tutkimuksen pääasiallisen aineiston pohjalta ja liitän opiskelijoiden kokemuksia tutkimuksen neljän ”päähenkilön” tarinan yhteyteen. Kandidaatintutkielmani aineisto muovautuu näin osaksi myös tämän tutkimuksen aineistoa ja nostan siitä esiin myös sellaisia asioita, joita en kandidaatintutkielmassani käsitellyt.

Analyysin kolmanteen vaiheeseen ryhtyessäni minulla oli jo tarkka kuva molemmista aineistoistani ja koin, että niiden välinen vuoropuhelu toisi lisää syvyyttä aiheeseen. Tämän tutkimuksen aineistolähtöisyyttä kuvastaa erityisen hyvin se, että vaikka olin lukenut kandidaatintutkielmaani ja sen aineistoa huolellisesti läpi jo tämän tutkimuksen aineistoa kerätessä ja tehnyt sitä koskevia huomioita työelämässä olevien miesten kirjoitelmia analysoidessani, päätös ottaa kandidaatintutkielmani alkuperäinen aineisto mukaan myös tähän tutkimukseen syntyi vasta, kun olin jäsennellyt tutkimuksen neljä päätarinaa huolella. Analysoituani tämän tutkimuksen pääasiallista aineistoa edellä kuvaamalla tavalla, huomasin, että kandidaatintutkielmassani tutkimani opiskelijat olivat kuvanneet joitain työssäkävien kasvatustieteilijöiden ohimennen mainitsemia asioita syvällisemmin ja työssäkävät kasvatustieteilijät puolestaan puhuivat sellaisista asioista, joita opiskelijat eivät maininneet. Toisaalta jotkut asiat toistuivat molempien ryhmien kirjoituksissa. Huomasin myös, että jotkin opiskelijoiden aavistelemat seikat tulevaisuudesta olivat ikään kuin muuntuneet toteen työssäkävien tarinoissa, kun taas toisista opiskelijoiden kirjoitelmissa vahvasti pinnalla olleista seikoista työssäkävät eivät puhuneet. Näin ollen katsoin mielekkääksi tuoda tutkimukseen vuoropuhelua näiden kahden eri aineiston välille.

Aiemman tutkimuksen tuominen osaksi tätä tutkimusta, toi kuitenkin mukanaan myös paljon pohdittavaa ja kysymyksiä niin tutkimusmetodologian, raportin jäsentelyn kuin aineistojen vertailtavuudenkin osalta. Molemmat tutkimukset ovat luonteeltaan laadullisia ja perustuvat tieteenfilosofisesti samoille lähtökohdille, joten esimerkiksi laadullisen ja määrällisen aineiston yhdistämisessä usein vastaantuleviin ongelmiin erilaisten menetelmien yhdistämisestä minun ei tarvinnut olla huolissani (ks. Brannen 1992). Lisäksi kandidaatintutkielmani kohdejoukossa ja tämän tutkimuksen pääasiallisessa kohdejoukossa on paljon yhteistä. Kaikki tutkittavat ovat olleet Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksen pääaineopiskelijoita, joten opiskelukonteksti on kaikilla sama. Myös ajallinen konteksti on kutakuinkin sama kaikkien tutkittavien opiskeluaikaisten

kokemusten sijoittuessa kymmenen vuoden ajanjakson sisään. Koska sukupuoli on tämän tutkimuksen vastaajilla keskeisin toisiaan yhdistävä, mutta muista kasvatustieteen maistereista erotteleva tekijä, on erityisesti miesten kokemuksia luontevaa tarkastella tämän joukon kautta suhteessa kasvatustieteilijöihin ylipäätään. Aineistonkeruutapana olen käyttänyt molemmissa tutkimuksissa kirjoitelmia, joten myös tältä osin tutkimusten yhdistäminen tuntui luontevalta.

Yhtenä suurimpana haasteena aineistojen tuomisessa samaan tutkimukseen voidaan kuitenkin pitää niiden lähtökohtaisesti erilaisia kysymyksenasetteluja. Tutkittaville lähettämäni kirjoitelmien tehtävänannot (liitteet 1 ja 2) ohjasivat vastaamaan eri tavoin, mikä saattaa osaltaan selittää miesten kokemusten erilaisuutta samoihinkin kysymyksiin liittyen. Aineistot eivät ole suoraan verrattavissa toisiinsa, minkä vuoksi olen lähestynyt kandidaatintutkielmaani valikoiden siitä tämän tutkimuksen näkökulmasta katsottuna olennaisia seikkoja ja nostan niitä esiin tämän tutkimuksen neljän tarinan yhteydessä. Esimerkiksi tasa-arvon käsittäminen ja kokeminen olivat kandidaatintutkielmassani keskeisessä osassa, kun taas tässä tutkimuksessa ne jäävät taustalle huomion kohdistuessa enemmän mieheyteen ja kasvatustieteilijyyteen opiskelijoiden kirjoitelmissa. Tekemieni vertailujen luotettavuuden arvioimiseksi on tärkeää, että olen tässä tutkimusraportissa kuvannut myös aiempaa tutkimustani koskeneet valinnat ja ratkaisut. Seuraavaksi kuvaan tämän tutkimuksen taustaksi kandidaatintutkielmani keskeisimmät tulokset.

5. KASVATUSTIETEIDEN MIESOPISKELIJOIDEN KOKEMUKSIA OPINNOISTA

Pyrin vuonna 2008 valmistuneessa kasvatustieteen kandidaatintutkielmassani nostamaan esiin kasvatustieteiden miesopiskelijoiden kokemuksia naisvaltaisella alalla opiskelusta vastaamalla seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten opiskelijat kuvaavat tasa-arvon käsitettä? Kokevatko miesopiskelijat olevansa tasa-arvoisessa asemassa alansa naisopiskelijoiden kanssa?
- Miten opiskelijat kokevat opetustilanteet ja sukupuolen merkityksen niissä?
- Miten miehet kokevat opiskelijoiden väliset sosiaaliset suhteet ja niiden merkityksen opinnoissa?
- Ovatko miehet kokeneet syrjinnän, häirinnän tai vierauden tuntemuksia opintojensa aikana?

Tutkimuksen jokainen miesopiskelija mainitsi opintojensa ajalta sukupuoleen liittyviä kielteisiä tai myönteisiä kokemuksia, mutta heistä jokainen osoitti myös sukupuolen toissijaisuuden opiskeluissa muihin tekijöihin nähden. Opiskelijoiden kokemusten mukaan yksittäisissä tilanteissa miehenä naisvaltaisella alalla opiskelu saattaa tuntua ikävältä, mutta opintoihin kokonaisuudessaan sukupuolella ei nähdä olevan kielteistä vaikutusta, ennemmin päinvastoin.

Opiskelijat perustelivat sukupuolisena vähemmistönä opiskelun ongelmattomuutta kirjoitelmissaan usealla eri seikalla. Moni tutkittava totesi sukupuolen olevan toissijainen tekijä, sillä nimenomaan kiinnostus kasvatustieteitä kohtaan sai hakemaan naisvaltaiselle alalle. Toisaalta mainittiin myös, ettei sivuaineiden runsauden vuoksi itseä edes oikeastaan koeta kasvatustieteen opiskelijaksi, eikä näin ollen koeta myöskään opiskelevan naisvaltaisella alalla. Myös tottumus oli yksi syy sukupuolen merkityksen vähäisyyteen miesten opiskeluun liittyvissä kokemuksissa. Jotkut miesopiskelijat kertoivat tottuneensa jo aiemmissa ammateissaan tai opinnoissaan olemaan sukupuolisena vähemmistönä, toiset taas olivat tottuneet naisvaltaisuuteen opintojensa aikana. Hyvin yleinen oli myös kommentti siitä, että on aina tullut hyvin toimeen naisten kanssa eikä sen vuoksi näe asiassa mitään ongelmaa. Jotkut miesopiskelijat korostivat, että he olivat jo alalle hakeutuessaan tietoisia naisvaltaisuudesta, joten he osasivat orientoitua siihen. Opiskelijat pohtivat myös alalle hakeutuvien miesten persoonaa syynä alalle hakeutumisessa ja kokemuksia mietittäessä pohdittiin, johtuuko esimerkiksi ryhmästä erottuminen sukupuolesta vai ehkäpä persoonallisista ominaisuuksista. Todettiin myös, etteivät nämä kaksi asiaa ole aina edes erotettavissa toisistaan. Sukupuoli kuitenkin selvästi tiedostettiin.

Tutkimuksessa tarkastelin erityisesti miesopiskelijoiden opetustilanteisiin liittyviä kokemuksia tasa-arvon näkökulmasta ja tulokset osoittivat, ettei tasa-arvo täysin toteudu opetustilanteissa. Moni miesopiskelija koki sukupuolensa merkityksen opetustilanteissa niin, että oma nimi jää opettajan mieleen hyvin ja miesopiskelijan sanomiset muistetaan paremmin. Erottuminen kuitenkin hyväksyttiin ja huomion saamiseen oltiin pääosin tyytyväisiä. Erityisen myönteisenä huomio koettiin silloin, kun opiskelija oli saanut ainoana miehenä helpommin äänensä kuuluviin. Sen sijaan se, että opetustilanteessa joutuu edustamaan koko sukupuolensa näkemystä jostain asiasta, koettiin epämiellyttäväksi. Myös tunne siitä, että puhe kohdistetaan vain miehelle tai miehille oli joidenkin miesopiskelijoiden mielestä ikävää. Moni opiskelija mainitsi esimerkkinä miehen erilaisesta

asemasta opetustilanteessa myös ryhmätyötilanteet, joissa johtajan rooli lankeaa tavallisesti miehelle.

Tutkielmani osoitti, että kasvatustieteen koulutusosalalla oletus miehen ulospäin suuntautuneisuudesta ja sosiaalisuudesta elää voimakkaana. Miehen roolia ylipäätään pidetään naisen roolia aktiivisempana ja kun mies opiskelee naisvaltaisella alalla, sosiaalisuuden vaatimus korostuu entisestään (ks. myös Kauppinen-Toropainen 1991, 220). Tutkimuksen mukaan miehet asetetaan kanssaopiskelijoiden taholta aktiivisempaan rooliin, mutta toisaalta he voivat myös omalla käytöksellään vahvistaa aktiivista kuvaa ja edistää tällä tavoin tiettyyn rooliin asettamista. Miesten suhtautuminen sosiaalisuuden vaatimukseen erosikin toisistaan jonkin verran. Joku vastaajista sanoi kokeneensa painetta siitä, että pitäisi olla sosiaalinen, innostunut ja puhelias kun taas toiset pitivät omana vahvuutenaan juuri sosiaalisuutta ja korostivat sitä naisvaltaiselle alalle sopeutumisessa.

Tulokset osoittivat myös tasa-arvon käsitteen moninaisuuden ja häilyvyyden. Opiskelijavalinnoissa ja arvostelussa sukupuolen mukainen erityiskohtelu on kiellettyä eivätkä tutkittavatkaan nostaneet näitä seikkoja ongelmaksi Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella. Muita tasa-arvoisuuteen liittyviä epäkohtia kuitenkin huomattiin ja tasa-arvon moninaisuudesta kertoo se, että eri tilanteissa tasa-arvoisuus voitiin kokea eri tavoin. Esimerkiksi opetustilanteissa jotkut epätasa-arvoisuutta aiheuttavat tekijät ärsyttivät kun taas toisiin ei juurikaan kiinnitetty huomiota. Toisaalta erilainen kohtelu opetustilanteissa ei ratkaisevasti heikentänyt tutkittavan yleistä viihtymistä alalla ja tutkittavat pitivät monia opiskelijoita eri asemaan saattavia käytäntöjä luonnollisena.

Stereotyyppinen suhtautuminen miehiin ja heidän taitoihinsa tuli selkeästi esiin miesten kokemuksista, mutta suhtautuminen erilaiseen kohteluun vaihteli persoonan mukaan. Pienessäkin joukossa mielipiteet ja asennoitumistavat sukupuoleen vaihtelivat ja kokemukset olivat erilaisia. Toiset miesopiskelijat nostivat esille lähinnä kriittisiä asioita sukupuoleen liittyen, kun taas toiset korostivat, ettei sukupuolella ole merkitystä. Kuitenkin tutkimukseen osallistuneet Tampereen yliopiston kasvatustieteiden miesopiskelijat kannattivat pääasiassa sukupuolisensitiivistä näkökulmaa tasa-arvoon (ks. Huida ym. 1993, 7-8), jolloin sukupuoleen tulee kiinnittää huomiota vain silloin kun se aiheuttaa epätasa-arvoisuutta. Opiskelijoiden mukaan sukupuolten väliset erot ja niiden aiheuttama erilainen asema on usein hyväksyttävää, mutta sukupuolta ei tulisi tarpeettomasti korostaa.

6. MIESKASVATUSTIETEILIJYYS TUTKITTAVIEN TARINOISSA

Tässä luvussa siirryn tutkimukseni pääasiallisen kohdejoukon tarinoiden tarkempaan analysointiin. Tarkastelen tutkittavien tarinoita suhteessa tutkimukseni teoreettisiin lähtökohtiin, edellä esittelemiini miesopiskelijoiden kokemuksiin sekä samankaltaisia kysymyksenasetteluja tarkastelleiden muiden tutkimusten tuloksiin. Luku etenee tapauksittain siten, että käyn läpi jokaisen työssäkäyvän tutkittavan laatiman kirjoitelman kiinnittäen huomiota tutkittaville merkityksellisinä näyttäytyviin kokemuksiin uran eri vaiheissa. Käsittelen aineiston niin, että poimin tarinoista tutkittavien esiin nostamia seikkoja ja pohdin niitä pääasiassa kasvatustieteellisen koulutuksen ja sukupuolen näkökulmista. Tarinat saavat hieman erilaisia painotuksia sen mukaan, mitä asioita tutkittavat itse ovat nostaneet kirjoitelmissa esiin. Tällä tavoin pyrin kunnioittamaan tutkittavien yksilöllisiä elämänkulkuja ja kokemuksia. Pyrkimyksenäni on saada neljän miehen kirjoitelmista koostuva aineisto keskustelemaan niin aiempien tutkimusten, kandidaatintutkielmassa tutkimieni opiskelijoiden kokemusten kuin toistensa kanssa. Viimeksi mainittu tarkoittaa käytännössä sitä, että tarinoiden kuvaukset sisältävät viittauksia myös toisiinsa.

6.1. Perheellisen miehen elämää kiireen ja epävarmuuden keskellä: Pekan tarina

Pekan kirjoitelma on noin sivun mittainen, tiivis, loogisesti etenevä ja informatiivinen kuvaus urastaan. Tarina etenee kutakuinkin aikajärjestyksessä, lukuun ottamatta muutamia välihuomautuksia edelliseen palaten tai tulevaan viitaten. Vaikka ohjasin tutkittavia kiinnittämään huomionsa erityisesti sukupuolensa ja suorittamansa kasvatustieteen maisterin tutkinnon merkitykseen uransa eri vaiheissa, Pekka ei suoranaisesti näistä asioista juuri puhu. Kirjoitelman lopussa Pekka mainitseekin, ettei ole aktiivisesti miettinyt sukupuolen merkitystä opiskelussa ja työelämässä.

Pekka aloittaa kuvauksensa ajasta ennen kasvatustieteen opintoja ja tällä tavoin luo pohjaa elämäntarinalleen ja perustelee, miksi hän on hakeutunut kasvatustieteelliselle alalle. Pekka suoritti 1990-luvun alussa alemman korkeakoulututkinnon, minkä jälkeen hän oli noin kaksi vuotta

työttömänä. Noiden kahden vuoden jälkeen Pekka pääsi koulutustaan vastaavaan työhön, mutta jälleen kahden vuoden kuluttua syntyi päätös irtautua työelämästä ja hakeutua kasvatustieteen opintoihin Tampereen yliopistoon. Yliopistoon hakeutumistaan Pekka perustelee ennen kaikkea elämänlaadun kohoamiseen ja uralla etenemiseen liittyvillä odotuksilla:

Työ oli kiireistä lamasta johtuen, alipalkattua sekä stressaavaa. Sen lisäksi uralla etenemiseen vaadittiin yleensä ylempi korkeakoulututkinto ja sitä nuorisotyöntutkinto (sosionimi) ei ollut. Keskeytin työt [...] kun pääsin erityistapausvalinnan kautta lukemaan kasvatustieteiden maisterin tutkintoa.

Pekka odotti siis saavansa apua epätyytyttävään työtilanteeseensa lisäkoulutuksesta yliopistossa. Vaikka koulutuksen ja työelämän muutoksia käsitelleissä keskusteluissa on viime aikoina usein kyseenalaistettu ylemmän korkeakoulutuksen merkitys ja kannettu huolta koulutuksen heikosta yhteydestä työelämään, Pekalle koulutustason kasvattaminen näyttäytyi merkityksellisenä ja hän uskoi koulutustason kasvattamisen mahdollistavan urakehityksen (vrt. Järvinen ym. 1998; Rouhelo 2008, 40). Toisaalta vaikka miesten on todettu etenevän naisvaltaisilla aloilla naisia helpommin (esim. Lehto & Sutela 2004), osoittaa Pekan kokemus tutkinnon merkityksen myös miehen työuralla. Pekka työskenteli naisvaltaisella alalla, mutta lähti opiskelemaan ylempää korkeakoulututkintoa erityisesti uralla etenemisen vuoksi.

Aiemmissä tutkimuksissa koulutusalan on todettu olevan olennainen tekijä vastavalmistuneiden maisterien sijoittumisessa sekä urakehityksessä (esim. Haapakorpi 2008, 37). Pekka puhuu kuitenkin nimenomaan ylemmän korkeakoulututkinnon merkityksestä uralla etenemisessä, eikä tuo erityisemmin esiin, miksi hän valitsi koulutusalakseen juuri kasvatustieteen. Alan valinta näyttäytyy kuitenkin Pekan tarinassa luonnollisena siitä syystä, että Pekka oli lukenut kasvatustiedettä jo aiemmissa opinnoissaan pääaineenaan. Alan valinnan voidaan nähdä näin ollen tapahtuneen jo aiemmin, ja yliopistoon hakeutumisessa tavoitteena oli ennen kaikkea koulutustason kohentaminen kasvatustieteellisellä alalla. Kasvatustieteen maisterien kohdalla työttömyys ei ole viime vuosina ollut ongelma (Tampereen yliopisto 2010b), mutta palkkauksen suhteen kasvatustieteellinen tutkinto ei perinteisesti ole ollut kannattavimpien korkeakoulututkintojen joukossa. Kuitenkin esimerkiksi tutkintojen mukaisia palkkoja verratessa, kasvatustieteen maisterin tutkinto asettuu sosionomin tutkintoa korkeammalle sialle ja täten sen voi olettaa olevan taloudellisesti Pekalle silloista sosionomin tutkintoa kannattavampi vaihtoehto (ks. Kapanen 2008; Tilastokeskus 2010.) Myös ammattien välisiä arvostuksia tutkittaessa on havaittu, että hetkellisen arvostuksen heikkenemisen jälkeen akateemisen koulutuksen vaativat ammatit ovat viime vuosina lisänneet

arvostusta ja epävarmoina aikoina korkea koulutus voidaan nähdä mahdollisuutena (ks. Lappalainen 2010, 34–36.) Tätä kautta myös Pekan oletukset uranäkymien paranemisesta näyttäytyvät ymmärrettävinä.

Pekalle edelliset opinnot olivat ponnahtuslauta yliopistoon hakeutumiseen ja niiden kautta hän toivoi ylemmän korkeakoulututkinnon olevan nopeammin saavutettavissa. Pekka itse nostaa ikänsä ja aiemman tutkintonsa selityksiksi opiskelumotivaation vähäisyyteen ja toiveeseen nopeasta valmistumisesta:

En olisi jatkanut opintoja jos olisin joutunut pyrkimään pääsykokeiden kautta. Siihen ei rahkeet eikä motivaatio olisi riittäneet kolmikymppiseltä.

Olisin halunnut selvitä tutkinnosta lyhyemmässä ajassa, kun pohjalla oli jo tutkinto ja siitä sai luettua eduksi paljon sivuaineita. Graduvaihe kuitenkin venyi erinäisistä syistä.

Opinnot itsessään näyttävätkin olevan Pekalle asia, joka pitää ikään kuin suorittaa ”alta pois” ja opintojen venymisen hän koki ikävänä seikkana. Nopeaa valmistumista toivovan Pekan tarinassa opiskelu voidaan tässä mielessä nähdä erittäin välineellisenä. Kuitenkin monien aikuisopiskelijoiden tavoin maisterin tutkinto ei ollut Pekalle välttämätöntä työpaikan hankkimiseksi tai toimeentulon takaamiseksi, joten opiskelu on toisaalta hänelle hyvin omaehtoista (vrt. Moore 2003, 163). Pekan tarinassa risteää näin kaksi yliopisto-opiskelua koskevassa keskustelussa esiintyvää vastakkaista kantaa, joissa yhtäältä opiskelijoiden valmistumisaikoja pyritään lyhentämään, mutta toisaalta kannustetaan elinikäiseen opiskeluun. Pekka halusi suoriutua opinnoista nopeasti, mutta kuitenkin koki tarvitsevansa lisäkoulutusta. Elinikäisen oppimisen vaatimuksen nosti esiin myös eräs tutkimistani opiskelijoista:

Tosin nykyisillä, kovasti tuulisilla työmarkkinoilla voi hyvin tulla eteen vielä tilanne, jolloin täytyy opetella uusi ammatti, ja mikäpä olisikaan siinä tilanteessa parempi pohja, kuin elinikäisen oppimisen koulutus. (opiskelija 6)

Pekka tukee tämän opiskelijan ajatusta siirtyessään työelämästä kasvatustieteen opintoihin laman aiheuttaman epätyytyttävän työtilanteen vuoksi, ja toisaalta vahvistaa aiemmissa tutkimuksissa esiin noussutta näkemystä kasvatustieteestä monen tutkinnon suorittajien alana (ks. esim. Moore 2003, 18). Pekka ei toivonut uudelleen kouluttautumisen kuitenkaan tarkoittavan opintojen pitkittymistä ja opintojen loppuvaiheessa hän saikin erityisen syyn suorittaa tutkinto nopeasti

loppuun: perheenisäyksen. Tuossa vaiheessa opintoja valmistumisen tarve näyttäytyy Pekan tarinassa vieläkin pakottavammalta ja kiireellisemmältä seikalta, kuin opintojen alussa. Pekka itse kuvaa isäksi tulemistä sanalla *deadline*, jota ennen tutkinnon oli oltava kasassa. Tärkeimpänä syynä kiirehtimiseen Pekka näkee ennen kaikkea opiskeluiden hankaloitumisen lapsen saamisen jälkeen:

[...] syntymä oli ollut myös deadline itselleni, johon mennessä piti saada paperit ulos, koska tiesin, että lasten syntymän jälkeen opiskelu hankaloituisi huomattavasti. Siinä olin myös oikeassa. Onneksi ehdin valmistua.

Pekan kokemuksessa ilmenee tarve opintojen joustavuuteen muun elämän suhteen. Perheen ja opintojen tai perheen ja työn yhdistämistä pidetään perinteisesti naisia koskettavana kysymyksenä, mutta Pekan uraan lasten saaminen on vaikuttanut merkittävästi, sillä heti valmistumisen jälkeenkin Pekka oli noin vuoden poissa työelämästä lastensa kanssa kotona. Pekka itse määrittelee valmistumisen jälkeisen vuoden toisaalta lastenhoitoajaksi, toisaalta työttömyydeksi. Kirjoitelmasta ei selviä, onko koti-isyys ollut Pekan oma valinta vai jäikö hän kotiin sen vuoksi, ettei sopivaa työtä ollut tarjolla. Olipa tilanne kumpi tahansa, Pekka osoittaa maininnallaan ”*onneksi ehdin valmistua*” silloisen tilanteen olleen parempi, kuin jos hän olisi vielä isäksi tultuaan jatkanut opintoja. Pekalle opinnot ja lapset ei siis olisi ollut sopiva yhdistelmä. Perheellisten korkeakouluopiskelijoiden tilannetta tutkineet Jauhiainen, Korkea-oja, Lavikainen, Niemelä ja Penttilä (2009) ovat kuitenkin todenneet, että vaikka perheen ja opintojen yhdistäminen on usein varsinkin taloudellisesti raskasta, perheelliset opiskelijat kokevat opiskelun myös myönteisenä voimavarana, ja erityisesti yksinhuoltajat yliopistoissa ovat motivoituneita ja tavoitteellisia opintojensa suhteen. Pekankin elämässä isäksi tuleminen yhtäältä lisäsi kiirettä ja stressiä, mutta toisaalta se myös aiheutti kaivatun loppusysäyksen maisterin tutkinnon loppuun saattamiseen.

Pekan kokemuksessa näkyvät hyvin myös viime vuosikymmeninä tapahtuneet perhettä koskevat muutokset. Perinteisesti on tehty jako miesten julkiseen ja naisten yksityiseen elämänpiiriin, jossa miehet käyvät töissä ansaitsemassa perheelle elantoa ja naiset hoitavat lapsia. Yhteiskuntapoliittisten toimien myötä viime vuosikymmeninä odotus äitien pienten lasten hoitovastuusta on kuitenkin muuttunut kahden työssäkäyvän malliksi, jonka myötä myös perheen ja työn yhdistämiseen liittyvät kysymykset ovat laajentuneet kysymykseksi sekä miesten että naisten mahdollisuuksista elää monessa eri roolissa ja moniin toimiin osallistuvina kansalaisina. Julkisen ja yksityisen elämänpiirin suhteet ovat muuttuneet niin, että ne on haluttu jakaa tasapuolisemmin molemmille osapuolille. Miehillä muutos on merkinnyt ennen kaikkea uusia mahdollisuuksia

osallistua yksityiseen elämänpiiriin. (Vanhalakka-Ruoho 2003, 79–80.) Vastuu kotitöistä, lastenhoidosta ja kasvatuksesta ei ole ainoastaan naisten asia, vaan isyys on osa miesten velvollisuuksia ja mahdollisuuksia, mikä näkyy myös Pekan tarinassa.

Vaikka moni asia perheissä on muuttunut, sukupuolten erilaisiin rooleihin liittyvät käsitykset ovat hitaasti muuttuvia. Naisilla on edelleen päävastuu kodin arjesta ja siihen liittyvistä käytännöistä, ja esimerkiksi vanhempainlomia ja hoitovapaita käyttävät lähes yksinomaan naiset (mt. 79). Työpaikkojen tasa-arvoa koskevissa tutkimuksissa on huomattu, että miehiä kannustetaan vain harvoin lakisääteisten perhevapaiden käyttöön ja miehet kokevat usein vanhempainvapaalle tai hoitovapaalle jäämisen hankalaksi (esim. Huhta ym. 2006; Lammi-Taskula 2003, 296). Viime vuosina isyysvapaiden käytössä on tapahtunut muutoksia, mutta ne ovat hitaita (Heiskanen, Leinonen, Järvensivu & Aho 2008, 127–130). Esimerkiksi Lammi-Taskula (2007) huomauttaakin, että perhevapaan käyttö merkitsee vielä nykyään miehelle enemmän henkilökohtaista valintaa kuin institutionaalista käytäntöä. Pekan puhe lastenhoitoajasta työttömyytenä saakin miettimään sitä eroa, miten äitiys- ja isyysvapaasta puhutaan. Onko kotona lapsiaan hoitava isä aina työtön, mutta lastensa kanssa kotona oleva äiti kotiäiti? Jos asia on näin, ei ole ihme, että miehet kokevat koti-isyyden vaikeaksi. Arjessa tämänkaltaisella puheella myös helposti uusinnetaan käsityksiä sukupuolten erilaisista rooleista. Toisaalta on myös mahdollista, että Pekka on jäänyt lasten kanssa kotiin juuri työttömyyden vuoksi eikä siis ole ollut töistä poissa lasten vuoksi. Myös tällöin kysymys isyyden tukemisesta ja äidin ja isän rooleista nousee kuitenkin keskeiseksi. Isyys on ollut yksi isoista Pekan uraa jäsentävistä seikoista.

Isien parempien mahdollisuuksien puolesta työn ja perheen yhdistämiseen on käyty viime aikoina aiempaa enemmän keskustelua myös lehtien palstoilla (esim. Männikkö 2010; Vilkkä 2010) ja perheitä sekä työelämää koskevien muutosten myötä nähtäväksi jää, millaiselta opiskelevien ja työssäkäyvien isien urat tulevaisuudessa näyttävät. Joitain avauksia asian parantamiseksi on jo tehty. Esimerkiksi vuoden 2003 alusta Suomessa tuli voimaan vanhempainvapaan uudistus, joka antaa suomalaisille isille mahdollisuuden omaan ”isäkuukauteen” eli kahteen viikkoon isyysvapaata normaalin vanhempainvapaan lisäksi. Uudistuksen tavoitteena oli hallituksen esityksen mukaan *kannustaa vanhempia, erityisesti isiä, käyttämään perhevapaita nykyistä tasa-arvoisemmin* ja lisätä isien halukkuutta käyttää myös vanhempainvapaan valinnaista osaa enemmän (HE 147/2002). Suomessa pidennetty isyysvapaa ei ole kuitenkaan lisännyt isien kotiin jäämistä siinä määrin, kuin

toivottiin ja esimerkiksi muihin pohjoismaihin verrattuna mahdollisuutta isyysvapaaseen käytetään Suomessa vähän. (Kelan perhe-etuustilasto 2003, 27; ks. myös Männikkö 2010).

Vaikka isyys asettaa Pekan kohdalla korkeakouluopintojen joustamattomuuden ja tukemisen tasa-arvoisuuden kyseenalaiseksi, kysymys opiskeluiden joustavuudesta omaan elämäntilanteeseen sopivaksi tulee esiin Pekan tarinassa myös positiivisella tavalla, sillä erityisesti kasvatustieteelle ominainen joustavuus sivuaineiden suhteen on merkittävässä osassa Pekan tarinaa. Kasvatustieteen opinnot vaikuttivat sopivan Pekalle siinä mielessä hyvin, että hän pystyi tekemään tutkinnosta oman näköisensä lähes vapaasti valittavien sivuaineiden avulla. Pekka kertookin pyrkineensä rakentamaan tutkintonsa itseään kiinnostavista tietotekniikkaan liittyvistä sivuaineista, jotka hän myös nostaa kasvatustiedettä keskeisempään asemaan kirjoitelmissaan. Pekka kertoo kirjoitelmissaan myös pro gradu -tutkielmansa aiheen, joka liittyy selkeästi hänen sivuaineopintoihinsa.

Paitsi opintojen painottamisessa ja gradun aiheen valinnassa, sivuaineet ovat näkyneet selvästi myös Pekan työelämässä. Molemmissa kahdessa työssä, joissa Pekka on valmistumisensa jälkeen työskennellyt, hän kokee tarvinneensa erityisesti sivuaineopinnoistaan saamia tietoja ja taitoja. Kaiken kaikkiaan Pekka on sovittanut opiskelut muuhun elämään sopivaksi eikä niinkään muokannut muuta elämäänsä opiskeluiden mukaan. Tämä näkyy esimerkiksi erityishaun kautta koulutukseen hakeutumisessa, tutkinnon rakentamisessa pitkälti sivuaineiden mukaan ja valmistumisen kiirehtimisellä perheenisäyksen vuoksi. Yhä useampi opiskelija toimiikin nykyään Pekan tavoin, mikä asettaa haasteita myös koulutukselle ja sen kyvyille vastata yksilöllisiin tarpeisiin.

Aivan kuten Pekan opiskelukuvauksissa, niin myös hänen kertoessaan ensimmäisestä valmistumisen jälkeisestä työstään, kiire nousee tarinassa keskeiseen osaan. Opiskeluaikana Pekalla oli kiire valmistua, kun taas ensimmäisessä työssään kiirettä aiheuttivat monet päällekkäiset tehtävät. Paitsi että Pekan työ koostui hankkeista ja projekteista, ja vaati siis nopeita siirtymiä asiasta toiseen, hän osallistui työnsä ohella myös aikuiskoulutukseen. Lisäksi myös tässä yhteydessä Pekka nostaa lapset esiin yhtenä sen hetkiseen tilanteeseensa vaikuttavana seikkana:

Osallistuin myös työvoimapolitiiseen aikuiskoulutukseen. Tämä osui samaan aikaan, kun lapset olivat pieniä ja olin töissä [...]. Se oli erittäin kiireistä aikaa.

Maisterin tutkinnon suorittaminen ei siis näyttänyt vapauttavan Pekkaa kaikista työelämän varjopuolista, joita hän oli entisessä työssään kohdannut ja joihin hän toivoi helpotusta

kasvatustieteen opinnot aloittaessaan. Aikoinaan Pekka ryhtyi opiskelemaan kasvatustiedettä päästäkseen eroon stressaavasta, alipalkatuksi kokemastaan ja kiireisestä työstä sekä edetäkseen urallaan, mutta ainakaan kiirettä Pekan ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työ ei vähentänyt, päinvastoin. Nyt työkiireiden lisäksi Pekan elämään oli tullut myös isyys sekä opiskelu työn ohella.

Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työrupeamansa kuvauksessa Pekka ohittaa kysymykset sukupuoleen ja kasvatustieteen maisterin tutkintoon liittyen täysin. Hän ei ota tässä vaiheessa sanallakaan kantaa siihen, millä tavalla nämä tekijät mahdollisesti työssä tai työsaannissa vaikuttivat tai mitä ne merkitsivät. Koulutuksen, työn ja perheen yhdistämisestä aiheutuva kiire nousee kuvauksessa sukupuolta merkittävämpään asemaan. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, ettei korkea koulutus vähennä työelämän kiirettä, vaan ennemmin lisää sitä. Perheen vaikutusten on todettu kuitenkin näkyvän kiireessä naisilla kaikilla aloilla miehiä enemmän ja esimerkiksi naisten vähäisempää urakehitystä sekä huonompaa palkkaa on usein selitetty perhesyillä (esim. Lehto & Sutela 2004). Myös perheen ja työn yhteensovittamisen on havaittu aiheuttavan kiirettä ja lisääntyviä paineita erityisesti naisille (Julkunen, Nätti & Anttila 2004, 202). Pekan kokemus kuitenkin osoittaa, että työn luonne, työn ohella opiskelu ja perhe ovat osa kokonaisuutta, jotka vaikuttavat toinen toisiinsa niin, ettei yhtä seikka voi nostaa välttämättä toista tärkeämmäksi kiireen syyksi. Naisten yleisesti suurempaa kiirettä työelämässä selittävätkin erityisesti naisten ja miesten toimiminen eri aloilla ja tehtävissä sekä naisille useimmin lankeava vastuu perheestä (mt. 162–163). Jos mies kuitenkin astuu ”naisten alueelle” esimerkiksi isyysvapaata pitämällä, kuten Pekka, samat ongelmat voivat koskettaa myös häntä.

Oltuaan vuoden ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työssään, Pekka vaihtoi työpaikkaa. Työnantajana oli edelleen yliopisto, mutta työpaikka ja toimenkuva muuttuivat. Tällä kertaa Pekka siirtyi miesvaltaiselta yliopiston laitokselta naisvaltaiselle laitokselle. Työpaikan vaihdoksen kohdalla Pekka nostaa kirjoituksessaan esiin työhaastattelun, jossa hän kokee koulutuksen ja työkokemuksen olleen eduksi. Pekka uskoo erityisesti sivuaineista olleen hyötyä työpaikan saamisessa. Tämä on kuitenkin ainoa osio Pekan kirjoittelussa, jossa hän nostaa esiin myös pääaineopintonsa:

Varsinkin sivuaineeni [...] uskoakseni auttoivat. Kasvatustieteiden opinnot tukivat myös, koska työssä tarvitaan pedagogista silmää ja työ on suurimmalta osalta vuorovaikutusta ihmisten kanssa.

Pekan kokemus vahvistaa osaltaan muissakin tutkimuksissa todettua havaintoa siitä, että ihmissuhdetaidot ovat yksi kasvatustieteilijöiden osaamisalueeseen vahvasti kuuluva ominaisuus ja, että sivuaineilla on merkittävä rooli kasvatustieteilijöiden työllistymisessä (esim. Sillanpää 1998, Niiniö 2008). Pekan kirjoitelmassa kasvatustiede onkin ikään kuin sivuosassa, yksi väline siihen, että hänestä tuli maisteri. Loppuosuus työelämään suuntautumisessa on tapahtunut pitkälti sivuaineiden kautta kasvatustieteen opintojen tukiessa uraa. Ajatuksen kasvatustieteen asemasta sivuaineita tukevana aineena nostaa esiin myös eräs opiskelijoista:

Koen opiskelevani korkeakoulututkintoa yleensä, enkä niinkään ole intohimoinen kasvatustieteilijä. Sivuaineeni olen koettanut valita käytännön työelämää palveleviksi ja uskon, että kasvatustiede voi olla pääaineena olla erikoisempaa vaihtoehtona lähinnä positiivinen asia töitä hakiessa. (opiskelija 6)

Sekä Pekan että opiskelijan kommentteista on havaittavissa, että kasvatustiede ei välttämättä ole miehelle se ala, jonka pohjalle työelämä lopulta rakentuu, mutta sen merkitys voidaan kokea erityisesti kasvatustieteen edustamien miehisiin ammattitehtäville epätyypillisten ”pehmeiden arvojen” vuoksi.

Pekka ei itse osoita toimivansa koulutustaan vastaamattomassa työssä eikä mainitse nykyisen työnsä kuvauksessa heikkoa palkkausta tai muita kielteisiä puolia, kuin määräaikaiset työsuhteet. Kuitenkin Pekan kanssa samalla ammattinimikkeellä toimivat henkilöt eivät usein ole suorittaneet kasvatustieteellistä korkeakoulututkintoa eikä Pekan voi näin olleen ajatella olevan täysin koulutustaan vastaavassa työssä. Jo koulutukseen hakeutuessaan Pekka nosti kuitenkin esiin nimenomaan ylemmän korkeakoulutuksen merkityksen uralla etenemisessä eikä korostanut erityisesti kasvatustiedettä alavalintana. Näin ollen voidaan ajatella, ettei ala sinällään ole Pekalle ratkaiseva tekijä työelämää koskevia valintoja tehtäessä ja työuraa arvioitaessa. Aikuisopiskelijoita tutkinut Moore (2003, 163) on myös todennut, että riippumatta siitä, johtaako yliopistokoulutus jo työssä aiemmin olleilla tai aikaisemman tutkinnon suorittaneilla uuteen asemaan työelämässä tai parempaan palkkaan, sitä pidetään itsessään arvokkaana eikä yliopisto-opintojen hyödyllisyyttä juuri kyseenalaisteta. Kasvatustieteiden valinta opiskelualaksi olikin Pekan edellisten opintojen myötä mahdollisesti nopein reitti maisterin tutkinnon saavuttamiseen ja opintoihin päästyään Pekka saattoi alkaa rakentamaan uraansa haluamaansa suuntaan.

Työn ja koulutuksen vastaamattomuudesta tai muista työn epämukavuuksista Pekka ei kirjoitelmassaan puhu, mutta monen muun kasvatustieteilijän ja muidenkin 2000-luvun työntekijöiden tapaan Pekan työn luonnetta sävyttää epävarmuus tulevasta ja työsuhteiden määräaikaaisuus. Pekan kohdalla työn määräaikaaisuutta selittää myös yliopistolle tyypillinen tapa määräaikaisten työsuhteiden tekemiseen (ks. Julkunen 2008, 111). Omaa asemaansa Pekka kuvaa seuraavasti:

Olen ollut työssäni kohta kuusi vuotta. Työsuhteet ovat tyypillisesti pätkiä ja aina vuoden lopussa jännitetään jatkuuko työt ensi vuonna vai ei, ja onko tiedossa kokopäivätyötä.

Kirjoitelmansa lopussa Pekka pohtii työnhakua ja nykyistä työtään myös sukupuolen näkökulmasta:

Suurin osa kollegoistani yliopistolla vastaavissa tehtävissä on 30–40 -vuotiaita miehiä ja vain muutama nainen joukossa. Uskon kyllä, että yliopistolle valitaan ihmiset työhön muiden seikkojen perusteella kuin sukupuolen. Itselleni on ihan sama onko työkaveri mies vai nainen. Ei sillä ole merkitystä. Taitaa olla [laitoksella, jossa Pekka työskentelee] enemmän naisia kuin miehiä töissä. Lähin kollegani on mies. Toimeen olen tullut kaikkien kanssa, oli ne sitten miehiä tai naisia.

Katkelmassa kuvastuu hyvin koko Pekan kirjoitelmasta näkyvä asenne sukupuolta kohtaan. Jo se, että Pekka pohtii sukupuoltaan vasta aivan kirjoitelmansa lopussa aloittaen sanoilla: ”*En ole aktiivisesti miettinyt sukupuolen merkitystä opiskelussa ja työelämässä.*” kuvastaa sitä, ettei Pekka halua liiemmin nostaa sukupuoltaan esille työuraansa vaikuttavana seikkana tai ei koe sillä olevan merkitystä. Pekan maininta siitä, ettei ole miettinyt sukupuoltaan on mielenkiintoinen myös verrattaessa sitä opiskelijoiden kirjoitelmiin. Kaikki opiskelijat mainitsivat monia asioita, jotka asettavat heidät naisopiskelijoiden kanssa erilaiseen asemaan ja sukupuolen merkitys selkeästi tiedostettiin. Puhuttiin esimerkiksi oletuksista naisten ja miesten erilaisten taitojen suhteen, sosiaalisuuden vaatimuksista sekä oletuksesta, että mies voisi ottaa kantaa asioihin koko edustamansa sukupuolen puolesta. Kuitenkin yksi opiskelija mainitsi yllättyneensä siitä, kuinka vaikeaa on keksiä jotain sanottavaa sukupuoleen liittyen, vaikka naisvaltaisella alalla opiskelun erilaisuuden tiedostaa. Hän myös mainitsi kesken kirjoitelman huomanneensa, että mitä enemmän asiasta kirjoittaa, sitä enemmän aiheeseen liittyviä asioita tulee mieleen. Toinen opiskelija puolestaan mainitsi pysähtyneensä miettimään esimerkiksi vierauteen liittyviä asioita vasta kirjoitelmaa kirjoittaessaan. Kirjoitelman edetessä asioita mietittyään hän kirjoittikin aiheesta suhteellisen paljon.

Arjessa sukupuoleen liittyvät kysymykset ovatkin usein ikään kuin piilossa, mutta kun niihin aletaan kiinnittää huomiota, voidaan usein löytää sekä hyviä että huonoja puolia sukupuolten asemiin liittyen (ks. Kinnunen & Korvajärvi 1996, 24–25; Korvajärvi 1998). Aiheen tutkiminen saattaa näin ollen johtaa mahdollisten ongelmien tiedostamiseen ja luoda muutosta parempaan. Tutkiminen ei kuitenkaan ole välttämättä helppoa ja tutkimani opiskelijat pohtivat esimerkiksi sitä, että mieheyttä ylipäättään voi olla vaikea määritellä tai eritellä siihen liittyviä kokemuksia:

Sukupuolta ja sen merkitystä on aika vaikeaa osoittaa, kertoa, miltä tuntuu olla mies. Jotta se olisi mahdollista, pitäisi kai voida olla nainen. Vähän niin kuin on oltava sairas, jotta ymmärtää mitä on olla terve. (opiskelija 10)

Musta mieheys on ehkä näissä asioissa lähinnä yksi ominaisuus joka on osa identiteettiä. Ihan niin kuin vaikka harrastukset tai tapa käyttää kieltä on osa minuutta ja minuna olemista (opiskelija 1)

Myös Pekka keskittyy sekä opiskelukokemusten että työuran kokemusten kuvaamisessa suurelta osin työhön liittyvään kiireeseen, epävarmuuteen ja stressiin, eikä liitä näitä asioita sukupuoleen liittyviksi. Aivan kuten opiskelijatkin, myös Pekka on esittänyt muut asiat sukupuolta merkityksellisemmiksi.

Kokeilumielessä luin Pekan kirjoitelman kuvittelemalla, etten tietäisi Pekan olevan mies. Kokeilu osoittautuikin erittäin valaisevaksi, sillä kirjoittajan sukupuolta en olisi varmuudella kyennyt sanomaan mistään kohtaa Pekan kirjoitelmasta. Yksikään sana tekstissä ei anna aiheutta olettaa, että kirjoittaja olisi mies. Jopa sukupuolen pohdintaa sisältävien sitaattien kirjoittaja voisi aivan yhtä hyvin olla nainen. Havainto oli minulle tutkijana hätkähdyttävä myös siinä mielessä, että olin pyytännyt tutkittavia kirjoittamaan kokemuksistaan kiinnittäen huomiota sukupuoleen. Pohdinnan kohteeksi nouseekin tällöin, eikö Pekka oikeasti näe sukupuoltaan tai haluaako hän tietoisesti häivyttää sen ja kieltää sen merkityksen uransa eri vaiheissa vai tapahtuuko sukupuolisuuden sivuuttaminen vahingossa, huomaamatta. Eikö sukupuolella todellakaan ole merkitystä Pekan kokemuksiin?

Koulutuksen kohdalla sukupuolen merkityksen vähäisyyttä saattaa osaltaan selittää esimerkiksi vähäinen kanssakäyminen naisopiskelijoiden kanssa. Toisaalta Pekan voidaan nähdä suhtautuvan sukupuoleen sen merkityksen kieltäen tai sukupuolineutraalisti, jolloin sukupuoleen halutaan kiinnittää huomiota vain silloin, kun se aiheuttaa epätasa-arvoa (ks. esim. Huida, Smeds &

Kauppinen-Toropainen 1993, 7-8). Työelämässä yhtenä vaikutuksena sukupuolen merkityksen vähäisyyteen voi olla myös Pekan työpaikkojen sukupuolikoostumukset. Työelämässä Pekan kanssa samoja tehtäviä tekevät ihmiset ovat olleet pääasiassa samaa sukupuolta, vaikka työpaikan sukupuolijakauma kokonaisuudessaan oli Pekan ensimmäisen työssä miesvaltainen ja toisen työn kohdalla naisvaltainen. Yliopisto työympäristönä on ylipäättään hyvin laaja ja jakautunut monin eri tavoin, ja on hyvin vaikeaa edes määritellä, mikä on työpaikka tai työyksikkö ja ketkä työntekijät lasketaan kollegoiksi. Eri tiedekunnat ja laitokset ovat suurelta osin sukupuolen mukaan jakautuneet, mutta kasvatustieteen maisterit, kuten Pekka, voivat hakeutua yliopistossa moniin tehtäviin. Pekan ensimmäiset työtehtävät sijoituivat miesvaltaisen oppiaineen suunnittelu- ja tutkimustehtäviin, jälkimmäiset naisvaltaisella laitoksella tehtäviin, jotka eivät kuitenkaan ole sidoksissa laitoksella opetettavaan aineeseen tai tehtyyn tutkimukseen. Molemmissa töissä ennen kaikkea Pekan sivuaineilla on ollut merkitystä ja töissä on tarvittu vahvasti tietoteknisiä taitoja.

Haluankin kyseenalaistaa työpaikkojen sukupuolikoostumukseen liittyviä jakoja kysymällä, tuleeko miestyöntekijä nähdä sukupuolisena enemmistönä vai vähemmistönä, jos hän työskentelee suuressa miesvaltaisessa työpaikassa, jossa kuitenkin lähimmät esimiehet ja samoissa tehtävissä toimivat ihmiset ovat naisia? Entä jos mies työskentelee selkeästi naisvaltaisessa työpaikassa, mutta tekee työtä pääasiassa miesten kanssa? Vaikuttaako työpaikan sukupuolikoostumus työntekijöiden kokemuksiin, jos se ei näy työpaikan arjessa? Kasvatustieteilijät rikkovat rajoja tässä mielessä suunnatessaan aloille, joissa koko organisaation sukupuolikoostumus voi olla aivan toisennäköinen kuin oman yksikön sukupuolikoostumus. Perinteisesti naisvaltaisen koulutuksen saaneet miehet siirtyvät työelämässä oman sukupuolensa valloittamiin työpaikkoihin, joten Pekan siirtymä miesvaltaisesta työpaikasta naisvaltaiseen työpaikkaan voidaan nähdä yhtenä pienenä rajoja rikkovana tekona ja ehkä miehen itsensä osalta huomiotta jääneenäkin sukupuolten välisen segregaaation purkamisena (vrt. Kolehmainen 1999; 2002; Napari 2008). Se, ettei Pekka huomioi sukupuoltaan juurikaan, voi osaltaan selittää hänen sukupuolelleen epätyypillisiä valintoja.

Ennen kaikkea Pekan tarinasta on havaittavissa se, ettei naisvaltaiselta alalta valmistunut mies koe välttämättä olevansa työelämässä millään tavalla erityisessä asemassa. Vaikeudet edetä uralla, perheen ja opiskeluiden/työn yhteen sovittaminen, määräaikaisten työsuhteiden sekä kiire, epävarmuus ja stressi ovat olleet osa Pekan uraa sen alusta alkaen. Toisaalta Pekan uraa ei voi opiskelualan naisvaltaisuudesta huolimatta tulkita täysin naisvaltaisessa ammatissa työskentelevän miehen

tarinaksi, sillä molemmissa töissä joko työympäristö on ollut miehinen tai työtehtävät perinteisesti miehisinä pidettyjä.

6.2. Aikuisiällä työn ohessa opiskelua: Sakarin tarina

Sakarin kirjoitelma on pituudeltaan n. 1,5 sivun mittainen. Aivan kirjoitelmansa alussa Sakari esittelee luettelomaisesti koulutus- ja työhistoriansa tarkat vuosiluvut mainiten. Täsmällisen listauksen jälkeen Sakarin tarina ei etene johdonmukaisesti aikajärjestyksessä, vaan Sakarin elämäntarina on ennemminkin yleisluontoinen kuvaus, jossa hän nostaa esiin merkitykselliseksi kokemiaan seikkoja uransa varrelta. Jo kirjoitelman ensimmäinen lause osoittaa Sakarin kertomuksen pääpainon. Siinä hän kertoo ikänsä ja siviilisäätynsä ja vasta tämän jälkeen esittelee koulutus- ja työhistoriansa. Huomioitavaa on, etten kysynyt tutkittavien ikää, vaan Sakari mainitsee sen tutkittavista ainoana oma-aloitteisesti. Ikä on selkeästi Sakarille mainitsemisen arvoinen seikka osana opiskeluun ja työelämään liittyviä kokemuksia.

Iän sekä pitkän koulutus- ja työhistorian vuoksi Sakarin tarinaa onkin syytä lukea ennen kaikkea aikuisopiskelijan tarinana. Iän painotus kuvatessani Sakarin uraa on perusteltavissa erityisesti pyrkimykselläni tuoda esiin tutkittavien itsensä merkityksellisinä pitämiä asioita. Sakari tuo kirjoitelmassaan ikänsä selkeästi esiin, minkä vuoksi myös minä tutkijana painotan sitä Sakarin tarinaa kuvatessani enemmän kuin muiden tutkittavien kohdalla. Myös opettajaopiskelijoita tutkineet Erkkilä ja Mäkelä (2002, 55) huomasivat omassa tutkimuksessaan iän ja elämäkokemuksen vaikuttavan merkittävästi siihen, millaisia kokemuksia opiskelijoilla oli opiskeluaikasta. Heidän mukaansa opiskelujen mieli ja merkitys on ymmärrettävissä sitä taustaa vasten, millaisista lähtökohdista opinnot aloitetaan. Iän painotusta Sakarin tarinassa puoltaa lisäksi se, että hän on tämän tutkimuksen valmistuneista ainoa, joka on aloittanut opintonsa kasvatustieteiden laitoksella yli 30 vuoden iässä, mikä on usein määritelty aikuisopiskelijan ikäkriteeriksi (esim. Moore 2003). Myös Pekka valmistui vasta kolmenkymmenen ikävuoden jälkeen, mutta hän aloitti yliopisto-opinnot huomattavasti nuorempana kuin Sakari eikä tuo itse ikäänsä esiin yhtä voimakkaasti.

Heti koulutus- ja työhistoriansa lueteltuaan Sakari mainitsee: *Kuten listasta näet, olen jo ikäniikin puolesta työskennellyt monissa työpaikoissa.* Näin sanomalla hän luo kuvaa, jonka mukaan työnteko kuuluu osaksi aikuisuutta. Ajattelutapa onkin nykyihmisille tyypillinen ja myös yhteiskunta asettaa

eri ikäisille ihmisille erilaisia vaatimuksia ja tehtäviä, joista poikkeamista katsotaan tavallisesti pahalla. Eri yhteiskunnissa ja eri aikakausina on myös erilaisia käsityksiä siitä, mikä on suotavaa ja odotuksenmukaista missäkin elämänvaiheessa. Esimerkiksi kouluttautumisen ja työelämään kiinnittymisen oletetaan tapahtuvan tietyissä ikävaiheissa. Ikäsidonnaiset odotukset eroavat myös sukupuolen ja sosiaaliluokan mukaan, niin että esimerkiksi miehiltä ja naisilta voidaan odottaa samassa iässä eri asioita. Tutkimuksissa on myös havaittu, että ihmiset asettavat tavoitteita elämäänsä pitkälti iän mukaisia kehitystehtäviä myötäillen. Tällöin yksilö nojaa sekä aiemmasta elämänhistoriastaan karttuneisiin kokemuksiin että ottaa huomioon tulevaisuutta koskevat ympäristön asettamat odotukset tavoitteita asettaessaan. (Korhonen 2003, 3.)

Myös Sakari vertaa itseään siihen, mitä hänen ikäiseltään henkilöltä yleisesti odotetaan: tiettyyn ikään mennessä on oletettavaa omata tietty määrä työkokemusta. Sakarin suhde koulutukseen voidaankin nähdä kaksinaisena. Yhtäältä hän vertaa omaa elämäänsä lineaarisen elämänsä ideaaliin, jossa opiskelu, työelämä ja eläkkeelle siirtyminen seuraavat toisiaan erillisinä vaiheina, mutta toisaalta Sakarin ura on selkeästi nykyajalle tyypillisen elinikäisen opiskelijan kuvaus, jossa työ ja koulutus kulkevat limittäin (vrt. Moore 2003). Sakarin tavoin ihmiset rakentavatkin yhä harvemmin elämäänsä yhden työuran varaan. Sopeutuminen jatkuvaan muutokseen on nyky-yhteiskunnassa välttämätöntä ja tämä näkyy myös ihmisten koulutus- ja työurilla. Elinikäinen oppiminen ei ole enää vain harvojen innokkaiden opiskelijoiden asia, vaan suorastaan vaatimus. Ihmiset muuttavat vaihtuvien töiden perässä paikasta toiseen, kouluttautuvat ennen työelämää ja työelämän välillä sekä vaihtavat opinnoista ja työpaikoista toisiin (Rinne ym. 2008, 9). Sakarin tarinassa vaatimus ajan mukana muuttumisesta nousee esiin jo kirjoitelman alussa Sakarin kertoessa lyhyesti taustastaan:

Suoritin alkuaan vanhamuotoisen opistotutkinnon ja opettajankoulutuksen sen aikaisten asetusten ja sääntöjen mukaisesti. Lukio-opinnot suoritin työn ohessa iltalukiossa [...]

Aikuisiällä opiskelu ei siis ulotu Sakarin osalta ainoastaan korkeakoulutukseen, vaan jo alemman tason opintoihin. Ulkoa päin katseltuna ja aiempiin tutkimustuloksiin suhteutettuna Sakarin mahdollisuudet edetä urallaan näyttivätkin hyviltä jo ennen kasvatustieteen opintoihin hakeutumista. Hänellä oli jo sekä tutkinto että työhistoriaa, ja yhtenä valttikorttina miessukupuoli, jonka on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan etu naisvaltaisella alalla etenemisessä (esim. Lehto & Sutela 2004). Kuitenkin myös Sakari nostaa kasvatustieteen opintoihin hakeutumisen kirjoitelmassaan esiin erityisesti uralla etenemisen näkökulmasta:

Kasvatustieteen opinnot ja maisterin paperit ovat olleet minulle urakehityksen kannalta välttämättömiä, sillä vanhalla keskiasteen opistopaperilla ja opettajantutkinnolla olin ”pussin perällä”.

Sakarilla oli siis jo kokemusta kasvatustieteellistä koulutusta vaatineesta, mutta yleistä kasvatustiedettä selkeämmin tiettyihin tehtäviin profiloituneesta opettajan työstä ennen yliopisto-opiskelijaksi siirtymistään, mikä onkin melko yleistä kasvatustieteellisen alan korkeakouluopiskelijoille (Rinne ym. 2008, 253–254). Kasvatustieteen perusopinnot Sakari aloitti noin kaksikymmentä vuotta maisteriksi valmistumista aikaisemmin työskennellen samalla koko ajan kasvatukseen ja koulutukseen liittyvissä tehtävissä. Kasvatustiede on siis ollut osana koko Sakarin työuraa, vaikka varsinaisen kasvatustieteilijän tittelin hän sai vasta pitkän työuran jälkeen. Opiskelu ja työelämä ovat myös kulkeneet toistensa ohessa lähes koko Sakarin uran ajan, mutta Sakari tuntee tarvinneensa kasvatustieteellisen korkeakoulututkinnon edetäkseen urallaan aivan kuten Pekka edellä. Kuitenkin siinä missä Pekka kertoo urakehitystoiveistaan opintoihin hakemisen lähtökohtana, muttei ota kantaa siihen, millä tavalla toive toteutui, Sakari tarkastelee asiaa todeten, että tutkinnosta on todella ollut hyötyä.

Pekasta, Jarmosta ja Tonista poiketen Sakari ei kerro oman pro gradu -tutkielmansa aihetta, vaan toteaa gradun olevan *yksi opinnäyte muiden joukossa*:

Yliopiston ulkopuolisessa maailmassa on tärkeintä, että gradu on tehty ja paperit taskussa. Hyväkään keskeneräinen tekele ei lämmitä.

Kommentti korostaa tutkielman näyttäytymistä Sakarille ennen kaikkea muodollisuutena, joka tuli suorittaa työelämää varten. Myös eräs opiskelijoista pohtii tutkinnon välineellistä arvoa:

[...] luulen, että korkeakoulututkinto yleensä antaa tiettyjä mahdollisuuksia työelämään monien muiden asioiden (lähinnä kai oman mielenkiinnon) vaikuttaessa varsinaiseen tulevaan työpaikkaan ehkä enemmän, kuin tutkinnon pääaine (opiskelija 6)

Se, että Sakari myös työskenteli jatkuvasti opintojen ohella, antaa entistä enemmän aihetta tulkita opinnot toissijaisena asiana työhön nähden Sakarin sen hetkisessä elämässä. Muut tämän tutkimuksen työssäkäyvät mieskasvatustieteilijät nostavat esiin sivuaineet, lopputyön ja työelämän selkeästi toisiinsa kytkeytyvinä seikkoina, kun taas Sakari mainitsee pro gradun vain kertoakseen, että tärkeintä on saada työ tehtyä. Syytä tähän voi hakea ennen kaikkea Sakarin vankasta

kokemuksesta kasvatustieteellisellä alalla. Siinä, missä muut vielä hakivat uransa suuntaa opinnoissa, Sakarilla oli jo työpaikka kasvatustieteellisellä alalla ja samassa työpaikassa Sakari jatkoi edelleen tutkinnon suorittuaan, joskin ammattinimike muuttui koulutuspäälliköstä apulaisrehtoriksi maisteriksi valmistumisen jälkeen.

Myös Moore (2003, 162–163) on kiinnittänyt huomiota pro gradu -tutkielman välineelliseen arvoon aikuisopiskelijoiden kokemuksissa ja löytänyt sisäistä ristiriitaa aikuisopiskelijoiden kokemuksissa opintojen merkityksestä. Mooren mukaan kokonaisuutena opiskelulle ei välttämättä anneta välineellistä luonnetta, mutta pro gradu -tutkielma tehdään ilman erityistä oppimisen kokemusta ja näin ollen sille annetaan hyvin välineellinen arvo. Uuden koulutustason, ammatin tai työpaikan hankkiminen ei ole aikuisopiskelijalle välttämättömyys, minkä vuoksi opintojen kokeminen välineellisenä ja itseisarvoisena usein risteävät keskenään. Myös Sakarin tarinassa voi nähdä yhdistyvän yhtäältä elinikäisen opiskelijan tarina, jolloin opiskelu on luonnollinen osa yksilön elämää ja olemista, ja toisaalta työn näkeminen keskeisenä elämän määrittäjänä opiskeluiden saadessa välineellisen arvon.

Koulutus on ollut suuri osa Sakarin elämää ja Sakari on kouluttautunut sekä ennen työuraansa että sen ohella useassa eri oppilaitoksessa. Aikuisopiskeluun liittyen Sakari nostaa esiin myös iän tuoman hyödyn opinnoissa:

Opiskelu työn ohessa on rankkaa, mutta samalla hyvää vastapainoa arjen puurtamiselle. Opiskelu työn ohessa ja jo iäkkäämpänä antaa mm. kasvatustieteen opinnoille laajemman tarttumapinnan. Itse en kaksikymppisenä olisi kyennyt käsittämään, mistä on edes kysymys.

Sakarin kirjoitelmasta on luettavissa sekä aikuisopiskelun hyödyt että haitat. Opiskelu voi antaa paljon, mutta aikuisopiskelijan haasteeksi nousee ennen kaikkea opintojen yhdistäminen muuhun elämään. Sakari itse on kohdannut joustamattomuuteen liittyviä ongelmia esimerkiksi yrittäessään aloittaa opintonsa jo ennen Tampereella opiskelua kahdessa muussa yliopistossa, mutta jouduttuaan keskeyttämään opintojen ja töiden yhdistämisen hankaluuden vuoksi. Sakari kokee Tampereen yliopiston joustavan järjestelmän tärkeäksi ja antaa siitä jopa erityiskiitoksia:

Yliopisto-opinnot olen aloittanut kolmessa yliopistossa, mutta työn ohella opiskelu onnistui parhaiten Tampereen yliopistossa. Opintoviikkoja olen suorittanut enimmäkseen avoimen yliopiston ja kesäyliopistojen kautta [...] Erityiskiitokset edelleen Tampereen yliopiston

opinto-ohjaukselle ja sisääntulon prosessille. Se oli kannustavaa ja siivitti minut loppuun asti.

Sakarilla joustavuuden tarve on liittynyt erityisesti työn ja opintojen yhdistämiseen ja hän on kokenut uudet opiskelumuodot hyödyllisiksi. Aikuiskoulutuksen ja elinikäisen oppimisen ideologian myötä Suomeen onkin muodostunut erityisesti aikuisille tarkoitettuja koulutusreittejä, kuten avoin yliopisto ja yliopistojen täydennyskoulutus, joista ensiksi mainitusta myös Sakari on hyötynyt. Myös erilaiset vaihtoehtoiset sisääntuloreitit ja kiintiöt yliopistojen tutkinto-opiskeluun on suunnattu erityisesti aikuisopiskelijoille ja yliopistoihin on viime vuosina alkanut hakeutua yhä enemmän sellaiset ylioppilaat, jotka ovat jo olleet työmarkkinoilla (Rinne ym. 2008). Opetusministeriön tavoitteena on ollut työelämässä olevan aikuisväestön uudelleen kouluttautumisen mahdollistaminen muun muassa lisäämällä koulutukseen joustavuutta (OPM 2007, 22–23.) Sakarin tarina on yksi esimerkki joustavien rakenteiden tuomasta hyödystä. Sakarin positiivinen kokemus onkin tärkeä, sillä joustavuuden vaatimus koskettaa yhä useampia kasvatustieteilijöitä, joille koulutukseen hakeutuminen jo aikuisella iällä ja työelämässä oltuaan on tavallista (esim. Moore 2003, 18). Vaikka Sakari on selkeästi hyötynyt uusista joustavista järjestelmistä ja käyttänyt niitä hyväkseen, kokee hän jättäneensä joitain mahdollisuuksia käyttämättä:

Itse en käyttänyt virka- tai sapattivapaiden mahdollisuutta opiskeluuni, mutta nykyisellä ajatusmallillani näitä vapaita olisin valmis käyttämään.

Näin sanoessaan Sakari edelleen vahvistaa antamaansa vaikutelmaa joustavien työn ja opiskelun mahdollistavien järjestelmien hyödyllisyydestä. Sakari nostaa kirjoitelmassaan esiin myös sen, että opiskellessa töiden ohella, vaaditaan joustavuutta paitsi yliopiston, myös työyhteisön puolelta:

[...] alaisenani oli henkilö, joka innosti ja tuki voimakkaasti opiskeluani. Työyhteisön tuki ja henki ovat ratkaisevassa asemassa, kun työn ohessa opiskelee.

Esimiesten ja työtovereiden merkitys on aiemmissa tutkimuksissa huomattu ammatillisista kasvua tukevana tekijänä (esim. Heikkinen 2001b), ja myös Sakarin osalta työ ja koulutus ovat yhdessä kasvattaneet hänestä kasvatustieteen ammattilaisen työyhteisön mahdollistaessa kouluttautumisen. Opiskelutovereistaan Sakari ei mainitse kirjoitelmassaan mitään, vaan myös kuvatessaan opiskeluaikoja Sakari nostaa esiin työyhteisön ja selittää opiskeluaikaisiakin kokemuksiaan selkeästi työelämästä käsin. Se, ettei Sakari puhu opiskelutovereiden välisistä sosiaalisista suhteista

mitään, saattaa osaltaan vaikuttaa myös siihen, ettei hän nosta esiin sukupuoltaan opinnoista puhuessaan. Tulkinalleni pohjaa antaa kandidaatintutkielmani, jonka mukaan opiskelijoiden välisellä kanssakäymisellä on merkitystä siihen, millä tavoin asema miehenä naisvaltaisella alalla koetaan. Tutkimieni miesopiskelijoiden kokemat sukupuolten eriarvoisuuteen tai sukupuolen esiin nousemiseen liittyvät tunteet ilmenivät erityisesti opetustilanteissa sekä oltaessa ainoana tai yhtenä harvoina miehistä naisopiskelijoiden joukossa. Voisi siis olettaa, että opetustilanteiden kokemusten jäädessä vähemmälle, myöskään sukupuoli ei nouse samalla tavoin esiin.

Sakari oli suorittanut jo ennen perustutkinto-opiskelijaksi kirjautumistaan niin paljon opintoja, ettei hänelle ole ehtinyt kertyä kovinkaan paljon pienryhmäopetusta kasvatustieteen opiskelijana. Koska hän on myös käynyt töissä koko ajan opiskeluiden ohella, varsinaista läsnäoloa yliopistolla hänen opintoihinsa ei ole kovin paljoa kuulunut ja näin ollen kontaktit muihin opiskelijoihin ovat olleet vähäisempiä kuin täyspäiväisillä opiskelijoilla. Sakarin kohdalla myös pitkä opiskelu- ja työhistoria pääasiassa naisvaltaisissa opiskelu- ja työpaikoissa saattaa vaikuttaa siihen, ettei hän tuo sukupuoltaan erityisesti esiin opiskelukokemuksista kertoessaan. Myös monet opiskelijat perustelivat alalle hakeutumisen ongelmattomuutta sillä, että he olivat tottuneet toimimaan naisvaltaisella alalla.

Vaikka Sakari ei ota sukupuolikysymykseen kantaa kuvatessaan opiskeluaikoja, varsinaisen työelämän kuvauksensa hän aloittaa pyytämälläni pohdinnalla sukupuolen merkityksestä:

Työskentely opetuslalla on tietyllä tavalla sukupuoleetonta ja viittauksesi sukupuolen merkitykseen ei minusta ole ammatillisen koulutuksen eikä aikuiskoulutuksen saralla merkityksellistä. Julkissektorilla palkka on samansuuruinen ja johtajissa on paljon kumpaakin sukupuolta.

Kysymys sukupuolten välisestä tasa-arvosta onkin tavallista mieltää koskemaan naisten ja miesten oikeutta samaan palkkaan samasta työstä. Tämän ajatuksen myös Sakari nostaa esiin mainitessaan samansuuruisen palkan yhtenä syynä kokemukseen työpaikkansa ”sukupuolettomuudesta”. Sakari nostaa esiin myös työnantajasektorin palkkauksen tasa-arvoisuuteen liittyvänä seikkana, ja sen onkin todettu olevan yksi merkittävimmistä naisten ja miesten palkkauksen epätasa-arvoon vaikuttavista tekijöistä. Julkisen sektorin säädösperusteisuuden ja samanpalkkaisuuden vuoksi muodollisen tasa-arvon voidaan nähdä toteutuvan julkisen sektorin sisällä. Epätasa-arvoisuus näkyikin ennen kaikkea yksityisen ja julkisen sektorin välillä, niin että palkat ovat julkisen sektorin

naisvaltaisissa työpaikoissa matalammat kuin miehiseämmällä yksityisellä sektorilla. (EK 2008). Kasvatustieteilijöiden työtehtävät sijoittuvat useimmiten juuri julkiselle sektorille ja erityisesti koulutus- ja opetustehtäviin (Jauhiainen 2004, 80; Niiniö 2008, 33; 36; Vainio 2009, 55). Vaikka Sakari mainitsee, että johtajissa on paljon kumpaakin sukupuolta, etenevät miehet todellisuudessa selkeästi naisia useammin koulutusalan johtotehtäviin. Suomen opettajakunta on kaiken kaikkiaan naisvaltainen, mutta rehtoreista enemmistö on miehiä. Perusopetuksessa naisrehtoreiden osuus on noin 42 %, lukiossa 32 % ja ammatillisessa koulutuksessa 43 % (Kumpulainen 2009, 31; 45; 59). Hyvän uralla etenemisen vuoksi Sakarin uraa voidaan siis pitää melko tyypillisenä naisvaltaisella alalla työskentelevän miehen urana. Sakari itse ei kuitenkaan nosta ylenemissensä perusteeksi tai edes myötävaikuttajaksi sukupuoltaan, vaan ennen kaikkea koulutuksen.

Sakarin uran varrella hänen työtehtävänsä ovat sijoittuneet pääasiassa eri oppilaitosten hallinnollisiin tehtäviin. Sakari luettelee uransa varrelta 11 eri toimenkuvaa, jöiden nimikkeistä suurin osa sisältää termin *johtaja* tai *päällikkö*. Suurimmassa osassa näistä tehtävistä Sakari toimi jo ennen maisterin tutkinnon suorittamista. Tästä syystä onkin erityisen mielenkiintoista, että Sakari nostaa tutkinnon esiin urakehityksensä kannalta *välttämättömänä* asiana. Koska Sakari sanoo tutkinnon olleen urakehityksensä kannalta välttämätön, on oletettavaa, että hänen valmistumisen jälkeisten työtehtävien vaatimuksina on ollut maisterin tutkinnon suorittaminen.

Vaikka Sakari kokee hyötyneensä maisterin tutkinnosta, korostaa hän Pekan tavoin pääaineen opintojen sijaan erityisesti sivuaineiden merkitystä urallaan:

Nykyisessä varsin hallinnollisessa työssäni koen maisteriopinnoista ja eritoten sivuaineopinnoista olleen paljon hyötyä nykytilanteessani. Ehkä nyt valitsisin pääaineekseni hallintotieteet, jos olisin osannut ennustaa työtilanteeni muutama vuosi sitten.

Sakarin kokemus saa pohtimaan erityisesti kasvatustieteen suuntaamattomuutta, minkä voi nähdä yhtäältä rikkautena, toisaalta vaikeutena. Se, ettei kasvatustieteellinen koulutus valmista mihinkään tiettyyn ammattiin, ja että koulutuksessa on lähes vapaa sivuaineoikeus, mahdollistaa maistereille useita eri uramahdollisuuksia. Toisaalta jo aiemmissa tutkimuksissa alan opiskelijat ovat kertoneet kasvatustieteen opintojen etäisyyden työelämästä aiheuttavan epävarmuutta (Minkkinen 1999, 70; Jauhiainen 2004, 87; Vainio 2009, 114), ja kuten Sakarin esimerkki osoittaa, kasvatustieteen maisterin todistuksella voi edetä töihin, joissa lopulta vaaditaan enemmän muita kuin juuri kyseisen

koulutuksen tuottamia taitoja. Kysymys koulutuksen ja työn kohtaamattomuudesta ei ole kuitenkaan aivan yksiselitteinen. Sakarin tavoitteena ovat selvästi olleet hallinnolliset ja työpaikan johtoon liittyvät tehtävät ja näin ollen johtamiseen liittyvät sivuaineet ovat olleet hänelle tärkeitä. Selkeästi koulutukseen liittyvät työpaikat puolestaan perustelevat kasvatustieteen valintaa koulutuslaksiksi. Myös eräs tutkimistani opiskelijoista ottaa kantaa ”kovan” ja ”pehmeän” alan yhdistämiseen työelämässä ja näkee kasvatustieteen tuoman hyödyn ennen kaikkea ei-kasvatustieteellisellä alalla:

Olen kokenut tämän myös tietyllä tapaa rikkautena, jos ajatellaan vaikkapa työllistymismahdollisuuksia. Liike-elämässä ja kaupallisella alalla ei usein törmää henkilöihin (varsinkaan miehiin) joilla olisi tällaista ”pehmeämpää” opiskelunala taustalla. (opiskelija 1)

Sekä Sakarin että tämän opiskelijan esittämien ajatusten perusteella juuri kovina pidettyjen aineiden, kuten hallintotieteet, yhdistäminen pehmeänä pidettyyn kasvatustieteelliseen tutkintoon voi suunnata miesopiskelijaa joko kasvatustieteen alalla miehisinä pidettyihin tehtäviin tai kokonaan varsinaisen kasvatusalan ulkopuolelle, esimerkiksi liike-elämään. Tästä näkökulmasta katsottuna myös kasvatustieteen ”naisuus” asettautuu kyseenalaiseksi: Opiskeluaikana miehet ovat selkeästi vähemmistönä naisopiskelijoiden joukossa, mutta valmistumisen jälkeisen työpaikan sukupuolijakauma voi olla opintojen naisvaltaisuudesta huolimatta täysin toisenlainen.

Koko Sakarin kirjoitelman ainoa maininta sukupuoleen liittyen on edellä mainittu palkkausasiaan liittyvä huomio. Sakari ei mainitse edes työpaikkojensa sukupuolijakaumaa minkään tekemänsä työn kohdalla, vaikka sitä erikseen kirjoitelman tehtävänannossa pyysin. Luettuani Sakarin tarinan ensimmäistä kertaa asia oli minulle sukupuolikysymyksistä kiinnostuneena tutkijana jopa pettymys, ja tuntui, etten saa Sakarin tarinasta sen vähäeleisyyden ja niukkuuden vuoksi mitään irti. Moneen kertaan tarinaa lukiessani huomioni kiinnittyi kuitenkin yhä uudestaan kohtaan, jossa Sakari mainitsee johtamansa oppilaitoksen vuosibudjetin sekä opiskelijoiden ja työntekijöiden määrän. Aluksi maininta tuntui tämän tutkielman kannalta merkityksettömältä seikalta: eiväthän minua aineelliset seikat kiinnostaneet, vaan kokemukset. Kuitenkin kun tuota mainintaa lukee rinnakkain niiden lauseiden kanssa, joissa Sakari korostaa tutkinnon välineellisyyttä tai kertoo samanpalkkaisuuden olevan syy sukupuolen merkityksettömyyteen, voi huomata Sakarin ylipäättään kiinnostavan kirjoitelmassaan huomiota rahassa tai muutoin mitattavissa oleviin seikkoihin. Ehkä Sakari ei koe tarpeelliseksi mainita sukupuolta tai hän ei koe sillä olleen merkitystä. Toisaalta se,

että erikseen pyydettyänsäkään hän ei sitä mainitse, antaa myös aihetta pohtia, haluaako Sakari tietoisesti jättää sukupuolen kirjoitelmasta pois. Se, että Sakari mainitsee sukupuolen vain kieltäessään sen merkityksen työelämässä, tukee tätä ajatusta. Toisaalta Sakari myös itse selittää kirjoitelmansa niukkuutta sen lopussa sanoen:

Edellä lyhyesti oma polkuni. Vastaustani häiritsee kiire, joka on nykyisin työelämässä eräänlainen "aikasyöpä". Halusin kuitenkin lyhyelläkin kertomuksellani auttaa ja tukea sinua opinnoissasi.

Sakari totisesti auttoi tuoden tähän tutkimukseen nuorempien opiskelijoiden ja työssäkäyvien kasvatustieteilijöiden rinnalle myös pidemmän työhistorian omaavan miehen tarinan; tarinan, jossa joustavuuden tarve sekä korkeakoulututkimuksen merkitys uralla korostuvat. Toisaalta esimerkiksi Pekankin tarinassa korostunutta kiirettä ei ikä näytä vähentäneen.

6.3. Mies ja monet muutokset: Jarmon tarina

Jarmon kirjoitelma on noin kahden sivun mittainen ja poikkeaa kahdesta edellisestä esittelemästani kirjoitelmasta kirjoitustyylieltään selvästi. Siinä missä Pekka keskittyy kuvaamaan järjestelmällisesti ja mekaanisesti uransa vaiheet ja Sakari luonnostelevaan yleiskuvaa urastaan, kumpikin jättäen sukupuolen pohtimisen hyvin pieneen osaan, Jarmo arvioi sukupuolen merkityksen jokaisessa monivaiheisen uransa siirtymässä. Jarmo on selvästi ottanut tekstinsä ohjenuoraksi antamani kirjoitelman tehtävänannon (liite 2) ja pohtii pyyntöni mukaan sukupuolen ja suorittamansa kasvatustieteen maisterin tutkinnon merkitystä uransa eri vaiheissa. Jarmolla on ollut työssäkäyvistä tutkittavista eniten siirtymiä työpaikkojen välillä kasvatustieteen maisteriksi valmistumisen jälkeen ja hänen tarinassaan myös työnhakutilanteet nousevat keskeiseksi teemaksi. Jarmo kuvaa tarinassaan jokaisen työtehtävän muutoksen erikseen ja kertoo muutostilanteissa, millä tavalla hän on kokenut sukupuolen niissä vaikuttaneen. Jarmo on myös tutkittavista ainoa, joka kuvaa kirjoitelmassaan työharjoitteluja (n=2) ja niihin liittyviä työnhakutilanteita.

Myös Jarmo aloittaa kirjoitelmansa kuvaamalla aikaa ennen kasvatustieteen opintojen aloittamista ja antaa selityksiä sille, miksi hän hakeutui kasvatustieteen koulutusohjelmaan. Jarmo oli suorittanut alemman korkeakoulututkinnon nuorisotyöstä ennen Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselle kirjautumistaan ja kasvatustieteen opiskelijaksi hän pääsi erityishaun kautta.

Kasvatustieteen opiskelua Jarmo perustelee kuvatessaan aiempia opintojaan, joiden pääaineena hän opiskeli kasvatustiedettä:

Itse valitsin kasvatustieteen ehkäpä siksi, että olin ollut kiinnostunut muun muassa opettajan työstä ja ajattelin että voisin suuntautua myöhemmin opettajaksi. Näin kasvatustieteen muutenkin kiinnostavampana koska siinä oltiin kiinnostuneita ihmisen kasvusta ja käyttäytymisestä.

[...]päätin kiinnostukseni vuoksi hakeutua kasvatustieteen tiedekuntaan erityishauulla.

Alan valinnan perustelemissa Jarmon tarina poikkeaa selkeästi edellä esittelemistäni Pekan ja Sakarin tarinoista. Pekka halusi muutosta työhönsä ja edetä urallaan ja myös Sakarille maisterin tutkinnossa oli kyse ennen kaikkea lisäarvon saamisesta työelämään, jossa hän oli täysipäiväisesti mukana jo kasvatustieteen opinnot aloittaessaan. Jarmo puolestaan ei aloittanut kasvatustieteen opintoja niinkään työelämän pohjalta vaan työelämään tähdäten, kuten myös moni tutkimistani opiskelijoista. Pekasta ja Sakarista poiketen Jarmo myös mainitsee kiinnostuksen kasvatustieteellistä alaa kohtaan lähtökohtana opinnoille, aivan kuten osa opiskelijoistakin, ja hänen tarinassaan yhtäältä kiinnostus kasvatustiedettä kohtaan ja toisaalta tutkinnon merkitys välineenä työelämää varten risteävät keskenään. Tutkimani opiskelijat selittivät alan kiinnostuksella erityisesti sitä, mikseivät he ole kokeneet sukupuolta ongelmaksi opinnoissa tai niihin hakeutuessa:

Lisäksi koen myös, että alan kiinnostavuus ja sen opiskelu ei ole riippuvainen siitä, millainen sen opiskelijoiden sukupuolijakauma on. (opiskelija 7)

Itselleni tämä [alan naisvaltaisuus] ei tuottanut suurempaa ongelmaa, etenin oman kiinnostukseni perässä kasvatustieteen pariin. (opiskelija 1)

Myös Jarmo nostaa koulutukseen hakemisen yhteydessä sukupuolen esiin esittäen kuitenkin ajatuksen siitä, että vaikka opintoihin hakeudutaan ensisijaisesti kiinnostuksen perusteella, voidaan sukupuoli kokea hyötynä hakutilanteessa:

Pääsin sisään heti ensi yrittämällä. Uskon siihen, että sukupuolestani oli suurta apua haussa. Luulen että en olisi päässyt sisään ilman ”mieskiintiötä”.

”Mieskiintiön” mainitseminen on mielenkiintoinen seikka erityisesti siitä syystä, että Tampereen yliopiston kasvatustieteen opiskelijaksi haussa ei ole virallisesti minkäänlaisia sukupuolikiintiöitä, vaan miesopiskelijat valitaan koulutukseen samoin perustein kuin naisetkin. Tässä tapauksessa on

siis kysymys Jarmon omasta tuntemuksesta sen suhteen, että miehet pääsisivät opintoihin naisia helpommin. Toisaalta Jarmo nostaa haun yhteydessä esiin myös aiemmat opintonsa mainitsemalla, että: ”*Se tietysti auttoi että minulla oli paljon opintoja kasvatustieteistä*”. Näin ollen Jarmon kokemuksen mukaan miessukupuoli ja aiemmat opinnot yhdessä mahdollistivat hänelle opiskelupaikan Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitoksella. Myös eräs tutkimistani opiskelijoista otti kirjoitelmaansa puheeksi vallalla olevan ajatuksen siitä, että miehiä suosittaisiin hakutilanteessa. Opiskelijalle asia oli kuitenkin näyttäytynyt ikävänä jatkokoulutukseen hakeutumisessa:

Tutkijauralle hakeutuvalle miesopiskelijalle tästä [että naistutkijoita on suhteessa opiskelijoiden määrään miehiä vähemmän] seuraa juuri ylisuoriutumisen tarve. Täytyy pystyä todistamaan olevansa oikeutettu tutkijakoulutukseen. Pitäisi olla jotenkin parempi [...] Kärjistäen tästä voisi sanoa, että nainen menestyy miesvaltaisella alalla, koska on etevä. Mies menestyy naisvaltaisella alalla puolestaan, koska on mies. (opiskelija 2)

Myös tämä opiskelija on siis tiedostanut miesten yleisesti paremman ylenemisen naisvaltaisella alalla, muttei koe asiaa myönteisenä, vaan tuntee sen aiheuttavan miesopiskelijalle lisää paineita. Toinen opiskelija puolestaan leikittelee opintoihin haun kiintiökysymyksellä:

Joku voisi puolivakavissaan ehdottaa, että kasvatustieteisiin pitäisi ottaa enemmän miehiä, jotta meillä harvoilla raukoilla ei olisi niin yksinäistä. Tai että työelämään saataisiin enemmän myskille tuoksuvia konsulttikukkoja antamaan miehisen henkilöstöjohtamisen mallia. (opiskelija 10)

Jarmon ja opiskelijoiden kokemukset sukupuolen merkityksestä hakutilanteessa osoittavat, että sukupuolten asemiin sidotut käsitykset elävät, vaikka muodollinen tasa-arvo olisi saavutettu. Vaikka mitään sukupuolikiintiötä ei ole, helposti oletetaan, että miehillä on naisia paremmat mahdollisuudet uralla etenemiseen juuri sukupuolensa vuoksi tai että miesten hakeminen naisvaltaiselle alalle halutaan taata kiintiöiden avulla. Tämä puolestaan saattaa juontaa juurensa siitä, että miesten on perinteisesti koettu parantavan naisvaltaisten alojen arvostusta (Kauppinen-Toropainen 1987). Opiskelijat pohtivat alan naisvaltaisuutta myös sen välittämien tietojen ja arvojen näkökulmasta:

Joskus opetuksen yhteydessä on rohkeasti kysytty että onko tiedolla sukupuolta. No, jos oletetaan, että on, niin kai voidaan sitten sanoa, että naisvaltainen kasvatustiede edustaa jollain tavalla ”feminiinistä” tietoa, eikös niin? Tyttömäistä, vaaleanpunaista ja pitsireunaista. (opiskelija 10)

[K]asvattamiseen ja opettamiseen liittyvät teemat kun usein liitetään naiselliseksi koettuihin, ”pehmeisiin arvoihin”, joita jotkut saattavat tässä yhteiskunnassa miehen ammattialana vieroksua. (opiskelija 1)

Vaikka miesten ja naisten työpaikat eivät ole enää yhtä selkeästi eriytyneet kuin aiemmin ja naisvaltaisestakin koulutuksesta siirrytään yhä useammin miesvaltaiseen työpaikkaan, osoittavat tutkittavien kokemukset, että kasvatustieteellinen ala mielletään hyvin naisvaltaiseksi. Koulutus ei näin ollen näytä muuttuneet yhtä nopeasti työelämän muutosten kanssa. (Vrt. esim. Kolehmainen 1999.). Tutkimieni opiskelijoiden puheessa ilmeni myös tietynlainen vastarinta sitä kohtaan, että itseä ja omaa minuutta tulisi muuttaa alan naisisuuden vuoksi. Itseä verrattiin naisten ohella myös muihin miehiin ja niihin seikkoihin, joita opiskelijat liittivät maskuliinisuuteen tai siihen, millaisia miesten ja erityisesti kasvatustieteitä opiskelevien miesten tulisi olla. Itseä ei pidetty välttämättä perinteisenä miehenä ja koettiin, että miehen tulisi saada olla oma itsensä:

Itse en aina tiedä, mitä minulta odotetaan. Olenkin päättänyt olla niin vahvasti oma itseni kuin osaan ja voin. [...] Painetta olla sosiaalinen, innostunut ja puhelias on... (opiskelija 8)

Ehkä miesten odotetaan kursseilla olevan jotenkin erityisen syvällisiä, kriittisesti ajattelevia ja analyttisiä. Ja että miesten pitäisi sanoa, miten asiat ”lopulta” ovat sen jälkeen kun muut ovat sanansa sanoneet. Toisaalta samaan aikaan miehiltä ehkä myös odotetaan tunnelman keventämistä ja huumoria silloin kun luokassa on jännitteitä ja ylipäättään olevan jonkinlaisia takapenkin jääkiekkoilijoita jotka sylkevät nuuskaa luokan kattoon. Jotta tytöt voi olla tyttöjä. Mutta en minä löydä helposti itsestäni mitään maskuliinisia piirteitä, joita ehkä vaivihkaa minulta odotetaan. (opiskelija 10)

Pohdittiin myös, että kasvatustieteitä opiskelevat miehet ovat persoonaltaan tietyn tyyllisiä ja ovat hakeutuneet mahdollisesti sen vuoksi alalle:

En ole koskaan ollut mikään perinteinen äijä-tyyppi ja ehkä juuri siksi tälle alalle hakeuduin [...] Jotenkin sitä ajattelee luontaisesti, että kasvatustieteilijä on ulospäin suuntautunut tyttö joka on kiinnostunut ihmisistä ja hevosista. Jotenkin taas kasvatustieteilijäpojasta tulee itselleni mieleen ulospäin suuntautunut kaveri, joka on kiinnostunut ihmisistä, mutta on myös tehnyt jotain melko erilaista ja rohkeakin ryhtyessään lukemaan tällaista alaa. (opiskelija 1)

Olen kyllä pannut merkille, että suurin osa kasvatustieteen harvoista miesopiskelijoista omaa hyviä sosiaalisia taitoja. (opiskelija 7)

Vaikka Jarmo ei ota kirjoitelmassaan kantaa siihen, millainen hän on miehenä tai kasvatustieteilijänä, juuri kiinnostus ihmistieteisiin on ohjannut hänen uraansa, sekä aiemmissa nuorisotyön opinnoissa että kasvatustieteen koulutukseen hakeutumisessa. Lukiessa Jarmon tarinaa rinnakkain opiskelijoiden mieskasvatustieteilijyyden määrittelyjen kanssa, voidaankin ihmisiin suuntautuneisuuden olevan suuri osa sekä sitä mielikuvaa, joka muilla on kasvatustieteen opintoihin hakeutuneista miehistä, mutta jota myös miehet itse tuovat esiin. Myös aiemmissa tutkimuksissa juuri ihmisläheisyyden on todettu olevan kasvatustieteilijöiden osaamisalueeseen kuuluva ominaisuus (esim. Niiniö 2008).

Edellä mainitun kiintiökysymyksen lisäksi sukupuoli nousee Jarmon opiskeluaikaisissa kuvauksissa esiin vain mainintana luentojen naisvaltaisuudesta. Samassa yhteydessä Jarmo myös ilmoittaa suorittaneensa kasvatustieteestä vain syventävät opinnot yliopistossa ja olleensa siitä syystä vähän yhteydessä muihin opiskelijoihin. Kyseisellä huomautuksella tulkitsen Jarmon viittaavan siihen, että sukupuoli tulisi mahdollisesti enemmän esiin opinnoissa, jos opiskelija olisi aktiivisesti yhteydessä muihin vastakkaista sukupuolta oleviin opiskelutoverihinsa. Tulkintaa vahvistaa se, että tutkimani opiskelijat ovat kokeneet naisenemmistöisissä pienryhmäopetustilanteissa sukupuolensa nousevan niin myönteisellä kuin kielteiselläkin tapaa esiin. Myös Sakarin ja Pekan kokemukset sukupuolen merkityksen vähäisyydestä viittaavat samaan ilmiöön. Pienryhmäopetusta on saattanut olla aiempien opintojen kautta saatujen kurssisuoritusten vuoksi niin vähän, ettei sukupuoli ole noussut opinnoissa esiin samalla tavoin kuin siihen osallistuneilla. Toisaalta jo työelämässä olevat miehet eivät välttämättä tule ajatelleeksi yksittäisiä opetustilanteita, joissa sukupuolella on mahdollisesti koettu olevan merkitystä. Työelämästä käsin opintoja taaksepäin katsottaessa yksittäisten opetustilanteiden kokemuksia ei välttämättä myöskään koeta kokonaisuuden kannalta merkityksellisiksi.

Opinnot aloittaessaan Jarmolla oli tavoitteena valmistua opettajaksi ja tämä haave elää hänen mukaansa taustalla yhä edelleen. Kuitenkin sivuaineet suuntasivat Jarmon opintoja toisaalle ja Jarmon omia sanoja lainaten ”*elämä vei mennessään*”. Sivuaineiden merkitys nousee myös Jarmon opiskeluaikojen kuvauksessa pääainetta suurempaan rooliin ja sivuaineiden valinnassa näkyy Jarmon työelämään suuntaava ajattelutapa:

Minulla oli pääsivuaineena hallintotiede joka vaati mielestäni paljon enemmän työtä opintoviikkojen eteen. Valitsin hallintotieteen sen vuoksi että ajattelin sen tuovan mukanaan hyvän työpaikan.

Vaikka Jarmo siis kertoo hakeutuneensa kasvatustieteen opintoihin ennen kaikkea alan kiinnostavuuden vuoksi, pian opinnot aloitettuaan painopiste muuttui ja sivuaineiden vaikutus nousi keskeiseksi tulevan uran suuntaamisessa. Jarmon tarinasta on luettavissa opintojen rakentaminen koko ajan sitä miettien, millä tavoin ne tukisivat mahdollisimman hyvin tulevaa työuraa. Opettajan haaveet jäivät opintojen edetessä taka-alalle ja työharjoittelu nousi merkittäväksi suunnannäyttäjäksi tulevalle uralle. Ensimmäisen työharjoittelupaikkansa Jarmo kertoo valinneensa sivuaineidensa pohjalta siten, että hän suorittaisi työharjoittelun samassa yrityksessä, jolle hän oli tekemässä pro gradu -tutkielmansa. Näin ollen graduvaihe on Jarmolle hänen tulevan uransa kannalta merkityksellinen ajanjakso. Jarmon ensimmäinen työharjoittelu sijoittui isoon kansainvälisesti toimivaan yritykseen, jossa työskentelee paljon eri koulutustaustan omaavia työntekijöitä. Jarmon työtehtävät sijoittuivat henkilöstöhallinnon alueelle ja vasta työharjoittelussa Jarmo kertoo huomanneensa alan selkeän naisvaltaisuuden. Työharjoittelu kuitenkin vahvisti Jarmon näkemystä siitä, mitä hän haluaisi valmistuttuaan tehdä, eikä alan naisvaltaisuudella ollut tässä asiassa merkitystä:

Olin kuitenkin tuon harjoittelun aikana päättänyt, että henkilöstöhallinto on se ala, jossa haluan työskennellä jatkossa. Valitsin toiseksi harjoittelupaikaksi aivan opiskelujen loppuvaiheessa [...] myös henkilöstöhallinnon.

Jarmon kertomuksessa päätös sivuaineista näytti johtavan luontevasti tutkielman tekoon, tutkielma työharjoitteluun ja harjoittelu edelleen työelämään. Sitä, kuinka helppoja tai vaikeita nämä siirtymät ovat todellisuudessa Jarmolle olleet, ei voi Jarmon lisäksi kukaan tietää. Olennaista kuitenkin on, että kasvatustieteen koulutuksen aikana Jarmon ura alkoi vähitellen muotoutua. Yksi valinta johti toiseen, toinen kolmanteen ja niin edelleen. Edellä kuvaamiini Pekan ja Sakarin tarinoihin verrattuna Jarmon opinnot ovat edenneet ikään kuin toisin päin. Pekka ja Sakari ovat suunnanneet työelämästä kasvatustieteen opintoihin, Jarmo puolestaan kasvatustieteen opinnoista työelämään. Kun tehdään määrällisiä tutkimuksia opintoihin tai työelämään liittyen, juuri tämänkaltainen yksilöllisyys jää usein huomaamatta. Yhtä ainoa kasvatustieteilijämiehen ura ei ole olemassakaan.

Jarmon ura on ollut täynnä valintoja, siirtymiä ja oman toiminnan sopeuttamista vallitseviin oloihin. Jo toisen työharjoittelupaikan valinnassa risteävät yhtäältä Jarmon oma näkemys siitä, millaista työtä hän haluaa valmistuttuaan tehdä ja toisaalta työmarkkinatilanteen asettamat rajat:

Oli vuosi [...] ja työmarkkinoilla paljon paikkoja. Tampereella ei kuitenkaan ollut niin paljon töitä ja päätin suunnata Helsinkiin, jossa töitä riitti. Halusin myös kansainväliseen yritykseen töihin. Siirryin kolmen kuukauden harjoitteluun sillä ajatuksella, että saisin jäädä sinne.

Jarmon ajatus pysyvästä työsuhteesta ei kuitenkaan toteutunut, vaan oltuaan noin vuoden ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työpaikassaan määräaikaisin suhtein, Jarmon ura vaihtoi suuntaa:

Tuli heikommat ajat ja [...] oli tilanne, että määräaikaisuuttani ei voitu jatkaa. Helsingissä oli kuitenkin paljon töitä ja pääsin valitsemaan eri työpaikkojen välillä. Olisin voinut mennä henkilöstöhallintoon henkilöstön kehittämistehtäviin, rekrytointiyrityksiin mutta valitsin henkilöstöhallinnon järjestelmät parhaimpana vaihtoehtona jatkoni kannalta. Tämä oli työuran tähän asti tärkein valinta ja suuntasi asiantuntijuuttani tiettyyn suuntaan.

Jarmo korostaa kirjoitelmassaan valitsemista eri vaihtoehtojen välillä ja oman kiinnostuksen mukaan liikkumista työelämässä. Näin hän luo kuvaa siitä, kuinka kasvatustieteilijä voi omilla valinnoillaan suunnata uraansa. Kuitenkin työmarkkinoiden rakentuminen ja yhteiskunnalliset olot ovat vaikuttaneet merkittävästi Jarmon uran siirtymiin ja asettaneet sille rajoja. Tämä näkyy esimerkiksi työsuhteiden määräaikaisuutena. Yhä useamman työntekijän uralla esiintyvätkin nykyään samat piirteet kuin Jarmon tarinassa. Kansainvälistyminen, työvoiman liikkuvuus, määräaikaiset työsuhteet ja yhteiskunnan taloudellinen tilanne heijastuvat myös yksöiden uriin, eikä kasvatustiede koulutusalan ole tästä poikkeus. Jarmo nostaa tarinassaan esiin myös työelämän uusien haasteiden ristiriidan suhteessa isyyteen sanomalla, ettei perhe pitänyt yli sadan päivän vuosittaisesta ulkomaanmatkailusta ja *oli rankkaa pienten lasten kanssa.*

Tulevaisuudessa yhä useampi työntekijä joutuu varmasti pohtimaan samoja kysymyksiä työn ja perheen vaatimusten välillä tasapainottelun suhteen kuin Jarmo. Jarmon kohdalla tilannetta vaikeuttivat vielä työpaikkoja koskevat muutokset, jotka ajoittuivat samaan yhteyteen pienten lasten isänä toimimisen kanssa. Vain pari vuotta edellisen työpaikan vaihdoksen jälkeen Jarmo siirtyi ensin ulkoistamisen ja seuraavaksi toimialan taloudellisten vaikeuksien vuoksi yrityksistä toiseen. Jarmo itse kuvaa tilannetta ajautumisena työpaikasta toiseen. Lopulta tilanne johti siihen, ettei Jarmo enää jaksanut tekemäänsä työtä ja jälleen kerran hänen uransa vaihtoi suuntaa. Jarmo kertoo väsyneensä konsulttina olemiseen ja jatkuvaan matkustamiseen ja alkaneensa sen vuoksi *ensi kertaa virallisesti hakemaan töitä.*

Jarmon kuvaus siitä, kuinka hän kokee vasta tämän siirtymän työpaikkojen välillä ensimmäiseksi viralliseksi työnhauksi, oli minulle tutkijana hämmentävä, sillä olin itsekin ensi kertaa Jarmon kirjettä lukiessa pohtinut, tulisiko Jarmon tarinasta tähän tutkimusraporttiin jonkinlainen ajelehtimistarina. Aivan sellaisena en nyt tarkemman analysoinnin jälkeen Jarmon tarinaa kuitenkaan näe. Jarmo on kyllä muuttanut alkuperäisiä suunnitelmiaan itsensä ulkopuolisten vaatimusten vuoksi (muun muassa ulkoistamiset, siirrot ja yhteiskunnan heikko taloudellinen tilanne), mutta toisaalta Jarmo kuvaa myös useita muutostilanteita nimenomaan itsensä ja asettamiensa tavoitteiden kautta. Kuten Jarmo itsekin esittää, muun muassa sivuaineiden valinnalla sekä aina edellisestä työpaikasta saadulla kokemuksella on ollut merkitystä seuraavaa siirtymää ajatellen. Nykyiseen työhönsä, jota Jarmo on tehnyt jo vuosia, hän kertoo olevansa tyytyväinen. Viimeisimmän työpaikan osalta myös perheen ja työn yhdistäminen on onnistunut paremmin: ”*Nyt pääsin kuitenkin suomalaiseen yritykseen jossa ei tarvinnut matkustaa.*” Kasvatustieteen merkitystä Jarmo pitää työssään kuitenkin varsin vähäisenä:

Olen varsin tyytyväinen työhöni ja pidän siitä, että minulla on suuri vastuu. En näe, että kasvatustieteillä olisi hirveästi annettavaa nykyisessä työssäni. Olen tietysti tehnyt aikuiskoulutusta jo pitkään, joten siihen on varmaan saanut jotakin apua. Enemminkin hallintotieteestä on ollut apua ja ennen kaikkea sivuaineeni suuntasi valintojani työelämässäni enemmän.

Vaikka Jarmo itse korostaa erityisesti sivuaineiden merkitystä urallaan, ovat kasvatustieteen opinnot todennäköisesti vaikuttaneet siihen, mihin Jarmo on ylipäättään hakeutunut. Henkilöstöhallinnon tehtävissä työskentelee usein kasvatustieteilijöitä ja Jarmon kokemus osoittaa, että sivuaineiden valinnoilla muutoin naismaisena pidetty kasvatustieteen tutkinto voi lopulta koostua hyvin miehisinä pidetyistä opinnoista, kuten hallintotieteestä ja muista liike-elämään suuntaavista oppiaineista. Jarmo on työskennellyt koko uransa yritysmaailmassa ja esimerkiksi aiempi viittaus henkilöstöhallinnon järjestelmien miehisyteen saa pohtimaan, voidaanko kasvatustieteen maisterin tutkintoa edes pitää samalla tavoin naismaisena kuin esimerkiksi sairaanhoitajan pätevyyttä, jossa myös työtehtävät ovat olleet perinteisesti useammin naisten tekemiä.

Jarmo ei tarkenna kirjoitelmaansa, mitä hän tarkoittaa puhuessaan aiemmin henkilöstöjärjestelmien parissa työskentelystä jatkonsa kannalta parempana vaihtoehtona. Kuitenkin hän pohtii järjestelmien valitsemista myös sukupuolen näkökulmasta:

Oli mielenkiintoista huomata, että naiset olivat löytäneet ennen minua tuon alan sillä seitsemän hengen tiimistä vain kaksi oli miehiä. Kun kyse oli henkilöstöhallinnosta niin se kiinnostaa naisia vaikkakin kyse oli järjestelmistä.

Tapa, jolla Jarmo asian ilmaisee, kuvaa hyvin koko tämän tutkimuksen kohdejoukon kirjoitelmista ilmenevää asennetta: Sukupuoli kyllä tiedostetaan, mutta sitä ei tuoda esiin erityisen merkityksellisenä seikkana uran varrelta. Jarmon kommentissa havainnollistuu hyvin sekä ammatilliseen segregaatioon liittyvät muutokset että toisaalta edelleen vallitseva ajatus naisten ja miesten erilaisista kiinnostuksenkohteista. Teknologisen kehityksen, töiden tietoistumisen ja palveluvaltaistumisen sekä naisten koulutustason kasvun myötä yhä enemmän naisia on alkanut hakea entisille miesten aloille ja päinvastoin. Myös käsitykset siitä, mitkä tehtävät koetaan miehiseksi ja mitkä naismaisiksi, ovat muuttuneet ja monipuolistuneet. (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho 2008, 122–123.) Jarmon uralla nämä muutokset ovatkin konkreettisesti näkyneet.

Kuten Jarmokin on havainnut, työelämässä tarvittavat taidot eivät ole enää sukupuoliin sidottuja, vaan kaikki tarvitsevat nykyisin perinteisten naisten ja miesten alueiden teoreettista ja käytännöllistä osaamista ja kykyä niiden soveltavaan yhdistämiseen. Jarmo nostaa kuitenkin vertailuun ”miehiset” järjestelmät ja ”naisen” henkilöstön kehittämisen. Tässä rinnakkain asetelussa imenee, millä tavoin eri ammatit saavat helposti sukupuolileiman. Henkilöstön kehittäminen on kuitenkin ollut alun perin miesvaltainen ala, jonne on muun muassa johtamistieteiden ihmissuhdekoulukunnan oppien myötä alkanut siirtyä enemmän työntekijöitä naisvaltaisilta ”pehmeiltä” aloilta, kuten kasvatustieteistä (ks. Seeck 2008, 151–153). Onkin puhuttu, että nykyisessä työelämän hurjassa muutosvauhdissa tehtävät muuttuvat ja uusia tehtäviä syntyy niin nopeassa tahdissa, ettei niiden ympärille ehdi muodostua uusia selkeärajaisia ammatteja. Syntyessään uudet työtehtävät ja toimenkuvat voivat olla sukupuolineutraaleja, mutta mahdollisesti nekin alkavat ajan myötä tukea samaa sukupuolirakennetta kuin ammatit ovat tehneet. Syvään juurtuneet ajattelumuodot sukupuoliin liittyvistä taidoista sekä heikkouksista ja vahvuuksista viittaavat siihen suuntaan, että myös tulevaisuuden tehtävät voivat saada nopeasti feminiinisiä tai maskuliinisia leimoja. Onkin esitetty, että sukupuolen esittämisestä ja tietoisesta hallinnasta tulee työelämässä entistä tärkeämpää ja myös feminiinisyys ja maskuliinisuus ovat tätä kautta muutoksessa. (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho 2008, 132–133.)

Lopuksi tarkastelen Jarmon uran siirtymiä työstä toiseen erityisesti kiinnittäen huomion sukupuoleen, sillä Jarmo ottaa itsekin kantaa useisiin urallaan tapahtuneisiin muutostilanteisiin

sukupuolen näkökulmasta. Merkillepantavaa on, että vaikka kaikki työpaikat, joihin Jarmo on hakenut ja joihin hänet on valittu, ovat olleet sukupuolijakaumaltaan naisvaltaisia, Jarmo on kokenut osassa hakutilanteista sukupuolestaan olleen hyötyä, toisissa ei. Jarmo kuvaa kirjoitelmissaan yhteensä kuusi siirtymää, joista kahdessa hän kokee sukupuolestaan olleen hyötyä, kahdessa ei, ja kahden siirtymän kohdalla hän ei ota kantaa sukupuolikysymykseen. Viimeksi mainitun oletan johtuvan siitä, että siirtymät ovat tapahtuneet saman työnantajan alaisuudessa tehtävästä toiseen, joten varsinainen valinta oli tehty jo aiemmin.

Kun tarkastelee lähemmin niitä työnhakutilanteita, joissa Jarmo koki tai ei kokenut sukupuolesta olleen hyötyä, voidaan eroille löytää selityksiä. Työt, joiden haussa Jarmo ei ole kokenut sukupuolella olleen merkitystä olivat ensimmäinen opintoihin liittyvä työharjoittelu sekä Jarmon kolmas työ henkilöstöhallinnon tehtävissä pienen tiimin jäsenenä. Työharjoittelunsa Jarmo suoritti samassa yrityksessä, jolle oli tehnyt myös pro gradu -tutkielmansa, joten työpaikan voidaan katsoa tulleen ennemminkin tutkielman kuin sukupuolen myötävaikutuksella. Sitä, onko sukupuoli vaikuttanut yrityksen päätökseen valita pro gradu -tutkielman tekijäksi juuri Jarmo, hän ei ota kantaa. Toista sukupuolen näkökulmasta merkityksetöntä hakutilannetta Jarmo kuvaa sanoen: *”En usko että sukupuolesta oli tässä kohtaa etua, satuin vain oikeaan aikaan oikeaan paikkaan ja hakijoita ei ollut paljoa.”*

Jarmon kokemus siitä, että vähäinen hakijamäärä vaikuttaisi siihen, millaisin kriteerein hakijat valitaan tehtäviin, toistuu myös työnhakutilanteen kohdalla, jonka haussa Jarmo koki sukupuolestaan olleen hyötyä. Tämä työpaikka, johon Jarmo haki ja pääsi töihin oli suuri kansainvälinen yritys ja sukupuolestaan kokemaansa hyötyä Jarmo perustelee sillä, että naisvaltaiseen työryhmään haluttiin lisää miehiä. Jarmo kuvaa kokemansa hyödyn erittäin selkeästi: *”Olen varma, että tässä haussa sukupuolesta oli apua.”* Kun Jarmo siis edellä perusteli sukupuolen merkityksettömyyttä sattumalla ja hakijoiden vähäisellä määrällä, tässä tapauksessa hän perustelee sukupuolen merkitystä sillä, että hän erottui sukupuolensa avulla muista hakijoista. Massasta erottuminen voidaan siis nähdä keskeisenä tekijänä Jarmon kokemuksessa silloin, kun puhutaan sukupuolen mukaisesta hyötymisestä työnhakutilanteessa. Sukupuolen rinnalle Jarmo nostaa kuitenkin myös aiemmista töistä kertyneen kokemuksen, joka on auttanut työpaikan saannissa. Näin Jarmo kuvaa viimeisintä työnhakuaan:

Tiedän että hakemassa myös paljon naispuolisia hakijoita ja olen varma siitä että sukupuolestani oli ainakin jonkinlaista hyötyä. Tosin minulla oli HR järjestelmistä usean vuoden kokemus eri yrityksistä.

Myös tässä tapauksessa massasta erottuminen on keskeistä, mutta sen rinnalle Jarmo nostaa esiin kokemuksen tuoman hyödyn. Jarmon ensimmäinen työnhakutilanne koski työharjoittelua, jolloin hänellä ei vielä juuri ollut oman alansa työkokemusta, jota voisi käyttää työnhaussa eduksi. Viimeisessä haussa puolestaan Jarmo tunsu hyötyvänsä myös työkokemuksesta, jolloin sukupuolen tuoma hyöty ei näyttäytynyt enää yhtä merkittävänä, vaikka myös tämä työpaikka oli suuri ja naisvaltainen ja työtehtävätkin samantyyllisiä. Sukupuoli näyttää saavan siis eri merkityksiä tilanteesta riippuen. Missään kohtaa Jarmo ei kuitenkaan mainitse kokeneensa sukupuolesta olleen haittaa. Aivan kirjoitelmansa lopussa hän tosin mainitsee:

[Jarmon työpaikassa] työskentelee neljä miestä ja 46 naista eli työskentelen edelleenkin hyvin naisvaltaisessa työympäristössä. Olisi tietysti mukava, jos miehiä olisi enemmän.

Samana sukupuolen seuran mieluisuus tuli esiin myös tutkimieni opiskelijoiden kirjoitelmissa. Vaikka naisvaltaiselle alalle hakeutumisen ongelmattomuutta perusteltiin sillä, että naiset käyvät opiskelutovereiksi yhtä hyvin kuin miehet, moni opiskelija korosti hyvää yhteishenkeä nimenomaan alalla opiskelevien harvojen miesten kesken. Opiskelijat kertoivat, että miehet usein ajautuvat samoille luennoille tai vastaavasti kurssille ei välttämättä tule mentyä, jos olisi siellä ainoana miehenä. Moni sanoi tulevansa hyvin toimeen naisopiskelijoiden kanssa, mutta läheisimmät ystävyysuhteet olivat syntyneet miesten kesken. Eräs vastaajista piti jopa yllättävänä, kuinka samanhenkisiä ihmisiä alalle hakeutuu ja kuinka hyvin harvojen miesopiskelijoiden kanssa tulee toimeen. Toinen oli joka vuosi uusien opiskelijoiden kirjautuessa yliopistoon katsonut, kuinka monta miestä heidän joukossaan on ja pyrkinyt hakeutumaan heidän seuraansa. Samankaltaisia havaintoja ainokaisasemassa olevien miesten yhteishengestä on tehnyt myös esimerkiksi Lammi-Taskula (1994, 124–125), joka huomasi päiväkodissa työskenteleviä miehiä tutkiessaan miesten kaipaavan myös oman sukupuolensa seuraa. Myös Jarmon esiin tuoma asenne on, että vähemmistönä naisten joukossa oleminen ei ole ongelma, mutta miespuolisten työtovereiden seura voisi lisätä viihtyvyyttä entisestään.

Jarmon tarinassa näkyy hyvin, että hän kyllä tiedostaa sukupuolen merkityksen eri tilanteissa ja kokee siitä olleen ajoittain jopa hyötyä urallaan, mutta uraa koskeviin valintoihin sukupuolella ei ole ollut vaikutusta. Ainakin kahden työpaikan kohdalla näyttää myös siltä, että Jarmo oli jo päässyt

töihin, ennen kuin hän kiinnitti huomiota alan naisvaltaisuuteen. Se, että työpaikkojen sukupuolijakaumalla ei ole ollut merkitystä Jarmon valintoihin, saattaa osaltaan selittää sitä, että hän on pysynyt naisvaltaisissa työpaikoissa koko uransa ajan. Toisaalta Jarmo on työskennellyt uransa aikana suurissa kansainvälisissä yrityksissä, jotka kokonaisuudessaan ovat miesvaltaisia ja joiden toimintatavat tulevat pitkälti liikemaailmasta. Jarmo on valinnut sivuaineekseen miehisenä pidetyn aineen ja pääsivuaineensa merkityksen hän kokee urallaan suureksi. Kysymys naisvaltaisuudesta nousee Jarmonkin tarinassa asiaksi, jonka haluan kyseenalaistaa.

Jarmon uraa on mielekästä tarkastella myös suhteessa aiemmin esittelemääni Pekan uraan. Pekka on työskennellyt naisvaltaisissa työpaikoissa, joissa lähimmät työkaverit ovat olleet miehiä, kun taas Jarmolla tilanne on juuri päinvastainen. Jarmo kertoo jokaista työpaikkaa kuvatessaan työyhteisön naisvaltaisuudesta ja vasta tarkemmin asiaa tarkasteltuani huomasin hänen tarkoittavan vain häntä lähinnä olevia, samantyyllisissä tehtävissä työskenteleviä ihmisiä. Yritykset itsessään ovat olleet miesvaltaisia. Tutkittavien tavat kuvata työpaikkojensa sukupuolijakautuneisuutta osoittavat, että edes se, mitä työpaikalla tarkoitetaan ja ketkä kaikki lasketaan kuuluviksi työtovereiden joukkoon, ei ole itsestään selvää. Pekka osoittaa kirjoitelmassaan selkeästi erikseen sukupuolijakautuneisuuden hänen kanssaan samoja töitä tekevien ihmisten kesken ja toisaalta koko laitoksen osalta, kun taas Jarmo puhuu naisvaltaisuudesta yleensä, vaikka Jarmon työnantajaorganisaatiot itsessään ovat miesvaltaisia. Tutkittavien tarinat luettuani ainakin minä olen valmis hylkäämään työpaikkojen yksioikoiset luokittelut niiden sukupuolikoostumusten perusteella.

6.4. Tiedostamista, erottautumista ja oman toiminnan sopeuttamista: Tonin tarina

Tonin tarina on noin kahden ja puolen sivun mittainen kirjoitelma, jossa hän pohtii ja perustelee uransa aikana tapahtuneita ja siihen vaikuttaneita asioita sekä sukupuolen että tutkinnon näkökulmasta. Toni aloittaa kirjoitelmansa kertomalla opiskelutaustastaan ja pohtimalla, miksi hän ryhtyi opiskelemaan kasvatustiedettä Tampereen yliopistossa. Tonin kirjoitelmassa nousee vahvasti esiin kiinnostus kasvatustieteellistä alaa kohtaan. Perustellessaan opintoihin hakeutumista hän ei korosta kasvatustieteen maisterin tutkintoa apuna uralla etenemisen näkökulmasta, kuten Sakari ja Pekka, tai välineenä kohti tiettyä ammattia, kuten Jarmo, vaan ennen kaikkea Toni nostaa esiin ihmistieteellisiä kysymyksiä, jotka häntä kiinnostivat. Tonin kiinnostus kasvatustiedettä kohtaan heräsi hänen aiemmissa alemman korkeakouluasteen opinnoissaan, joihin kuului myös

kasvatustiedettä. Kiinnostuksen myötä Toni keskeytti opintonsa selkeästi miesvaltaisella alalla ja haki yliopistoon.

[...] olisi kiinnostanut kysymykset: miten koulutetaan, miten ihminen oppii, mikä on oppimisen merkitys, miten koulutusta voidaan kehittää, mikä on koulutuksen merkitys. Eli kasvatustiede alkoi kiinnostaa yhä enemmän. Ylipäänsä ihmistieteet alkoivat kiinnostaa [...]

Hain [...] Tampereen yliopistoon (UTA) opiskelemaan pääaineena sosiologiaa, koska aine oli mielenkiintoinen ja siinä oli sopivat pääsykoekirjat. Toisella kerralla tärppäsi ja pääsin Tampereelle. Kasvatustiede kiinnosti eniten ja sain vaihdettua sen pääaineekseni.

Kiinnostus ihmistieteitä kohtaan esiintyy Tonin tarinassa myös hänen pohtiessaan sitä, millä tavoin sukupuoli on opinnoissa näkynyt:

Sukupuoleni tuli siinä esille, kun lapsuuden aikaisista koulukavereista suurin osa oli mennyt Tampereen teknilliseen yliopistoon [...] opiskelemaan tekniikkaa. Jotkut miehet opiskelivat yliopistossa taloutta ja jotkut harvat sosiaalipsykologiaa tai muita humanistisia tieteitä. Minua ei tekniikka kiinnostanut ja uskoin löytäväni jotain kiinnostavaa ihmistieteistä: selityksiä sille, mitä maailmassa tapahtuu.

Toni oli siis tietoinen asemastaan yhtenä harvoista miehistä naisten joukossa, muttei nosta asiaa ongelmaksi, vaan sukupuolta merkittävämmäksi tekijäksi nousee kiinnostus ihmistieteitä kohtaan. Edellisten lainausten perusteella näyttääkin siltä, että Tonille tutkinto ei ole samassa määrin välineellinen seikka kuin muille tutkittaville, vaan ennen kaikkea halu oppia ja ymmärtää ajoi Tonia opintoihin. Sitaateista on kuitenkin havaittavissa, ettei kasvatustieteen valinta koulutuslaksiksi ollut Tonille itsestäänselvyys, vaikka kiinnostus kasvatustieteellisiin kysymyksiin oli herännyt jo aiemmissa opinnoissa. Toni näyttää löytäneen kasvatustieteen itselleen sopivammaksi koulutuslaksiksi kokeilemalla itseään kiinnostavien kysymysten kautta eri vaihtoehtoja. Aluksi syntyi kiinnostus ihmistieteitä kohtaan, joita hän pääsikin opiskelemaan yliopistoon ja vähitellen kasvatustiede tarkentui Tonille sopivammaksi alaksi. Aiempien tutkimusten perusteella ilmiö on kasvatustieteen opiskelijoille tyypillinen. Esimerkiksi Vainio (2009) ja Luukkainen (2010) huomasivat omissa tutkimuksissaan, että kasvatustieteilijän identiteetti muodostuu usein vasta työelämässä vuosien varrella yritysten ja erehdysten kautta. Sirkiän (2003) tutkimuksessa puolestaan selvisi, että useille opiskelijoille oma osaaminen ja koulutuksen teoreettinen pohja alkavat selkiytyä vasta syventävien opintojen ja pro gradu -tutkielman kautta.

Vaikka Toni puhuu paljon kiinnostuksesta ihmistieteitä kohtaan, myös hänelle ”yliopistossa tarkoituksena oli ennen kaikkea valmistua, vaikka mitään kiirettä ei siihen ollut ja toisaalta valita sopivia opintoja”. Aivan kuten muillekin tämän tutkimuksen tutkittaville, niin myös Tonille tutkinnon koostaminen itseä kiinnostavista sivuaineista ja opiskelu korkeakoulututkintoa varten näyttäytyvät merkityksellisinä. Tämä jokaisen työssäkäyvän tutkittavan tarinasta löytyvä ilmiö sivuaineiden korostuneisuudesta saa pohtimaan, heikentääkö kasvatustieteen yliopistollista asemaa se, että opinnot muotoutuvat usein pitkälti sivuaineiden mukaan ja opiskelijoilla on hyvät mahdollisuudet opiskella pääainetta pitkälle jo ennen yliopisto-opiskelijaksi hakeutumista. Tämänkin tutkimuksen työssäkäyvistä tutkittavista jokainen on suorittanut kasvatustieteen opinnoista suuren osan jo ennen yliopistoon kirjautumistaan, jolloin yliopisto-opinnot saatetaan muistaa helpommin muiden oppiaineiden kautta. Sivuaineiden merkityksen korostaminen antaa aiheita miettiä, jääkö kasvatustiede pääaineena sivuaineiden varjoon. Voisi kuvitella, ettei kasvatustieteen asema yliopistollisena oppiaineena muiden tieteiden joukossa ainakaan kohene, jos opiskelijoiden kokemuksissa muut aineet saavat pääainetta suuremman painoarvon. Kasvatustieteilijän identiteetin epäselvyydestä on puhuttu jo aiemmissa tutkimuksissa (esim. Vainio 2009) ja myös tämän tutkimuksen tarinat viittaavat siihen, etteivät valmistuneet miellä itseään välttämättä ensisijaisesti kasvatustieteilijöiksi, vaan olennaisempaa on yliopistollinen koulutus yleensä. Myös eräs opiskelijoista on kiinnittänyt huomiota kasvatustieteen asemaan yliopistollisena oppiaineena:

Minulle on kuitenkin jäänyt lievä vaikutelma, että toisissa tilanteissa kasvatustieteistä puhutaan ”alhaisella itsetunnolla”, ikään kuin vähätellen. Se, että johtuuko puhetyyli naisvaltaisuudesta, on hämärän peitossa. Ts. tuotetaanko puheissa ”alistettua asemaa” nimenomaan kasvatustieteissä naisvaltaisuuden takia vai onko alan yleinen suunta hukassa. (opiskelija 5)

Vaikka kasvatustiede näyttäytyy tutkittavien tarinoissa ikään kuin sivuseikkana, osoittaa Tonin kiinnostus kasvatustieteellisiä kysymyksiä kohtaan, ettei alan valinta ole merkityksetön asia. Vahvistusta Tonin alavalinnalle toivat myös kasvatustieteen alaan liittyvät työt opintojen ohella. Toni on työssäkäyvistä tutkittavista nuorin eikä hänellä ole opintojen taustalla muuta koulutusta, mikä näkyy myös hänen kokemuksissaan. Toni ei esimerkiksi kokenut kiirettä opintojen päättämisen suhteen, kuten Pekka, eikä tutkinto ollut hänelle vain lisämeriitti työelämään, kuten Sakarille, vaan hänen tarinansa on enemmänkin etsimis- ja löytämiskuvaus, jossa uran suunta alkoi hahmottua kasvatustieteellisessä koulutuksessa. Opintojen aikana Toni alkoi vähitellen miettiä tarkemmin tulevaa työuraansa ja sitä, mitä hän voisi valmistuttuaan tehdä. Tonin pohdinnoissa

havainnollistuu nykyajalle tyypillinen työnantajälähtöisyys, jossa työntekijälle asetetaan vaatimukset ulkoapäin ja omia taitojaan on sopeutettava sen mukaan, mitä kulloinkin halutaan (ks. esim. Korvajärvi 2004):

Henkilöstöhallinnon työt alkoivat kiinnostaa UTA:ssa opiskelun aikana, kun piti alkaa miettiä, mitä opintojen jälkeen tekisi. Yrityksen hallinto oli mielenkiintoinen sivuaine yhdistettynä kasvatustieteeseen [...]

Mietin sopivia [pro gradu -tutkielman] aiheita, joista yrityksissä voitaisiin olla kiinnostuneita. Tein niistä valmiiksi listaa, joita tarjosin tehtäviksi. Otin yhteyttä muutamaa mielenkiintoiseen isoon yritykseen ja pääsin haastatteluun gradun tekemisestä.

Tonin toiveet tulevista työtehtävistä suuntasivat siis päätöksiä sekä sivuaineiden valinnassa että pro gradun aihetta miettiessä. Vaikka Toni nostaakin kirjoitelmassaan esiin kiinnostuksensa kasvatustieteellistä alaa kohtaan, taustalla näkyy koko ajan se, että hän suoritti opintoja pitkälti työelämän tarpeista lähtevin ajatuksin. Tonin ura alkoi hahmottua opintojen aikana, eikä hänellä ollut aiempaa kokemusta työelämästä. Hänen opiskeluaikaisiin valintoihin vaikuttivat kuitenkin paljon ne oletukset, joita hänellä oli tulevista töistä. Sukupuolen näkökulmasta katsottuna on huomionarvoista, että sekä Tonin sivuainevalinnat että tulevaisuudensuunnitelmat suuntaavat hänen uraansa enemmän miehisenä pidettyyn hallinnon maailmaan kuin suoranaisesti naisvaltaiselle alalle. Myös Rouhelo (2001) totesi omassa tutkimuksessaan, että yleissivistävän koulutuksen saaneet generalistit kilpailevat usein samoista töistä kaupan- ja hallinnon aloilta valmistuneiden kanssa ja näin Tonin tarina edelleen vahvistaa jo muiden tutkittavien tarinoiden kautta syntynyttä näkemystäni siitä, että kategorisia jakoja mies- ja naisvaltaisiin aloihin olisi syytä välttää. Koulutus sinänsä ei välttämättä kerro mitään työelämän sukupuolen mukaisista jaoista. Myös tutkimistani opiskelijoista osa mainitsi valinneensa sivuaineita juuri liike-elämään suuntaavilta aloilta.

Tonin kirjoitelmasta on havaittavissa pohdiskelleva ja tarkkanäköinen ympäristön havainnointi ja jopa laskelmointi opintojen suhteen. Siinä missä esimerkiksi Sakari pitää pro gradu -tutkielman merkitystä uransa kannalta vähäisenä, Toni asennoitui alusta lähtien tutkielman tekemiseen niin, että se palvelisi mahdollisimman hyvin tulevaa työuraa. Erityisesti tutkielmalle annettujen merkitysten suhteen voidaankin havaita eroja työelämästä opintoihin tulleiden Pekan ja Sakarin sekä vähemmän kokemusta omaavien Jarmon ja Tonin tarinoiden välillä. Pro gradu -tutkielma nousee Jarmon ja Tonin kirjoitelmissa selkeästi korostuneemmin esiin kuin Pekan ja Sakarin tarinoissa. Myös Vainion (2009, 52) näkemyksen mukaan kasvatustieteilijöiden työuran alkupuolella tutkinto saa enemmän painoarvoa kuin työuran myöhemmässä vaiheessa, jolloin alan

työkokemuksen arvo puolestaan nousee keskeisempään asemaan. Tämä saattaa osaltaan selittää myös sitä, että tutkimani opiskelijat puhuvat itsestään kasvatustieteilijöinä huomattavasti enemmän kuin jo työelämässä olevat tutkittavat. Opintojen aikana kasvatustiede alana on mahdollisesti enemmän esillä kuin työelämässä.

Toni ja Jarmo pohtivat myös opiskeluaikaisia valintoja ja niihin mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä enemmän ja syvällisemmin kuin Pekka ja Sakari. Tiedostava suhtautuminen sukupuoleen tulee esiin esimerkiksi Tonin kuvatessa hakuaan pro gradu -tutkielman tekijäksi yritykseen, josta tuli myös hänen ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikkansa:

Uskon, että erotuin ihmistieteiden opiskelijoiden joukosta, koska olin mies. Yleensä pitää pystyä erottumaan muista, jos haluaa saada jotain aikaiseksi. Sinänsä erottautuminen ei ole myönteistä eikä kielteistä. Työssä pitää pärjätä ja sillä voi erottua, eikä ole väliä, onko mies tai nainen.

Miessukupuoli sinänsä ei siis ole Tonin mukaan merkityksellinen asia, vaan nimenomaan erottuminen muiden joukosta. Näin Toni toistaa saman massasta erottumisen tärkeyden, jonka Jarmo toi omassa tarinassaan esiin. Toni toistaa erottumisen merkitystä myös myöhempanä kirjoittelussaan kertoessaan erottuneensa työpaikalla kasvatustieteen avulla muista, pääasiassa tekniikan tai talouden alojen koulutuksen saaneista, työntekijöistä. Sekä Jarmon että Tonin kohdalla ainokaisena enemmistön joukosta erottuminen näyttäytyy myönteisenä seikkana eivätkä he tuo esiin kokemuksia esimerkiksi syrjinnästä tai silmätikkuna olost, jotka on usein liitetty ainokaiskokemuksiin kuuluviksi (esim. Kanter 1977; Kauppinen-Toropainen 1987). Myös tutkimani opiskelijat uskoivat kasvatustieteestä olevan hyötyä tulevaa uraansa ajatellen:

Sukupuolen suhteen luulen niin ikään, että miehenä olemisesta naisvaltaisella alalla on töitä hakiessa lähinnä etua. Koska tarjonta miehistä alamme töissä on ilmeisestikin pieni, luulin, että meidät harvat otettaisiin vastaan avosylin. (opiskelija 6)

Itse asiassa olemme keskustelleen tästä muiden miesopiskelijoiden kesken ja todenneet, että työelämän suhteen saatamme olla jopa etulyöntiasemassa, koska tällä alalla on vähemmän miehiä kuin naisia. (opiskelija 7)

Olen kokenut tämän (naisvaltaisen alavalinnan) myös tietyllä tapaa rikkautena, jos ajatellaan vaikkapa työllistymismahdollisuuksia. (opiskelija 1)

Aiemmin naisvaltaisissa ammateissa toimivia miehiä tutkittaessa onkin huomattu, että miessukupuoleen liittyy korkeampi sosiaalinen arvostus, jonka ansiosta miehet pystyvät ainokaisinakin toimimaan työroolissaan maskuliinisella tavalla ja siten nostamaan asemaansa työpaikan hierarkiassa. Naisia saatetaan miestyöpaikalla vähätellä, mutta miehet otetaan naisvaltaisille aloille innolla vastaan koska heidän odotetaan parantavan alan arvostusta. Miesten on todettu myös pääsevän naisia helpommin työyhteisössään suosikkiasemaan. Usein naisammattien sisään syntyy mieslinnakkeita ja miesten on todettu etenevän naisammateissa helpommin korkeampaan asemaan kuin naiset. (Kauppinen-Toropainen 1987, 20–22.) Myös tämän tutkimuksen opiskelijat esittivät toivovansa hyötyvänsä sukupuolestaan työelämässä. Kuitenkin työelämässä jo olevat tutkittavat nostavat muut asiat uralla menestymisen kannalta keskeisempään asemaan. Tonille esimerkiksi loppututkinnon tekeminen on ollut yksi merkittävä etappi tulevaa työuraa ajatellen.

Saatuaan loppututkintonsa valmiiksi, Toni jatkoi edelleen saman yrityksen työntekijänä, jolle hän teki tutkielmansa. Siitä lähtien Toni on ollut saman työnantajan alaisena, joskin hän on siirtynyt jonkin verran työtehtävistä toiseen ison yrityksen sisällä. Toni kertoo työn myös nousseen vaatimustasoltaan ja monipuolistuneen vuosien varrella. Työssä oppiminen ja itsensä kehittyminen ovatkin olleet merkittäviä seikkoja Tonin uralla.

Tein henkilöstön kehittämistä, työturvallisuustyötä ja opin työssä työsuhteasioiden hoitamista hiljalleen ja lopulta muutamana vuoden päästä siirryin henkilöstöpäällikön tehtävään.

Myös muut tutkimukset ovat osoittaneet, että kasvatustieteellinen koulutus antaa pohjan asiantuntijuuden kehittymiselle, mutta varsinaiseksi asiantuntijaksi tullaan vasta työelämässä työkokemuksen myötä (esim. Luukkainen 2010, 42; Vainio 2009, 80). Saman ilmiön on todettu pätevän monilla muilla aloilla ja työssä oppimisesta on tullut yhä keskeisempi osa ammatillisuutta. Suuri osa työssä tarvittavista taidoista opitaan työpaikalla työn ohessa. (Lavikka 2004, 11). Toisaalta yhä useampi ammatti edellyttää erityisosaamista, koulutusta sekä jatkuvaa ammatillisen pätevyyden kehittämistä ja ylläpitoa. (Pyöriä 2007, 46). Näin ollen kasvatustiede oppimaan oppimisen alana vastaa työelämän muuttuvia vaatimuksia suhteellisen hyvin.

Tonin osalta työssä oppimisen voidaankin nähdä tuottaneen tulosta hänen edetessään työpaikan hierarkiassa vähitellen ylemmäs. Useiden siirtymien ja työssä oppimisen kuvauksen kautta Toni

vahvistaa kuvaa itsestään uuden ajan työntekijänä, jolta odotetaan tiettyihin tehtäviin sitoutuneen ammattitaidon ohella laaja-alaista osaamista ja kykyä sopeutua eri tilanteisiin ja oppia uutta (ks. Korvajärvi 2004). Toni on kokenut juuri työssä oppimisen merkittäväksi asiaksi urakehityksensä kannalta, eikä nosta sukupuoltaan esiin urakehitykseensä vaikuttavana seikkana. Hän on kuitenkin huomionnut työpaikkansa ammattihierarkian sukupuolittuneisuuden ja toisaalta siinä tapahtuneet muutokset viime vuosina:

Muut henkilöstöpäälliköt olivat tällöin pääasiassa miehiä. Viime aikoina henkilöstöhallinnossa tuntuu olevan yhä enemmän naisia. Henkilöstön kehittämistä tekevät työkaverit muissa yksiköissä olivat pääasiassa naisia.

Tonin havainnot henkilöstöhallinnon muutoksesta ovatkin monelta osin paikkansapitäviä. Johtamisen ihmissuhdekoulukunnan synty 1930-luvulta lähtien on luonut pohjaa ihmistieteiden oppien tunkeutumiselle myös yritysten hallintoon. Koulukunnan vaikutteita voi nähdä useassakin työelämän suuntauksessa, joista yksi merkittävimmistä on henkilöstöhallinnon vakiintuminen yritysten sisällä omaksi alakseen. (Seeck 2008, 130.) Henkilöstöhallinnon kehityksessä näkyy myös muutos Suomen elinkeinorakenteessa, jossa on tapahtunut 1960-luvulta lähtien selvä siirtymä palveluammatteihin. Työn sisällön muuttuminen on tuonut johtamiseen vaatimuksia psykologisia tekijöitä painottaville lähestymistavoille (Väänänen 2006, 27.) Näin ollen ihmistieteelliselle, siis myös kasvatustieteelliselle, asiantuntijuudelle on ollut yhä enemmän kysyntää myös yritysten hallinnollisissa tehtävissä. Koska kasvatustieteet on yhä edelleen hyvin naisvaltainen ala, on muutos merkinnyt erityisesti naisten siirtymistä hoitamaan ennen miehisinä pidettyjä töitä, kuten Tonikin on havainnut.

Onkin mielenkiintoista, että molemmat tämän tutkimuksen henkilöstöhallinnon alalla työskentelevät tutkittavat ovat kiinnittäneet huomiota alan naisistumiseen. Huomionarvoista on kuitenkin myös se, että sekä Toni että Jarmo vain toteavat muutoksen tapahtuneen ja siirtyvät tämän jälkeen kirjoitelmaansa eteenpäin, eivätkä näin ollen anna ymmärtää, että muutoksella olisi ollut merkitystä heidän oman uransa kannalta. Toni kuitenkin huomauttaa päälliköiden olevan useammin miehiä ja henkilöstökehitystä tekevien naisia, mikä saattaa osaltaan viitata sukupuolten mukaisen segregaaation havaitsemiseen. Esimerkiksi Kolehmainen (1999; 2002) puhuikin Suomalaisen työelämän sekä horisontaalisesta että vertikaalisesta segregaaatiosta, jolloin horisontaalisella segregaaatiolla tarkoitetaan naisten ja miesten työskentelyä eri ammattialoilla, ammateissa ja ammattien sisällä eri tehtävissä. Vertikaalisesta segregaaatiosta on puolestaan kyse silloin, kun miehet ja naiset sijoittuvat työelämässä hierarkian eri tasoille, mihin Tonikin viittaa. Segregatio on

hitaasti muuttuva ilmiö, mikä näyttäisi pitävän paikkansa myös Tonin kokemuksen mukaan. Muilta osin Toni ohittaa ukupuolikysymyksen viittaamalla muutoinkin moninaiseen työympäristöön:

[Työpaikka] on miesvaltainen, jossa tyypillisin työntekijä Suomessa on nelikymppinen miesinsinööri, jos sellainen pitää nimetä. Suureen 26 000 ihmisen joukkoon mahtuu toki monentaustaisia ihmisiä 50 eri maasta, mikä on mahtava rikkaus!

Erityisesti virkkeen viimeiset sanat kuvastavat Tonin kirjoitelman luonnetta. Hän selkeästi tiedostaa sekä koulutuksessa että työpaikalla vallitsevat eronteot, mutta korostaa, ettei sukupuoli ole merkitsevin asia suuressa työyhteisössä ja kokee työyhteisön moninaisuuden ylipäättään myönteisenä asiana. Toni on kuitenkin kiinnittänyt huomiota myös seikkaan, jolla hän erottui työpaikan muista miehistä:

Olin työstä poissa [...] perhevapaalla puoli vuotta. Tässä erotuin muista miehistä, jotka eivät näin pitkiä perhevapaita pitäneet [...] Töihin palattua oli helppo ymmärtää perhevapaita ja työpaikan työntekijöitä, jotka olivat vanhempia, jotka yrittivät sovittaa perhe-elämää kiireiseen työhön [...] Perhevapaan aikana muut kotona lasten kanssa olleet olivat suurimmaksi osaksi naisia. Lasten päiväkerhoissa käydessä oli sentään muutamia miehiäkin lasten kanssa.

Koska kolme tämän tutkimuksen neljästä työssäkäyvistä miehestä nostaa perheen esiin olennaisena osana uraansa, ja sekä Pekka että Toni kertovat olleensa töistä poissa hoitaakseen lapsia kotona, olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin ilmiön tyypillisyyttä juuri kasvatustieteen ammattilaisten keskuudessa. Yleisesti ottaen Suomessa isyysvapaan käyttö on yleisintä korkeasti koulutetuissa perheissä, ja helpointa sen pitäminen on siinä vaiheessa, kun työura ei ole vielä edennyt kovin pitkälle. Esimiesasemaan liittyvä vastuu ja työmäärä merkitsevät usein sitä, että poissaolo töistä käy vaikeammaksi. Myös isän toimialalla huomattu olevan merkitystä miesten perhevapaiden pitämiseen siten, että naisvaltaisilla aloilla työskentelevät miehet pitävät isyysvapaata useammin kuin miesvaltaisella alalla työskentelevät miehet. Saman ilmiön on todettu pätevän Ruotsissa. (Lammi-Taskula 2003; Takala 2005 ref. Bygren ja Duvander 2004.) Myös tutkimieni naisvaltaiselta kasvatustieteen alalta valmistuneiden miesten kirjoitelmissa isyysvapaan pitäminen näyttäytyy luonnollisena ja kyseenalaistamattomana ratkaisuna.

Bygren ja Duvander (2004) havaitsivat ruotsalaisia tutkiessaan, että tärkeä vanhempainvapaan käyttöä selittävä tekijä on se, kuinka paljon miehet ovat yleensä pitäneet perhevapaita työpaikalla. Mitä pidempiä perhevapaita miespuoliset työtoverit olivat aikaisemmin pitäneet, sitä todennäköisemmin myös uudet isät pitivät pitkiä vapaita. Uuden isän on tutkijoiden mukaan

helpointa seurata vakiintuneita normeja uudenlaisessa tilanteessa. Toinen mahdollinen selitys Bygrenin ja Duvanderin mukaan on se, että isät, jotka ovat taipuvaisia pitämään vanhempainvapaata, hakeutuvat sellaisiin työpaikkoihin, joissa vapaiden pitäminen on yleistä. He eivät välttämättä tarkoituksellisesti valitse työpaikkaa käyttäen perhevapaiden yleisyyttä kriteerinä, vaan pikemminkin perhevapaisiin myönteisesti suhtautuvat miehet hakeutuvat sellaisiin ammatteihin, joita löytyy yleensä naisvaltaisista työpaikoista. (Takala 2005.) Toni kuitenkin mainitsee erityisesti sen, etteivät muut miehet työpaikalla pitäneet yhtä pitkiä isyysvapaita kuin hän, joten myös tässä mielessä Tonin voidaan ajatella rikkovan rajoja ja normeja, joita hänen työpaikassaan esiintyy.

Toni pohtii sukupuolta myös kiinnittäen huomiota arkipäivän tilanteisiin:

Sukupuoleni tulee siinä mielessä esille, että miesten kanssa voi puhua armeijasta, joka on helppo small talk –aihe. Naisten kanssa on helpoin puhua vaikka lapsista, kun pitää valita sopiva puheenaihe lounaalla. Urheilusta voi samoin lounaalla miesten kanssa puhua, vaikka minua ei kiinnosta paljoa jalkapallosta tai jääkiekosta puhua penkkiurheilumielessä.

Tonin havainto vahvistaa jo aiemmissa tutkimuksissa todettua seikkaa siitä, että vertaisten välisillä sosiaalisilla suhteilla on merkitystä siihen, millä tavoin mies kokee naisvaltaisella alalla työskentelyn tai opiskelun. Lammi-Taskula (1994, 124–125) huomasi päiväkodissa työskenteleviä miehiä tutkiessaan monien miesten kokevan, että kommunikointi sujuu paremmin miespuolisen keskustelukumppanin kanssa. Osa naisten suosimista keskusteluaiheista on miehille vieraita ja jättävät heidät usein ulkopuolisiksi. Ainokaistutkimuksissa on myös havaittu, että miehet joutuvat usein varomaan sanomisiaan naisten seurassa, sillä naiset koetaan arvaamattomiksi, heidän arvellaan loukkaantuvan helpommin tai ymmärtävän miesten puheet väärin. (Lammi-Taskula 1994, 124–125.) Myös tämän tutkimuksen miesopiskelijat toivat esiin hyvän yhteishengen erityisesti miesopiskelijoiden kesken ja toisaalta vierauden tunteet joihinkin naisten puheenaiheisiin:

Vierauden tunnetta usein aiheuttaa tilanteet ennen opetuksen alkua tai tauolla, jolloin naisopiskelijat saattavat puhua aiheista, joihin ei yksinkertaisesti ole mitään kosketuspintaa. Piinallisia keskusteluita ovat mm. synnytys sekä painoon ja laihduttamiseen liittyvät keskustelut. (opiskelija 3)

Kuitenkin osa opiskelijoista piti yhtenä naisvaltaisella alalla opiskelun hyvänä puolena nimenomaan mahdollisuutta tutustua ”naisten maailmaan”.

Olen aina ollut kiinnostunut naisten tavasta ajatella ja nähdä todellisuus tavalla, jolla minun on vaikea sitä nähdä. Tässä mielessä olen nauttinut naisvaltaisella alalla opiskelusta. (opiskelija 2)

Olen ajatellut olevani jopa etuoikeutettu ehkä oppimaan jotenkin naisten maailmasta näissä ryhmissä. (opiskelija 8)

Naiset ovat ehkä miehiä parempia kuuntelemaan toisten mielipiteitä. (opiskelija 6)

Myös Toni tuo tarinassaan esiin, että tietyistä aiheista olisi mahdollisesti helpompi puhua naisten kanssa. Toni ilmaisee kommentillaan muutoinkin nykyajan työelämälle leimallisen ominaisuuden: oman toimintansa sopeuttamisen kulloinkin vallitseviin aikoihin, tiloihin, paikkoihin ja toiminnan ehtoihin. Sen sijaan, että Toni valittaisi naisten erilaisia puheenaiheita, hän vaihtaa omaa toimintatapaansa seuran mukaan. Tämä kyvyn voi olettaa olevan kasvatustieteilijöille tärkeä työtehtävien vaihdellessa ja työpaikkojen sukupuolikoostumusten muuttuessa. Toisaalta jo opiskelijoiden esiin nostama kysymys siitä, ovatko kasvatustiedettä opiskelevat miehet persoonaltaan tietyn tyyllisiä, herää myös Tonin pohtiessa sitä, ettei ”miesten jutuista” puhuminen välttämättä kiinnosta. Toni myös korostaa tasa-arvoisuutta työpaikan ihmissuhteissa ja puhetilanteissa työtovereiden kesken:

Mikään sukupuoleen perustuva syrjivä puhe ei ole minua kiinnostanut, koska koen tehtäväni henkilöstöhallinnossa olevan viestiä siitä, että mitään syrjintää sukupuolen tai muunkaan taustatekijän takia ei hyväksytä. Olen tässä ehkä liiankin tosikko. Keskitytään siihen työntekoon...

Tonin puheesta näkyy ennen kaikkea tiedostava suhtautuminen sukupuoleen, ja tiedostamisen kautta huomion suuntaaminen muihin asioihin. Tämä näkyy Tonin pyrkimyksessä tietoisesti välttää syrjivää puhetapaa. Tonin esimerkki osoittaa, että sukupuolen tiedostaminen ei automaattisesti johda sukupuolten mukaiseen arvottamiseen, kuten helposti ajatellaan. Paljon onkin korostettu sukupuolisensitiivisyyden tarvetta ja sukupuoleen liitettyjen stereotyyppien näkyväksi tekemistä tasa-arvon takaamiseksi. Sukupuolisensitiivisyyden tarpeen on nähty nousevan erityisesti silloin, kun jompaakumpaa sukupuolta on huomattavasti vähemmän kuin toista. (ks. Huida ym. 1993, 7-8; Gordon & Lahelma 1999, 91–92.) Toisaalta Toni yhtyy kommentillaan ”Keskitytään siihen työntekoon” niin muiden tämän tutkimuksen työssäkäyvien tutkittavien kuin tutkimieni kasvatustieteen miesopiskelijoiden näkemykseen siitä, että sukupuolten väliset erot ja niiden aiheuttama erilainen asema on usein hyväksyttävää, mutta sukupuolta ei tule tarpeettomasti korostaa. Tällä tavoin voidaan tehdä ongelma asiasta, joka ei sitä todellisuudessa ole.

Kommentillaan ammattiinsa liittyvästä roolistaan Toni nostaa esiin myös erään olennaisen seikan, joka koskee sekä kasvatustieteen opiskelijoita että kasvatustieteellisellä alalla työskenteleviä: Kasvatustieteen alaan kuuluvat kysymykset itsessään vaativat usein huomion suuntaamista myös sukupuoleen. Toni kokee olevansa tässä asiassa ammatissaan esimerkin antaja ja samalla hän myös määrittelee, millainen hänen tulisi kasvatustieteen ammattilaisena olla. Tutkimieni opiskelijoiden sukupuolista tasa-arvoa koskevissa pohdintoissa tuli vielä selkeämmin esiin se, että he ovat joutuneet pohtimaan sukupuoleen liittyviä kysymyksiä (ks. Karhulahti 2008, 17–21).

Kysyin kandidaatintutkielmassani opiskelijoilta, miten he käsittävät sanan tasa-arvo ja miten he ovat sen kokeneet. Tämän tutkimuksen puitteissa en keskity tasa-arvokysymyksiin yhtä laajasti, mutta tässäkin työssä opiskelijoiden vastauksista merkillepantavaa on, että lähes kaikki opiskelijoista kuvasivat näkemyksensä siitä, mitä tasa-arvon tulisi tarkoittaa eivätkä rajoittuneet kuvailussaan vain siihen, millä tavalla he sen näkevät tällä hetkellä yhteiskunnassa tarkoittavan. Moni opiskelija teki myös vertailua sen välillä, miten tasa-arvo opiskelijan mielestä yleisesti toteutuu ja miten sen tulisi toteutua. Tasa-arvokysymyksiä mietittiin sekä yleisellä, yhteiskunnan tasolla, myös opetustilanteisiin liittyen. Tutkimuksessa havainnollistui, että siinä missä enemmistönä olevalle sukupuolelle tietyt kysymykset saattavat jäädä vaille suurempaa pohdintaa, joutuu vähemmistö kohtaamaan niitä tahtomattaankin. Toisaalta Tampereen yliopiston kasvatustieteiden perusopintoihin sisältyy jonkin verran kursseja, joissa ainakin sivutaan koulun sukupuolistaviin käytäntöihin ja tasa-arvoon liittyviä asioita, joten opiskelijat ovat tutustuneet aiheeseen myös opetussisältöjen kautta. Osa opiskelijoista mainitsi myös suorittaneensa sivuaineopinnoissaan sukupuolta ja tasa-arvoa käsitteleviä kursseja. (Mt 2008, 21.) Näin ollen niin Tonille kuin muillekin kasvatustieteen ammattilaisille sukupuolten tasa-arvoon liittyvät kysymykset ovat ehkä keskeisemmin itse koulutukseen ja ammattiin liittyviä kuin monilla muilla aloilla ja myös suhtautuminen sukupuolen merkitykseen voi sen vuoksi olla erilaista.

Sukupuolikysymysten pohtimisen jälkeen Toni ottaa kirjoitelmansa lopussa vielä kantaa esittämäni kysymykseen siitä, mikä merkitys kasvatustieteen maisterin tutkinnolla on ollut työelämässä. Toni kiteyttää hyvin ne asiat, jotka ovat luettavissa myös muiden tutkittavien kirjoitelmista:

Kasvatustieteestä ei sinänsä ole ollut työssäni suoraan hyötyä, kuten oikeustieteen tai taloustieteen opiskelusta olisi ollut. Kasvatustieteestä on kuitenkin ollut hyötyä siinä, että ymmärtää, millainen merkitys jatkuvalla oppimisella ja kehittämisellä työelämässä on.

Muilta ihmisiltä, koulutuksista ja kirjoista on voinut oppia lisää esim. työsuhdeasioiden hoitamista, taloutta ja työturvallisuutta. Henkilöstön kehittämiseen kasvatustiede on hyvä lähtökohta.

Kuten moni muukin tutkittavista, Toni on kokenut kasvatustieteen merkityksen työelämässä ennemmin tukevana tekijänä, kuin varsinaisena hyötynä sisällöllisesti. Toisaalta kasvatustieteen näkeminen elinikäiseen oppimiseen opettajana on ollut ainakin Tonin uralla hyödyksi ja oletettavaa on, että elinikäisen oppimisen vaatimukset koskevat yhä useampia myös muiden alan työntekijöitä jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Aivan kuten kaikkien tämän tutkimuksen kasvatustieteen maisterien, niin myös monien muiden alojen työntekijöiden urat muotoutuvat jatkuvasti uudelleen ja työntekijät siirtyvät työpaikoista, tehtävistä ja haasteista toisiin. Alojen sekoittuessa ja kilpailun lisääntyessä työntekijöiden on myös yhä haastavampaa erottua massasta. Myös tässä asiassa Toni näkee kasvatustieteellisen tutkinnon olevan miehisellä alalla hyödyksi:

Kasvatustieteen tai jonkun muun ihmistieteen avulla on voinut erottua [Tonin työpaikassa] muista ihmisistä, jotka ovat opiskelleet tekniikka tai taloutta. Joihinkin asioihin on voinut esittää uusia näkökulmia.

Kuten Toni osoittaa, kasvatustiede alana voi olla miehisessä työympäristössä miehelle tapa erottua muiden joukosta. Toisaalta miessukupuoli kasvatustieteen opinnoissa voi rikastuttaa naisista alaa, kuten eräs opiskelijoista toteaa:

[...] olisi mielestäni typeryyttä, jos valittaisin asemani tasa-arvoisuuden puolesta tilanteessa johon olen itse vapaaehtoisesti halunnut. Voin tuoda omilla työtavoillani miehisen näkökulman naisvaltaiselle alalle, eikä minulla ole painetta muuttaa itseäni tai toimintaani suuntaan tai toiseen. (opiskelija 6)

Sekä opiskelijoiden että työssäkävien tutkittavien käsitys näyttäisikin olevan, että kasvatustiede miehen opiskelualana voi olla hyödyksi sekä miehelle itselleen että koko alalle, ja erottuminen nähdään niin opinnoissa kuin työelämässä usein etuna. Kuitenkaan ei oleteta, että yleneminen tai uralla menestyminen tapahtuisi automaattisesti pelkän sukupuolen perusteella. Toni tiivistää muissakin kirjoitelmissa esiin nousseen asian seuraavasti: *Helppoa ei työelämässä ole ollut, sen sijaan paljon opittavaa ja hankalia tilanteita, joista olen päässyt eteenpäin.*

7. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni keskeisimmät tulokset. Lähtökohtanani oli etsiä tutkittaville merkityksellisiä seikkoja opintojen ja työelämän varrelta ensisijaisesti sukupuolen ja kasvatustieteellisen tutkinnon näkökulmasta tarkastellen. Luvun alussa tarkastelenkin näiden kahden asian merkitystä tutkittavien uralla. Seuraavaksi kiinnitän huomioni siihen, miten tutkittavat ovat kohdanneet koulutuksen ja työelämän muutokset urillaan ja luvun lopussa pohdin kasvatustieteilijöiden työpaikkojen sukupuolikoostumuksiin liittyviä kysymyksiä.

7.1. Mieheys kasvatustieteiden miesopiskelijoiden ja -maisterien urilla

Opiskelijoiden ja opinnoista työelämään siirtyneiden miesten kokemukset yhdessä osoittavat, että vaikka kasvatustieteen koulutuksen opetustilanteissa miehet erottuvat ainokaisina muiden opiskelijoiden joukosta ja sukupuoli tiedostetaan, laajemmassa mielessä opinnoissa ja työelämässä sukupuolella ei koeta olevan suurta merkitystä. Kasvatustieteen opinnot on suhteellisen helppo rakentaa niin, ettei sukupuolella ole tulevan uran kannalta juuri merkitystä ja tutkintoa voidaan suunnata esimerkiksi aiemman koulutuksen, työelämän kokemuksen tai sivuaineiden kautta hyvin kauaksi ”naisten maailmasta”. Tämän tutkimuksen työssäkäyvät miehet ovatkin joko tietoisesti tai tiedostamattaan pitäneet yllä miehisiä toimintamalleja muun muassa suuntaamalla uraansa pitkälti miehisinä pidettyjen sivuaineiden kautta sekä toimimalla naisvaltaisissakin työpaikoissa miehisissä tehtävissä.

Vaikka sukupuolen merkitys on koettu vähäisenä, mieheyteen liitetyt käsitykset ja roolit ovat näkyneet tutkittavien opinnoissa ja työelämässä. Miehiin liitetyt ominaisuudet, kuten johtajan roolin ottaminen ja tietotekninen osaaminen ovat näkyneet tutkittavien urilla niin opiskeluaikojen kokemuksina niistä asioista, joita mieheltä odotetaan kuin konkreettisesti työelämässä tietynlaisissa työtehtävissä toimimisena. Opiskeluaikana miehet ovat kokeneet, että heiltä on odotettu aktiivisempaa roolia verrattuna naisiin ja miehet ovat kokeneet odotuksia poikamaiseen hullutteluun, puheliaisuuteen ja sosiaalisuuteen. Tutkittavat ovat myös huomioineet miesten ja naisten erilaiset toimintatavat ja puheenaiheet niin opinnoissa kuin työelämässä. Tutkittavat ovat kuitenkin myös asettuneet odotusten mukaisia rooleja vastaan. Itseä ei välttämättä pidetä

perinteisenä äijänä ja toisaalta sukupuolikysymystä ei ylipäättään koeta merkitykselliseksi asiaksi opinnoissa ja työelämässä. Esimerkiksi perhevapaiden pitäminen ja miesvaltaisesta työpaikasta naisvaltaiseen työpaikkaan siirtyminen kuvaavat osaltaan sitä, ettei sukupuoliin liitettyjen odotusten anneta vaikuttaa uraa koskeviin valintoihin niiden tiedostamisesta huolimatta.

Sukupuolella koetaan olevan ajoittain merkitystä esimerkiksi työnhakutilanteissa ja ainokaisena naisten joukossa oleminen voi aiheuttaa miehelle vierauden tunteita tai epäilyksiä alavalinnasta miehelle sopivana (ks. Karhulahti 2008, 24). Kuitenkin muut asiat koetaan sukupuolta merkityksellisemmiksi uran kannalta, ja tilanteet, joissa sukupuolella koetaan olevan merkitystä johtuvat usein massasta erottumisesta, eikä asiaa liitetä niinkään miehisyyteen sinänsä. Massasta erottuminen on koettu myös pääsääntöisesti positiivisena asiana. Toisaalta tutkittavien tarinat vahvistavat kuvaa monista miehisyyksistä ja erityisesti opiskelijoiden tarinoissa vierastettiin ajatusta yhdestä miesten kokemuksesta ja esimerkiksi kokemus siitä, että joutuu edustamaan koko sukupuolensa näkemystä asioihin, koetaan ikävänä.

Työelämästä käsin uraansa tarkastelleille tutkittaville merkityksellisiä uraan vaikuttavia tekijöitä ovat olleet ennen kaikkea kasvatustieteen opintoja aiemmin suoritettut opinnot tai työelämän kokemus sekä ikä, tutkinnon sivuaineet, pro gradu -tutkielma ja yliopistotutkinnon suorittaminen ylipäättään. Myös opintojen ja työelämän sovittaminen muuhun elämään yhteensopivaksi sekä muuttuvan yhteiskunnan ja työelämän asettamat haasteet on koettu uran kannalta merkityksellisiksi tekijöiksi, joille annettiin kirjoitelmissa sukupuolta enemmän painoarvoa.

7.2. Kasvatustieteilijyys kasvatustieteiden miesopiskelijoiden ja -maisterien urilla

Kukaan tämän tutkimuksen tutkittavista ei ilmaissut pitävänsä kasvatustieteellistä koulutusta huonona valintana, vaikka osa tutkittavista koki, ettei tutkinnon pääaineella ole uran kannalta suurta merkitystä. Sekä opintojen että työelämän osalta tutkittavien kuvauksissa välittyy ennen kaikkea korkeakoulutasoisen tutkinnon merkitys työelämää palvelevana seikkana sen sijaan, että erityisesti kasvatustiede pääaineena koettaisiin tärkeäksi uraan vaikuttavaksi tekijäksi. Miehelle kasvatustieteen maisterin tutkinnon uskotaan kuitenkin olevan esimerkiksi työnhakutilanteessa etu ja tapa erottua muista hakijoista. Kasvatustieteen opintojen itsessään nähdään tuoneen vuorovaikutustaitoja, pedagogista osaamista ja ihmistieteellistä näkemystä ja nämä taidot koetaan

hyödyllisenä myös työssä. Tämän tutkimuksen tutkittavien kokemukset koulutuksen tuottamista valmiuksista vastaavat siis pitkälti jo aiemmissa tutkimuksissa saatuja tuloksia (ks. esim. Luukkainen 2010; Niiniö 2008; Sillanpää 1998). Lisäksi aiemmissa tutkimuksissa tärkeiksi kasvatustieteellisessä koulutuksessa kehittyneiksi taidoiksi mainitut kielitaito, tietotekniset taidot, projektitaidot sekä epävarmuuden sietokyky ovat näkyneet myös tämän tutkimuksen tutkittavien urilla. Tutkinto on tutkittaville asia, joka koetaan esimerkiksi urakehityksen kannalta tärkeänä tai jopa välttämättömänä, kun taas työssä voi oppia enemmän ammattiin liittyviä spesifejä taitoja. Nykyisessä jatkuvaan oppimiseen painostavassa työelämässä yhtenä opintojen antina nähtiinkin kyky ymmärtää jatkuvan oppimisen ja kehittymisen merkitys työelämässä. Tämän tutkimuksen työssäkäyvät tutkittavat ovat toteuttaneet myös itse elinikäisen oppimisen ideaa opiskelemalla sekä ennen työelämää että sen ohella useammassa kuin yhdessä oppilaitoksessa.

Kasvatustieteen maisterin tutkinnon merkitys näyttää hieman erilaiselta sen mukaan, millainen opinto- tai työtaustan tutkittavalla on. Enemmän aiempia opiskelu- tai työelämän kokemuksia omaavat tutkittavat korostavat vähemmän kasvatustieteellisen alan ja enemmän tutkinnon merkitystä urallaan, kun taas vähemmän aiempaa kokemusta omaavilla tutkittavilla ura on hahmottunut vähitellen kasvatustieteellisen koulutuksen aikana ja he antavat sille suuremman merkityksen. Opiskelijoiden kuvauksissa kasvatustieteellinen koulutus työelämää palvelevana seikkana on selkeämmin esillä kuin jo työelämässä mukana olleilla tutkittavilla, minkä voidaan nähdä johtuvan siitä, että opiskelijat ovat parhaillaan sisällä ”kasvatustieteellisessä maailmassa” meneillään olevien opintojensa kautta. Se, että kaikki tämän tutkimuksen työssäkäyvät kasvatustieteen miesmaisterit nostavat pro gradu -tutkielmansa esiin kirjoitelmaansa, osoittaa osaltaan tutkinnon merkityksen. Myös opiskelijat pohtivat tutkintoa erityisesti siitä näkökulmasta, miten sillä voisi hyötyä työelämässä. Lopputyö näyttäytyy tutkittavien kirjoitelmissa ennen kaikkea pääsylippuna työelämään ja toisaalta myös pakkona, mikäli haluaa edetä urallaan. Yliopistotutkinnon suorittaminen nostetaan esiin opetussisältöjä tai pääainetta keskeisempänä asiana uran kannalta.

7.3. Kasvatustieteen miesmaisterit muutosten keskellä

Sekä mieheyttä, kasvatustieteiden asemaa että yhteiskuntaa ja työelämää koskevat muutokset tulivat selkeästi esiin tutkittavien tarinoissa, ja monelta osin kasvatustieteen miesmaistereita voidaan pitää ”uuden ajan miehinä”, joiden ura ei lähtökohtaisestikaan rakennu perinteisille oletuksille

linearisesta elämäkulusta ja selkeistä miesten ja naisten tehtävistä työelämässä. Opiskelijoiden kokemuksissa tuli ilmi kriittinen suhtautuminen naisten ja miesten kategorisiin erotteluihin ja työssäkäyvät tutkittavat puolestaan ovat purkaneet kategorisointeja työskentelemällä tehtävissä, joissa sukupuolijakaumaa on vaikeaa määritellä. Tutkittavat itse eivät aina edes huomioi työpaikkojensa sukupuolijakautuneisuutta ja ero naisten ja miesten töiden välillä ei ole kasvatustieteilijöiden osalta usein selkeä. Ammattien muutoksista sukupuolten suhteen on puhuttu jo aiemmin ja tämän tutkimuksen tutkittavat ovat konkreettisesti olleet näiden muutosten keskellä. Myös elinikäinen oppiminen näkyy Tampereen yliopiston kasvatustieteen koulutuksen suorittaneiden miesten urilla nykyään paitsi koulutuksen nimenä, myös työelämässä. Kaikilla tämän tutkimuksen neljällä työssäkäyvällä miehellä on takanaan opintoja ja osalla työelämääkin jo ennen kasvatustieteen koulutukseen hakeutumistaan.

Tämän tutkimuksen tutkittavien joukossa on aikuisopiskelijoita, perhevapaita pitäneitä isiä, pätkätyöläisiä ja työnsä vuoksi kiireisiä miehiä. Tutkittavat ovat siirtyneet niin työtehtävistä kuin työpaikoista toisiin, niin ulkoistamisen, heikon taloudellisen tilanteen ja perheen vaatimusten kuin oman urakehityksenkin vuoksi. Jokaisen työssäkäyvän kasvatustieteen maisterin tarinasta on myös luettavissa, ettei työelämä etene valmiin suunnitelman mukaan johdonmukaisesti eteenpäin, vaan epävarmuuden ja katkonaisuuden sietäminen on osa työtä. Myös alojen muutokset, miesten siirtyminen naisvaltaisille aloille ja miehisiin pidettyjen alojen naisistuminen ovat näkyneet työssäkäyvien maistereiden urilla. Opiskelijoiden kokemuksissa työelämän muutokset eivät tulleet yhtä selkeästi ilmi, mikä on luonnollista, siitä syystä, etteivät he vielä ole mukana työelämässä. Kuitenkin myös opiskelijat pohtivat omaa alavalintaa paitsi oman kiinnostuksen pohjalta, myös siitä näkökulmasta, miten siitä olisi mahdollisimman paljon hyötyä tulevaisuutta ajatellen.

Muuttuvat työelämän vaatimukset tiedostetaan ja opintojen joustavuus muun elämän kanssa yhteen sovitettavaksi on koettu tärkeäksi. Tässä tutkimuksessa joustavuuden tarve tuli ilmi erityisesti työn ja opiskeluiden sekä perheen ja työn tai perheen ja opiskelun yhdistämiseen liittyen. Miesten esiin nostamat asiat korostavat ennen kaikkea perhettä ja vanhempien rooleja koskevia muutoksia sekä entistä yksilöllisempiä ja eri reittejä muotoutuvia työuria ja niihin liittyviä vaatimuksia. Sukupuolen näkökulmasta tarkasteltuna voidaan huomata, että kasvatustieteen miesopiskelijat ovat törmänneet pitkälti samoihin ongelmiin ja pohdintoja aiheuttaneisiin seikkoihin kuin naisetkin. Esimerkiksi perheen ja opiskelun sekä perheen ja työn yhdistäminen mietityttää tämän tutkimuksen vastaajia enemmän kuin sukupuoli, ja he ovat kokeneet nämä asiat sukupuolta merkityksellisemmiksi

asioiksi opinnoissa ja töissä. Myös aikuiskoulutukseen osallistuminen, opiskeluiden ohella työskentely ja töiden ohella opiskelu nousevat esiin tutkittavien tarinoissa.

Ulkomaankomennukset ja asuinpaikan vaihtaminen töiden vaatimusten mukaan ovat yhä tavallisempia myös kasvatustieteilijöiden uralla, mutta toisaalta nykymiesten oletetaan osallistuvan yhä enemmän myös lastenhoitoon. Tämän tutkimuksen työssäkäyville tutkittaville lasten saaminen on aiheuttanut paineita nopeaan valmistumiseen ja perhe on asettanut vaatimuksia siihen, millaiseen työhön on mahdollista sitoutua ja joustavuus on koettu tärkeäksi niin koulutusjärjestelmissä, työpaikoilla kuin yksilötasollakin. Erityisvalinta yliopistoon hakeutumisessa ja vaihtoehtoiset opiskelumuodot sekä työyhteisön tuki ovat auttaneet eri elämänalueiden yhteen sovittelussa. Toisaalta monet opintojen ja työelämän ulkopuoliset vaatimukset lisäävät kiirettä ja paineita. Jako naisten yksityiseen ja miehen julkiseen elämänpiiriin ei näytä toteutuvan ainakaan tämän tutkimuksen tutkittavien elämässä, vaan ura ja sen aikana tehdyt valinnat vaativat tasapainottelua molempien elämänalueiden kanssa. Niin opiskelijat kuin työssäkäyvät tutkittavat ovat kokeneet tärkeiksi liittää myös haluamiaan sivuaineita kasvatustieteen opintoihin sekä hyödyntää aiempia opintojaan tai työelämän kokemuksia kasvatustieteen opinnoissa.

Sivuaineet nousivatkin esiin yhtenä tämän tutkimuksen keskeisistä piirteistä. Kaikki työssäkäyvät tutkittavat nostavat kirjoitelmissaan sivuaineet esiin jollain tavalla. Ne suuntasivat opintoja tiettyyn suuntaan, vaikuttivat osaltaan pro gradu -tutkielman aiheeseen, harjoittelupaikan valintaan sekä tulevaan työhön. Toisaalta tutkittavat myös kertovat mielenkiinnostaan sivuaineita kohtaan jopa enemmän kuin mielenkiinnostaan kasvatustiedettä kohtaan ja niiden mainittiin vaativan jopa kasvatustiedettä enemmän töitä. Kasvatustieteen opinnot näyttäytyvät työssäkäyvien tutkittavien kirjoitelmissa ikään kuin sivuaineina ja sivuaineet opintojen keskuksena. Tonin sanoja lainaten: *Opintojen tarkoituksena oli ennen kaikkea valmistua ja valita sopivia opintoja.* Sivuaaineiden merkitys työssäkäyvien tutkittavien urilla korostuu erityisesti sen vuoksi, että niistä puhutaan paljon, vaikka en kysynyt tutkittavilta heidän sivuaineitaan. Opiskelijoista puolestaan vain yksi nosti esiin sivuaineet, mikä on luonnollista siitä syystä, että jo kysymyksenasettelussa pyysin vastaajia keskittymään nimenomaan pääaineopintoihinsa. Toisaalta opiskelijat eivät ole vielä päässeet huomaamaan opintojen merkitystä työelämässä, toisin kuin jo valmistuneet. Sivuaaineiden merkitys näyttääkin olevan keskeinen juuri uran suuntaamisessa ja niiden merkitys koetaan ennen kaikkea työelämässä.

7.4. Naisvaltainen kasvatustiede?

Aloittaessani tekemään tätä tutkimusta yhtenä lähtökohtana omalle ajattelulleni oli työpaikkojen sukupuolten mukainen jakautuneisuus nais- ja miesvaltaisiin sekä sukupuolikoostumukseltaan tasapainoisiin työpaikkoihin. Opiskelijoiden kokemuksia tutkin ennen kaikkea siitä näkökulmasta, että he ovat naisvaltaisessa seurassa oppitunneilla ja myös omaelämäkerrallisen kirjoitelman tehtävänannossa pyysin tutkittavia mainitsemaan työpaikkojensa sukupuolijakautuneisuuden. Tutkittavat saivat minut kuitenkin tarinoidensa kautta kyseenalaistamaan jaottelun mies- ja naisaloihin.

Opiskelijoiden kirjoitelmissa mieheyttä määriteltiin suhteessa muihin miehiin ja toisaalta suhteessa naisopiskelijoihin, ja epävarmuudet alan sopivuudesta saattoivat herätä niinä hetkinä, kun mies oli suuressa naisjoukossa tai toimintatavat olivat hyvin naismaisiksi miellettyjä. Alan naisvaltaisuus on näkynyt erityisesti kasvatustieteen kursseilla ja pienryhmäopetuksessa, jossa suurin osa opiskelijoista on naisia, mutta jo opiskeluaikana sivuaineiden runsaus suhteessa pääaineeseen voi muuttaa kokemusta naisvaltaisuudesta. Entistä kyseenalaisemmaksi naisvaltaisuus muuttuu työelämään siirryttäessä, kun kasvatustieteen maisteriksi valmistunut mies voi hakeutua monin eri tavoin sukupuolen mukaan jakautuneisiin työpaikkoihin. Työssäkäyvät tutkittavat ovatkin kyenneet ikään kuin välttämään naisvaltaisuuden joko työskentelemällä sellaisessa työpaikassa, jossa lähin työympäristö koostuu miehistä tai tekemällä naisvaltaisessa ympäristössä miehisinä pidettyjä tehtäviä, kuten tietokoneiden ja järjestelmien parissa toimimista tai ylenemällä työpaikalla johtotehtäviin.

Yhtenä tutkimuskysymyksenäni on, onko työpaikan sukupuolikoostumuksella vaikutusta tutkittavien kokemuksiin. Neljän työssäkäyvän tutkittavan tarinassa kuvattiin kokemuksia yli kymmenestä työpaikasta, minkä pohjalta uskallan väittää, että työpaikan sukupuolikoostumuksella sinällään ei välttämättä ole juuri merkitystä siihen, millaisena mieskasvatustieteilijänä työskentely koetaan, vaan muut asiat koetaan merkityksellisemmiksi. Työpaikkojen sukupuolijakautuneisuus ei tämän tutkimuksen mukaan ole myöskään lainkaan yksiselitteinen asia, vaan esimerkiksi kokonaisuudessaan miesvaltainen työpaikka voidaan kokea naisvaltaisena, jos lähin työympäristö tai muut samoissa tehtävissä toimivat henkilöt ovat naisia.

8. POHDINTAA JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA

Tämän tutkimuksen työstäminen on ollut itselleni matka, joka alkoi kandidaatintutkielman tutkimussuunnitelman pohdinnalla ja päättyi tämän raportin viimeistelyyn. Matkan aikana olen oppinut paljon tutkimuksen tekemisestä, saanut uusia oivalluksia ja ennen kaikkea perehtynyt tutkimuskohteeseeni ja heitä koskettavaan keskusteluun koko ajan paremmin. Uskon tämän näkyvän myös jatkuvasti eläneessä tutkimusraportissani. Jo miesten tarinoita kuvatessani olen ihmetellyt ääneen tiettyjä asioita ja heittänyt ilmoille kysymyksiä. Tutkimuksen tarinallinen luonne näkyy paitsi tutkimieni miesten kirjoitelmissa, myös raportoinnissa. En halua eristää itseäni tutkimuksesta, vaan ihmettelemällä ja ääneen pohtimalla olen halunnut jättää myös lukijoiden nähtäväksi matkan kulun. Tämän tutkimuksen puitteissa en voi vastata kaikkiin kysymyksiin, joita tutkimuksessa ilmeni ja joista olisi syytä keskustella. Tästä syystä kokoon seuraavaksi vielä yhteen tutkimukseni keskeiset tulokset ja niiden synnyttämiä pohdinnan aiheita.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen keskeiset tulokset

Tutkimuskysymys	Keskeiset tulokset
Miten miessukupuoli ja kasvatustieteellinen korkeakoulutus kytkeytyvät toisiinsa sekä miehen kokemukseen opinnoista ja työstä?	Kasvatustieteiden valinta miehelle epätyypillisenä alana tiedostetaan, mutta sukupuolen merkitystä ei haluta korostaa.
Millä tavoin nämä tekijät näyttäytyvät uran eri vaiheissa ja eri yhteyksissä?	<p>Kasvatustiede koetaan kuitenkin usein ikään kuin sivuaineeksi, muiden opiskeltavien aineiden määrittellessä uran suuntaa mahdollisesti enemmän.</p> <p>Yliopistotutkinnon suorittamisen merkitys koetaan tärkeänä sen sijaan että erityisesti kasvatustieteelle pääaineena annettaisiin suurta painoarvoa. Tutkinnon voi rakentaa esimerkiksi sivuaineiden kautta kauaksi ”naisten maailmasta”.</p> <p>Kasvatustiede ja miessukupuoli yhdessä luovat alaa opiskelevista ja alalla työskentelevistä miehistä kuvaa, jossa korostuvat mm. ulospäin suuntautuneisuus ja ihmissläheisyys. Myös miehet itse korostavat näitä ominaisuuksia joissain tilanteissa eikä itseä välttämättä koeta perinteisen maskuliinisuuden edustajaksi.</p> <p>Sukupuoli opinnoissa:</p> <p>Kasvatustieteitä opiskelevien miesten persoonaa ja toimintatapoja kohtaan liittyy oletuksia, joita he ajoittain myös itse vahvistavat toiminnallaan,</p>

	<p>esimerkiksi ottamalla johtajan roolin tai oikeuden poikamaiseen hullutteluun oppitunneilla.</p> <p>Miesopiskelijat ovat kohdanneet opinnoissaan erilaista kohtelua alansa naisopiskelijoihin verrattuna, mutta usein se koetaan luonnollisena. Positiivisen huomion saaminen ainokaisena koetaan myönteisenä seikkana opinnoissa, kun taas valmiiksi miehelle asetetut roolit ja stereotyyppiset oletukset kielteisenä.</p> <p>Miesopiskelijoiden seura koetaan opinnoissa myönteisenä. Naisten ja miesten elämismaailmojen erilaisuuden katsotaan välillä aiheuttavan ongelmia, mutta toisaalta se myös kiehtoo.</p> <p>Naisvaltaisella alalla opiskelu voi aiheuttaa vierauden tuntemuksia, mutta pääasiassa sukupuolesta uskotaan olevan hyötyä tulevaa työelämää ajatellen.</p> <p>Sukupuoli työelämässä:</p> <p>Sukupuolen merkitys koetaan ennen kaikkea tilanteissa, joissa sen avulla voi erottua massasta.</p> <p>Sukupuoli saa eri tilanteissa eri merkityksiä. Niin henkilön itsensä taustat kuin opiskelu- ja työympäristö sekä elämäntilanne vaikuttavat siihen, miten sukupuolen merkitys koetaan.</p>
<p>Mitkä asiat ovat olleet mieskasvatustieteilijöille erityisen merkityksellisiä uran muotoutumisessa sekä opintoihin ja työelämään liittyvissä kokemuksissa?</p>	<p>Aiemmat opinnot/työt Ikä Tutkinnon sivuaineet Pro gradu -tutkielma, yliopistotutkinnon suorittaminen ylipäätään Opintojen tai/ja työn sovittaminen yhteen muun elämän kanssa, joustavuuden tarve Muuttuvan yhteiskunnan haasteet</p>
<p>Onko työpaikan sukupuolijakaumalla vaikutuksia mieskasvatustieteilijöiden kokemuksiin?</p>	<p>Mieskasvatustieteilijöiden urilla kysymys työpaikkojen sukupuolikoostumuksesta muodostuu usein merkityksettömäksi.</p>
<p>Miten yhteiskunnan, työelämän ja koulutuksen sekä miesten aseman muutokset näkyvät kasvatustieteen maistereiksi valmistuneiden miesten urilla?</p>	<p>Perhettä koskevat muutokset, hoitovastuun jakaminen Joustavuuden vaatimukset niin opinnoissa kuin työelämässä Työelämän epävarmuus Määräaikaiset työsuhteet Ulkoistaminen, siirrot Kansainvälistymisen(kin) myötä muuttuvat toimenkuvat</p>

Pitkän prosessin jälkeen tutkittavien kokemuksia tarkasteltuani itselleni päällimmäisenä jäi mieleen ajatus siitä, että kasvatustiede olisi miehelle ennen kaikkea ala, joka mahdollistaa toisin tekemisen. Tutkimustulosten perusteella kasvatustieteiden maisteriksi valmistunut mies voi omilla valinnoillaan (ja luonnollisesti työllisyystilanteen rajoissa) vaikuttaa siihen, kuinka vahvasti hän haluaa sukupuolensa työelämässä erottuvan ja kuinka miehiseen tai naisiseen työympäristöön hän menee. Tämän voisi ajatella olevan miehelle erityinen mahdollisuus, kuten myös osa tutkittavista pohti. Voisi siis olettaa, että kasvatustieteilijäksi valmistuneella miehellä on niin halutessaan ja oikein taktikoimalla mahdollisuus käyttää ”sukupuolikortti” hakiessaan naisvaltaiseen työpaikkaan tai toisaalta hyötyä miesvaltaiseen työpaikkaan erikoisemman tutkinnon avulla. Näin ollen voi myös olettaa, että kasvatustiede luo alana miehelle mahdollisesti jopa enemmän mahdollisuuksia kuin monet muut alat. Pohdittavaksi nousee myös, tarjoaako kasvatustiede miehelle enemmän mahdollisuuksia kuin se tarjoaa naiselle. Nämä ovat kysymyksiä, joita soisi tutkittavan tarkemmin.

Osa tutkittavista painotti myös liiketoiminnallisten aineiden merkitystä kasvatustieteiden opintoihin liitettynä, mikä antaa aihetta pohtia, voisivatko erityisesti miehet vastata jo Luukkaisen (2010) tutkimuksessa esiin nousseeseen työnantajien toivomukseen siitä, että kasvatustieteilijät perehtyisivät enemmän liiketoimintaosaamiseen opinnoissaan. Olisi myös mielenkiintoista tietää, onko sukupuolten välillä eroja siinä, kuinka tärkeäksi sivuaineet koetaan tai kuinka yhtäältä työelämälähtöistä ja toisaalta kiinnostusten mukaan toteutettavaa opiskelu on miehillä ja naisilla. Tässä tutkimuksessa sivuaineet nousivat hyvin merkitykselliseksi osaksi kasvatustieteen miesmaisterien kokemuksia ja olisikin mielenkiintoista tietää, ovatko sivuaineet miehillä uran rakentumisessa vielä keskeisemmässä asemassa kuin naisilla. Toisaalta myös eri yliopistojen välinen vertailu olisi mielekästä. Tampereen yliopisto on painottunut erityisesti yhteiskuntatieteellisiin ja hallinnollisiin aineisiin (Tampereen yliopisto 2010d), mikä voi osaltaan näkyä myös kasvatustieteilijöiden sivuainevalinnoissa. Kaikissa Suomen yliopistoissa ei myöskään ole vapaata sivuaineoikeutta, kuten Tampereella, ja myös se saattaa osaltaan vaikuttaa opintojen kokoamiseen. Myös yliopistojen näkökulmasta katsottuna olisi hyödyllistä tutkia, näkyvätkö nämä seikat kasvatustieteilijöiden sivuainevalinnoissa ja sivuaineille annetussa painoarvossa ja toisaalta siinä, minne opiskelijat valmistuttuaan suuntaavat.

Tämän tutkimuksen perusteella kasvatustiede näyttää melko sukupuolettomalta alalta, jonka opinnot opiskelija voi alan näennäisestä naisvaltaisuudesta huolimatta muokata hyvinkin miehiseksi. Olisikin mielenkiintoista tutkia, onko tämänkaltainen sukupuolettomuus kasvatustieteiden

erityispiirre vai onko samankaltaista kehitystä yhä sukupuolineutraalimpaan ja rajoja rikkovampaan suuntaan tapahtunut tai tapahtumassa myös muilla aloilla. Syytä olisi tutkia myös kasvatustieteiden asemaa tieteiden kentässä ylipäättään. Erityisesti tässä tutkimuksessa esiin noussut sivuaineiden merkityksen korostaminen antaa aihetta miettiä, jääkö kasvatustiede pääaineena sivuaineiden varjoon, sekä sitä, kuinka tärkeäksi niin opiskelijat, valmistuneet kuin työnantajatkin kokevat nimenomaan kasvatustieteen merkityksen pääaineena.

Yksi tässä tutkimuksessa pohdinnan aiheeksi noussut kysymys on, tarkoittaako kasvatustieteilijämies opiskelu- ja työelämässä samaa kuin erilainen mies. Tämän tutkimuksen tutkittavat ovat rikkoneet sukupuolirajoja esimerkiksi pitämällä perhevapaita ja siirtymällä miesvaltaisesta työpaikasta naisvaltaiseen työpaikkaan. Ajoittain miehet myös korostavat itsessään piirteitä, kuten sosiaalisuutta ja ihmisläheisyyttä, jotka on perinteisesti liitetty erityisesti naisammatteihin kuuluviksi. Toisaalta tutkittavat eivät halua nostaa sukupuoltaan erityisemmin esiin, mikä antaa aihetta pohtia, onko miesten sukupuolirajoja rikkoviin valintoihin vaikuttanut juuri se, etteivät he kiinnitä sukupuoleen erityisemmin huomiota. Hakeutuvatko juuri tietynlaiset ihmiset ja erityisesti tietynlaiset miehet kasvatustieteen opintoihin? Tämä tutkimus antaa viitteitä siihen, että näin mahdollisesti olisi, mutta mitään kasvatustieteilijämiehen muotokuvaa en voi tämän tutkimuksen perusteella piirtää. Kaiken kaikkiaan sukupuolesta riippumatta yksilölliset valinnat vaikuttavat olevan kasvatustieteiden opiskelussa keskeisessä asemassa ja jatkossa on varmasti syytä pohtia syvällisemmin myös sitä, miten yhä yksilöllisemmät urapolut ja erilaiset joustojen vaatimukset olisi otettava huomioon koulutus- ja työelämän rakenteissa. Tulisiko opiskelijoiden ja työntekijöiden sopeutua ennalta määriteltyihin rakenteisiin ja toimintatapoihin vai olisiko koulutusorganisaatioiden joustettava yksilöiden tarpeiden mukaan? Toisaalta on syytä pohtia, kuinka pitkälle tämänkaltaista yksilöllistämiskehitystä on mahdollista viedä.

9. TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Pro gradu -työni on kasvatustieteellinen tutkimus, minkä vuoksi olen kokenut tärkeäksi pyrkiä toteuttamaan niitä piirteitä, joita hyvälle kasvatustieteelliselle tutkimukselle on asetettu. Paechterin (2003, 110–111) mukaan eettisesti hyvässä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa toteutuvat viisi keskeistä kriteeriä. Ensinnäkin tutkimuksen on oltava perusteellista siten, että tutkijan tulee olla toiminnassaan rehellinen. Toiseksi tutkimuksen on oltava metodeiltaan läpinäkyvää, mikä tarkoittaa

ennen kaikkea avoimuutta tutkijan omia ennakkoluuloja kohtaan, tietoisuutta tutkimusta määrittelevistä valtasuhteista sekä selkeästi auki kirjoitettua lähestymistapavalintaa. Kolmanneksi eettisesti hyvä kasvatustieteellinen tutkimus on eksplisiittisesti oikeudenmukaista, jolloin sekä tutkittavia että muita tutkijoita kohdellaan oikeudenmukaisesti. Neljäntenä kriteerinä Paecher mainitsee sen, että tutkimuksen olisi syytä olla jossain relevantissa suhteessa teoriaan ja viidenneksi tutkimuksen olisi palveltava käytäntöä, ei välttämättä välittömiä muutoksia luoden, vaan myös lisäämällä tietoa. Näihin kaikkiin piirteisiin olen omassa tutkimuksessani pyrkinyt vastaamaan ja näiden periaatteiden kautta myös arvioin tutkimustani.

Metodeiden läpinäkyvyys auttaa ennen kaikkea tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia, ei vain saatuja tuloksia. (Eskola & Suoranta 2005, 210.) Tästä johtuen tutkimusprosessin mahdollisimman tarkka kuvaaminen tutkimusraportissa on erityisen tärkeää. Tutkimuksen kulun kuvaus, käytetyt menetelmät ja tulkinnan perusteet on kuvattava siten, että lukija pystyy mahdollisimman aukottomasti seuraamaan niitä ratkaisuja, joita tutkija on tehnyt ja niitä periaatteita, joille tutkimuksen eteneminen kussakin vaiheessa on perustunut. (Tynjälä 1991, 390; Varto 1992, 183.) Raportissa olenkin pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tarkasti tutkimuksen eri vaiheet sekä pohtimaan tekemieni ratkaisujen vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen koko raportin ajan, en vain tutkimuksen lopussa. Tutkimuksen toteuttaminen -luvussa (luku 4) pyrin tekemään näkyväksi ne ratkaisut, joiden perusteella valitsin tutkittavat sekä kuvaamaan aineistonkeruuseen ja tulkintaan liittyvät vaiheet. Tässä tutkimuksessa erityiseksi haasteeksi muodostui kahden aineiston käyttäminen, jonka tarkoituksena on ennen kaikkea lisätä tutkimuksen luotettavuutta, mutta toisaalta se aiheutti myös haasteita. Esimerkiksi tutkimusaineiston riittävyttä koskevaan huoleen toisen aineiston mukaan ottaminen toi helpotusta, kun taas omat ongelmansa aiheutti aineistojen keskinäinen vertailtavuus. Tutkimusta arvioitaessa on myös otettava huomioon kohdejoukon valikoitumiseen liittyvät seikat. Esimerkiksi se, että kaikki työssäkäyvät tutkittavat ovat hakeutuneet opiskelijoiksi erityisvalinnan kautta, voi vaikuttaa myös siihen, miten he ovat opintonsa kokeneet. Pyrinkin välttämään liian yksipuolisen kuvan antamista nostamalla esiin myös aiemmin tutkimieni opiskelijoiden kokemuksia sekä muissa tutkimuksissa tutkittujen kasvatustieteen maisterien kokemuksia ja pääasiallisen kohdejoukon kokemuksista eriäviä näkökulmia.

Tärkeää on myös, ettei tutkija piilota mahdollisia epäkohtia, joita tutkimuksen luotettavuuteen saattaa liittyä (Varto 1992, 183–184). Joudun myöntämään esimerkiksi sen, että käyttämällä

kirjoitelmia aineistonkeruussa, en välttämättä saanut kaikilta osin niin yksityiskohtaista tietoa kuin olisin mahdollisesti haastatteleamalla voinut saada. Jälkiviisaasti ajatellen haastatteluiden kautta olisin voinut ohjata työssäkäyviä tutkittavia kertomaan urastaan tarkemmin juuri sukupuolen ja kasvatustieteen maisterin tutkinnon näkökulmasta. Toisaalta samalla olisin saattanut pakottaa tutkittavia puhumaan asioista, joita he eivät itse koe merkityksellisiksi. Vapaamuotoinen kirjoitelma aineistonkeruumenetelmänä tuntui välillä aiheuttavan myös sen, että tutkittavat itse määrittelivät tutkimuksen suunnan. Kuitenkin näen yhtenä tämän tutkimuksen vahvuutena juuri sen, että tutkittavat ohjasivat omilla kirjoitelmillaan tutkimuksen kulkua ja esitän heidän kokemuksensa mahdollisimman samankaltaisena kuin tutkittavat itse ovat tuoneet ne kirjoitelmissaan esiin. Otin teorian vahvemmin tutkimukseen vasta aineiston huolellisen läpi käymisen jälkeen, mikä edesauttaa osaltaan tutkittavien näkökulman huomioimista.

Myös tutkittavien kirjoittamien kirjoitelmien pituutta kohtaan voi esittää kritiikkiä ja on selvää, ettei parin sivun kirjoitelma voi kuvata täysin kattavasti tutkittavan uraa. Uskon kuitenkin, että tämän tutkimuksen lyhyistä vastauksista on mahdollisesti helpommin luettavissa juuri ne asiat, joita tutkittavat halusivat tuoda esiin. Tutkittavat ovat selkeästi laatineet kirjoitelmansa monien muiden kiireiden keskellä, mutta lyhyenkin kirjoitelman kirjoittaminen osoittaa, että he kokevat vastaamisen jollain tapaa tärkeäksi. Näin ollen heidän voi myös olettaa nostaneen kirjoitelmissaan esiin erityisesti niitä asioita, joita he haluavat minun ja mahdollisten opinnäytetyön lukijoiden lukevan. Koska tutkimukseni yhtenä tarkoituksena oli nostaa esiin tutkittavien merkityksellisiksi kokemia asioita, näen tämän seikan tutkimuksen etuna.

On myös huomioitava, että tutkimusaineiston kirjallisen ja suhteellisen vapaamuotoisen luonteen vuoksi tässä tutkimuksessa olen joutunut tekemään tulkintoja pitkälti niiden tietojen varassa, joita tutkittavat ovat itse minulle kertoneet. Esimerkiksi tutkittavien sivuaineita en kirjoitelman tehtävänannossa tutkittavilta kysynyt, vaan he ovat nostaneet ne oma-aloitteisesti esiin kirjoitelmissaan. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että tutkittavat ovat mahdollisesti opiskelleet myös muita sivuaineita, joita he eivät kirjoitelmissaan mainitse. Tutkittavat ovat myös saattaneet johtaa minua harhaan, joko tiedostamatta tai tarkoituksella. He ovat valikoineet vain tiettyjä asioita kirjoitelmiinsa ja on hyvin mahdollista, että esimerkiksi jonkin lyhyen työjakson mainitseminen on jonkun tutkittavan osalta unohtunut kokonaan. Löysinkin kirjoitelmista joitain aukkoja ja olen pyrkinyt tuomaan ne myös tässä raportissa esiin, jotta lukijat voisivat mahdollisimman hyvin arvioida tutkimukseni luotettavuutta. On kuitenkin hyväksyttävä, ettei laadullisessa tutkimuksessa ole edes mahdollista saavuttaa absoluuttista totuutta (Saaranen-

Puusniekka 2006; Tynjälä 1991, 391–395). Paitsi että tutkittavat ovat voineet kertoa haluamiaan asioita, myös minä tutkijana olen nostanut esiin tiettyjä asioita aineistoa analysoidessani ja jättänyt joitain huomioimatta.

Yhtenä tulkintojen luotettavuutta lisäävänä tekijänä tässä tutkimuksessa toimivat runsaat aineistositaatit. Niiden avulla lukija voi itse tehdä päätelmiä siitä, ovatko tekemäni tulkinnat oikeita. Myös teoriaan ja toisten tutkimustuloksiin tukeutuminen on yksi keino parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Moilasen ja Räihän (2007, 61–63) mukaan se, että vastaavia ilmiöitä ja selityksiä tutkimuksen kohteena oleviin aiheisiin on löydettävissä myös toisista tutkimuksista, kertoo ainakin tutkimuksen jonkinasteisesta onnistumisesta. Tämän vuoksi onkin tärkeää käydä keskustelua muiden alaan liittyvien tutkimusten kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa tulkintojen tulee kuitenkin nojautua aineistoon ja merkitysten kuvaamisen tulee olla mahdollisimman riippumatonta teoriasta. Kuvaamisen jälkeen tapahtuvassa teoreettisessa syventämisvaiheessa teoriaa kuitenkin tarvitaan ja siitä on apua. (Laine 2007, 53.) Oma tapani rakentaa tutkimusraportti niin, että erillinen teoreettinen osuus jäi melko suppeaksi ja toin teorian osaksi tutkittavien tarinoita, palvelee nähdäkseni juuri tätä tarkoitusta.

Myös omaa asemaani tutkijana jouduin pohtimaan. Olen itse Tampereen yliopiston kasvatustieteen opiskelija, mikä voi olla tutkimukselle sekä hyöty että haitta. Toisaalta kasvatustieteellinen ala ja sen opiskelukäytännöt ovat minulle tuttuja ja tässä mielessä ”tutkittavien maailmaan” sisään pääseminen on saattanut olla minulle helpompaa, kuin se mahdollisesti olisi jonkin toisen alan opiskelijalle. Toisaalta siinä, että toimin itse tutkimallani alalla on se riski, että pakotan omat kokemukseni myös tutkittavien kokemukseksi tai luen tutkittavien tarinoita kapea-alaisesta näkökulmasta. Saattaa myös olla, että olen tulkinnut tutkittavien työelämää siitä näkökulmasta, mitä toivoisin itselleni tulevaisuuden tuovan tai mitä oletan työelämän nykyisen tietämykseni valossa olevan. Tästä syystä kirjoitelmien auki kirjoittaminen on tässä tutkimuksessa erityisen tärkeää. Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkittavien kokemukset mahdollisimman autenttisesti ja esittämään tarkoin ne seikat, joiden pohjalta olen tehnyt aineistoa koskevat tulkinnat. Näin ollen lukija voi itse arvioida paremmin tekemiäni tulkintojen oikeellisuutta.

Paechterin (2003, 110–111) mainitsema kasvatustieteellistä tutkimusta koskeva vaatimus siitä, että tutkittavia ja muita tutkijoita on kohdeltava oikeudenmukaisesti, on keskeinen osa tutkimustani siten, että pyrin lähdeviittein antamaan kunnian muissa tutkimuksissa saaduista tuloksista niille,

kenelle se kuuluu. Toisaalta vaatimus näkyy tutkimuksessani myös niin, että pyrin kohtelemaan tutkittaviani hyvin. Tämän tutkimuksen neljän ”päähenkilön” kohdalla jouduin pohtimaan erityisen paljon sitä, kuinka yksityiskohtaisesti tutkittavien urasta tutkimusraportissani kertoisin. Tunnistettavuuden estämiseksi olen jättänyt kertomatta esimerkiksi tutkittavien tarkat työtehtävät ja työpaikat. Tietyin osin ratkaisu voi heikentää tutkimuksen arvioitavuutta, sillä luonnollisesti monet eri aloille ja työpaikoille ominaiset piirteet vaikuttavat tutkittavien kokemuksiin, mutta tässä kohden näen tutkittavien yksityisyyden kunnioittamisen tärkeämmäksi.

Tämän tutkimuksen työelämässä olevat tutkittavat vastasivat omalla nimellään, mikä vaikuttaa tutkimukseen ainakin kahdella tavalla. Yhtäältä se, että tutkittavat ovat tietoisesti kertoneet tarinansa paljastaen myös henkilöllisyytensä, antaa mahdollisuuksia tarinoiden yksityiskohtaisempaan kuvaamiseen myös raportissa. Näin siitä syystä, että voin olettaa, etteivät tutkittavat pidä kertomiaan asioita kovin arkaluontoisina. Jos he kokisivat kertomansa ehdottoman salaiseksi, eivät he todennäköisesti olisi suostuneet vastaamaan omilla nimillään. Toisaalta juuri tunnistettavuus saattaa vaikuttaa siihen, mitä ja kuinka tarkasti tutkittavat urastaan kertovat. Tutkimani opiskelijat ovat puolestaan yhtä lukuun ottamatta vastanneet anonyymisti, mikä voi osaltaan selittää myös heidän ehkä kärkkäämpääkin puhetapaa esimerkiksi sukupuoleen liittyen.

Paechterin (2003, 110–111) mainitsema kolmas hyvän kasvatustieteellisen tutkimuksen kriteeri on, että tutkimuksen on oltava relevantissa suhteessa teoriaan. Tämä vaatimus on ollut tutkimuksessani yksi haaste siten, ettei tutkimustani aiheesta tiettävästi ole mitään yhtä suurta teoriaa, johon voisin tukeutua. Sen sijaan olen tutkimuksessani pyrkinyt tarkastelemaan aihetta monesta eri näkökulmasta ja myös raportissani olen tuonut esiin laajasti aihetta koskevaa keskustelua ja aiempia tutkimuksia. Tutkimuksessa ei tulisi pyrkiä liiaksi luomaan tietoa, joka vain vahvistaa vallitsevaa politiikkaa ja käytäntöjä, vaan kasvatustieteellisen tutkimuksen perustehtävänä on pidetty ennen kaikkea perustellun tiedon tuottamista. (ks. Atjonen 2008, 122–123) Jotta uutta tietoa voidaan rakentaa, on tutkijan oltava tietoinen myös tutkimansa aiheen teoreettisista implikaatioista. Vaikka pidänkin tutkimustani hyvin käytännönläheisenä ja uskon, että sukupuolten asemia koskevalla tutkimuksella voi olla konkreettisesti annettavaa opintojen ja työelämän tasa-arvotyön kehittämiseksi, haluan tuoda tutkimukseni myös osaksi kasvatustieteellistä teoreettista keskustelua.

Viidentenä kriteerinä hyvälle kasvatustieteelliselle tutkimukselle Paechter (2003, 110–111) mainitseekin sen, että tutkimuksen on palveltava käytäntöä. Tutkimuksen ei välttämättä tarvitse

aiheuttaa välittömiä muutoksia käytäntöihin, vaan sen käytäntöä palveleva tehtävä voi näkyä myös tiedon lisääntymisellä. Oma tutkimukseni kohdistuu vähän tutkittuun ryhmään, josta ei vielä ole paljon tietoa, minkä vuoksi tiedon lisääminen on ollut yksi tutkimukseni keskeisistä lähtökohdista ja koen myös onnistuneeni tässä tehtävässä suhteellisen hyvin. Toisaalta pidän tutkimustani vasta avauksena keskusteluun, jota olisi syytä laajentaa. Yhtenä konkreettisenä ehdotuksena esitän, että tämän tutkimuksen tuloksia käsiteltäisiin Tampereen yliopistossa opintojen ja työelämän sukupuolittuneisuutta sekä työelämän muutoksia koskevilla kursseilla, esimerkiksi kursseilla *AIKAA14 Elinikäinen oppiminen, koulutus ja sukupuoli*, *AIKAA8 Aikuiskasvatus ja työelämän tasa-arvo* sekä *AIKA S11 Työelämän murros ja aikuiskasvatus* (Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 2010–2012). Lisäksi tutkimuksen tuloksia voisi hyödyntää yliopiston hyvinvointia ja tasa-arvoa koskevissa työryhmissä.

LÄHTEET

- Akava 2008. Korkea koulutus on entistä riskipitoisempi investointi. Akavalainen 3/2008
- Alkula, T. & Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Anttonen, A., Henriksson, L. & Nätkin, R. (toim.) 1994. Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino.
- Atjonen, P. 2008. Vieläkö etsimme oikeaa ja hyvää? Aikamme kasvatuksen ja kasvatustieteen eettisiä haasteita. Teoksessa P. Siljander & A. Kivelä (toim.) Kasvatustieteen tila ja tutkimuskäytännöt. Paradigmat katosivat, mitä jäljellä?, 113–142.
- Bertaux, D. 1981. Introduction. Teoksessa D. Bertaux (toim.) Biography and society. The life history approach in the social sciences. Beverly Hills (CA): Sage, 5–15.
- Brannen, J. 1992. Combining qualitative and quantitative approaches: An overview. Teoksessa J. Brannen (toim.) Mixing Methods: Qualitative and Quantitative Research. Aldershot: Avebury, 3–38.
- EK 2008. Työmarkkinoiden eriytyminen. [www-lähde]
<<http://www.ek.fi/www/fi/tyoelama/tasaarvo/eriytyminen.php>> Luettu 11.8.2010.
- Erkkilä, R. & Mäkelä, M. 2002. Polkuja yliopistossa. Teoksessa H. L. T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta. Helsinki: Kansanvalistusseura, 49–63.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola J. 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola, R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökotiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 159–183.
- Gordon, T. & Lahelma E. 1999. Rajankäyntiä – Sukupuoli opetussuunnitelmassa ja koulun käytännöissä. Teoksessa A-L Arnelsen (päätoim.) Eroja ja yhtäläisyyksiä. Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsinki: Yliopistopaino, 91–106.
- Haapakorpi, A. 2008. Tohtorien varhaiset urat työmarkkinoilla ja tohtorikoulutuksen merkitys työelämässä. Tampere: Aarresaari.
- Haavio-Mannila, E., Kauppinen-Toropainen, K., & Kandolin, I. (toim.) 1991. Naiset ja miehet työelämässä. Helsinki: Työterveyslaitos.
- HE 147/2002. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa).
<<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020147>> Luettu 11.8.2010.

- Heikkinen, A. 2001a. Masters and Mistresses of the Nation. Teoksessa P. Gonon, & K. Haefeli, A. Heikkinen & I. Ludwig. (toim.) Gender Perspectives on Vocational Education. Bern etc.:Peter Lang.
- Heikkinen, A. 2001b. Niin vähän on aikaa – katoaako ammatillisen kasvun aika, paikka ja tila? Teoksessa A. Heikkinen, M. Borgman, M. Korkiakangas, L. Kuusista, P. Nuotio & L. Tiilikkala. Niin vähän on aikaa. Tampere: RCVE.
- Heikkinen, H. L. T. 2002. Narratiivisuus - ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa H. L. T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184–197.
- Heiskanen, T., Korvajärvi, P. & Rantalaiho, L. 2008. Sukupuoli ja työ: Pysyvyyttä ja liikeyhtälöitä. Teoksessa S. Aho, T. Heinonen & A. Järvensivu (toim.) Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen, 109–134.
- Henriksson, L. 1998. Naisten hoivatyö ja ammatillistumisen politiikat. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huhta, L., Kolehmainen, S., Lavikka, R., Leinonen, M., Rissanen, T., Uosukainen, K. & Ylöstalo, H. 2006. Tasa-arvosta lisäarvoa. Käsikirja työpaikkojen tasa-arvotyöhön. Tampere: Vastapaino.
- Huida, O., Smeds, R., Haavio-Mannila E. & Kauppinen-Toropainen K. 1993. Perinteiden pölyt ja uudistumisen tuulet. Teknisten innovaatioiden ja sukupuolten työnjaon vuorovaikutus. Otaniemi: Teknillinen korkeakoulu.
- Husu, L. 2001. Sexism, support and Survival in Academia. Academic Women and Hidden Discrimination in Finland. Helsinki: University of Helsinki.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jakku-Sihvonen, R. 2005. Kasvatustieteidenopetus ja asiantuntijan arkipätevyys. Teoksessa R. Jakku-Sihvonen (toim.) Uudenlaisia maistereita. Kasvatusalan koulutuksen kehittämislinjau. Jyväskylä: PS-kustannus, 125–150.
- Jauhiainen, A-M. 2004. Joensuun yliopiston kasvatustieteen tieteenalakoulutuksesta valmistuneiden työllisyys ja koulutuksen riittävyys. Joensuu: Joensuun yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Jauhiainen, J., Korkeaoja, L., Lavikainen, E., Niemelä, A. & Penttilä, J. 2009. Silmäyksiä perheellisten korkeakouluopiskelijoiden tilanteeseen. 32/2009. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö.
- Jokihaara, K., Räisänen, M., Tahvola, A. & Vuorikoski, M. (toim.). 2004. Se on se avain. Kasvatustieteiden tieteenalaohjelmasta valmistuneiden tarinoita opiskelusta ja työhön sijoittumisesta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

- Jokinen, A. (toim.) 1999. Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, A. 2002. Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa A. M. Holli, T. Saarikoski & E. Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Vantaa: Dark Oy, 240–253.
- Julkunen, R., Nätti, J. & Anttila, T. 2004. Aikanyrjähdys. Keskiluokka tietotyön puristuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. 2008. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, M.-R., Rinne, R. & Lehtinen, E. 1998. Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:60.
- Kanter, R. M. 1977. Men and women of the corporation. New York: Basic Books.
- Kapanen, A. 2008. Näin koulutus lihottaa palkkaasi. Taloussanomat 24.11.2008.
- Karhulahti, E. 2008. Miesopiskelijoiden kokemuksia naisvaltaisella alalla opiskelusta. Tampereen yliopisto: Kandidaatintutkielma.
- Kasvatustieteiden tiedekunta 2010. Jatkotutkinnot. [www-dokumentti] <<http://www.uta.fi/tiedekunnat/kasv/opiskelu/jatko-opinnot.php>>. Luettu 11.8.2010.
- Kasvio, A. 2007. Työn muutos globaalin kilpailun, tieteen uusien edistysaskelien ja syvenevien ympäristöongelmien aikakaudella. Teoksessa A. Kasvio & J. Tjäder (toim.) Työ murroksessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 30–43.
- Kauppinen-Toropainen, K. 1987. Ainokaiset työyhteisössä. Haastattelututkimus työn sukupuolenmukaisen eriytymisen vaikutuksista työtyytyväisyyteen, psyykkiseen uupumukseen ja stressiin. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Kauppinen-Toropainen, K., Kandolin, I & Haavio-Mannila, E. 1986. Töiden jakautuminen sukupuolen mukaan ja naisten työn laatu. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Kelainfo 2005. Opiskelijan oikeus vanhempainpäivärahaan. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi). <[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/opisk_verkko/\\$File/opiskverkko.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/opisk_verkko/$File/opiskverkko.pdf?OpenElement)> Luettu 11.8.2010.
- Kempe, J. 2000. Mieheyden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa J. Kempe (toim.) Miesnäkökulmia tasa-arvoon. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 6–8.
- Kinnunen, M. & Korvajärvi, P. (toim.) 1996. Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino.
- Kivinen, O. & Nurmi, J. 2009. Sukupuolten keskinäissuhteet korkeakoulutuksessa ja työmarkkinoilla. Yhteiskuntapolitiikka 74 (2), 149–157.

- Kolehmainen, S. 1999. Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970–1990. Tutkimusraportteja 227. Helsinki. Tilastokeskus.
- Kolehmainen, S. 2002. Koulutus, sukupuoli ja työnjako. *Sosiologia* 3/2002, 200–214.
- Korhonen, M. 2003. Omaelämäkerrat elämänselän jäsentäjinä. Teoksessa M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Näkymätön näkyväksi. Elämänselän, työura ja sukupuolitietoinen ohjaus – projektin ydinteemoja. Joensuu: Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita, 1-19.
- Korhonen, P. & Sainio, J. 2006. Viisi vuotta työelämässä. Monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Tampere: Aarresaari.
- Korvajärvi, P. 1998. Gendering dynamics in white-collar work organizations. Tampere: University of Tampere.
- Korvajärvi, P. 2001. Luokiteltu sukupuoli. Tampere: Vastapaino.
- Korvajärvi, P. 2004. Tietotekniikan lumoama ja sukupuolen rajoittama palvelutyö. Teoksessa R. Lavikka (toim.) Sopeudu ja vaikuta. Työn tietoisuminen ja sukupuolen pysyvyys. Tampere: Tampere University Press, 159–219.
- Koski, S. 2001. Kasvatustieteilijät työelämässä. Kasvatustieteilijöiden näkemyksiä työelämänselänvalifikaatioista ja yliopistokoulutuksesta niiden tuottajana. Jyväskylän yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Kumpulainen, T. (toim.) 2009. Opettajat Suomessa 2008. Opetushallitus.
- Laine, T. 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola, R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökotiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Lammi-Taskula, J. 1994. Päiväkotien moninaiset miehet. Onko miehelle paikkaa varhaiskasvatuksessa? Teoksessa J. Sipilä & A. Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 119–132.
- Lammi-Taskula J. 2003. Isät vapaalla. Ketkä pitävät isyys- ja vanhempainvapaata ja miksi? *Yhteiskuntapolitiikka* 68/2003, 293–298.
- Lappalainen, T. 2010. Valkokaulusten vastaisku. *Suomen Kuvalehti*. 21.5.2010, 30–44.
- Lavikka, R. 2004. Johdanto: Pysyvyydestä ja muutoksesta. Teoksessa: R. Lavikka (toim.). Sopeudu ja vaikuta. Työn tietoisuminen ja sukupuolen pysyvyys. Tampere: University Press, 9-20.
- Lejeune, P. 1989. On autobiography. Käänt. K. Leary. *Theory and history of literature*; vol. 52. Minneapolis. MN: University of Minnesota Press.
- Lehto, A.-M. & Sutela, H. 2004. Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2003. Tilastokeskus.

- Luukkainen, P. 2010. Yksi tutkinto – monta uraa. Kasvatustieteen maisterin työelämäosaaminen valmistuneiden ja työnantajien silmin. Tampereen yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Löyttyniemi, V. 2004. Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Melin, H. 2001. Koulutus, Ura ja tietoyhteiskunnan työmarkkinat. Teoksessa R. Blom, H. Melin & P. Pyöriä. Tietotyö ja työelämän muutos . Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa. Helsinki: Gaudemus, 66–100.
- Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.
- Minkkinen, S. 1999. Mitä valmistumisen jälkeen? Formaalin ja informaalin kontekstin merkitys kasvatustieteen opiskelijoiden uranäkemyksen muodostumiseen. Jyväskylän yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökotiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 46–69.
- Moore, E. 2003. Pitkä opintie. Aikuisiällä suoritettu yliopistotutkinto ja koulutuksellinen elämäntien muutos. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Mäkinen, J., Olkinuora, E., Rinne, R. & Suikkanen, A. (toim.) 2006. Elinikäisestä työstä elinkautiseen oppimiseen. Keuruu: PK-kustannus.
- Männikkö, T. 2010. Ruotsalaiset verkostoituvat tasaamaan vanhempainvapaata. Hämeen Sanomat 25.1.2010.
- Napari, S. 2008. Sukupuolten ammatillinen segregatio Suomen yksityisellä sektorilla vuosina 1995–2004. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos No. 1120. Helsinki: ETLA.
- Niiniö, S. 2008. Kasvatustieteilijät työelämässä. Speciaan kuuluvien kasvatustieteilijöiden työllistyminen, työkalifikaatiot sekä työtyytyväisyys. Turun yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Nikunen, M. 2006. ”Ei mikään katastrofi kuitenkaan” Selvitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella. Tampere: Yliopistopaino.
- Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. 2009. Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu, J. Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. Tutkinnonuudistus Suomessa. [www-lähde]. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/yliopistojen_tutkinnonuudistus/index.html> Luettu 11.8.2010.
- Opintoluotsi 2010. Koulutusalat ja ammatit. [www-lähde]. <http://www.opintoluotsi.fi/fi-FI/koulutusalat_ja_ammattit/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeId=789c13a2-db37-4820-a2e3-5129b83a5390> Luettu 11.8.2010.

- OPM. 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Saatavilla [www-muodossa.](http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/kesu_2012_fi.pdf)
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/kesu_2012_fi.pdf>
Luettu 11.8.2010.
- Paechter, C. 2003. On goodness and utility in educational research. Teoksessa: P. Sikes, J. Nixon & W. Carr (toim.) *The moral foundations of educational research. Knowledge, inquiry and values.* Maidenhead: Open University, 105–117.
- Peuhkuri, T. 2005. Tapaustutkimuksen valinnat. Esimerkkinä saaristomeren rehevöitymisjakalankasvatuksesta. Teoksessa P. Räsänen, A.-H. Anttila & H. Melin (toim.) *Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat.* Jyväskylä: PS-kustannus, 291–308.
- Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkiminen: Fenomenologisen erityistieteen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen.* Helsinki: Dialogia, 115–162.
- Pulkkinen, Pia. 2002. ”Vähän enemmän arvoinen” Tutkimus tasa-arvokokemuksista työpaikoilla. Helsinki: Tilastokeskus.
- Puusniekka, A., Eskola, J., Itäpuisto, M., Launonen, M. & Rautsiala, T. 2003. Arka aihe = arka paikka? Tutkija ja arkojen aiheiden tutkiminen. Teoksessa J. Eskola, A. Koskijännes, E. Lamminluoto, A. Saarinen, M. Saastamoinen & K. Valtanen (toim.) *Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita.* Kuopio: Kuopio University Press, 43–72.
- Pyöriä, P. 2007. Tietotyön tutkimus – kehitystrendejä ja tulevia haasteita. Teoksessa A. Kasvio & J. Tjäder (toim.) *Työ murroksessa.* Helsinki: Työterveyslaitos, 44–52.
- Rantalaiho, L. & Heiskanen, T. (toim.) *Gendered practices in working life.* London: Macmillan.
- Rinne, R., Kivirauma, J. Lehtinen, E. 2004. *Johdatus kasvatustieteisiin.* Helsinki: WSOY.
- Rinne, R., Haltia, N. Nori, H. & Jauhiainen, A. 2008. *Yliopiston porteilla. Aikuiset ja nuoret hakijat ja sisäänpäässeet 2000-luvun Suomessa.* Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Roos, J.-P. 1987. *Suomalainen elämä.* Hämeenlinna: SKS
- Rouhelo, A. 2001. Akateemisten työllistyminen, tulevaisuuden muutostuulet ja piilevät työmarkkinat. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A:197.
- Rouhelo, A. 2008. Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla. Turun yliopisto: Väitöskirja.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto [www-dokumentti]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali.html/>>. Luettu 11.8.2010.

- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2001. Tapaus ja tutkimus= tapaustutkimus? Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–169.
- Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.
- Saarinen, J. 2003. Naistutkijat tiedemaailmassa. Kertomuksia tutkimusprosesseista. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Salokangas, T. 2002. Teknillinen korkeakoulu opiskeluympäristönä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Helsingin yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Seeck, H. 2008. Johtamisopit Suomessa: taylorismista innovaatioteorioihin. Helsinki: Gaudemus.
- Sennett, R. 2002. Työn uusi järjestys: Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta. Vastapaino: Tampere.
- Sennett, R. 2007. Uuden kapitalismin kulttuuri. Tampere: Vastapaino.
- Sillanpää, K. 1998. Työhön vai työmarkkinoille? Kasvatustieteen yliopistokoulutuksessa kehittyvät valmiudet. Jyväskylän yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Siltala, J. 2004. Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltion ajasta globaaliin hyperkilpailuun. 2. uudistettu painos. Helsinki: Otava.
- Sirkkiä, P. 2003. Opiskelijoiden ja valmistuneiden näkemyksiä kasvatustieteen laitoksen harjoittelusta ja muista työelämäyhteyksistä. Työssä ja opiskellen -hankkeen päätös-raportti. Kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 17. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Storey, J. A. 2000. "Fracture lines" in the career environment. Teoksessa A. Colley & R. A. Young. (toim.) The future of career. Cambridge: University press, 21–36.
- Sulkunen, P. 1990. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä, (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudemus, 264–285.
- Syrjälä, S.-L. 2002. Kansankynttilä. Teoksessa H. L. T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta. Helsinki: Kansanvalistusseura, 13–19.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia nro 51. Oulu.
- Säntti, J. 2007. Pellon pientareelta akateemisiin sfääreihin. Opettajuuden rakentuminen ja muuttuminen sotienjälkeisessä Suomessa omaelämäkertojen valossa. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Takala P. 2005. Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaiden käyttö. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 43/2005. Saatavilla [www.muodossa.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/290405130804EK/\\$File/sel43netti.pdf](http://www.muodossa.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/290405130804EK/$File/sel43netti.pdf) Luettu 11.8.2010.

- Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 2010–2012. Saatavilla www-muodossa. < <https://www10.uta.fi/opas/index.htm?uiLang=fi&lvv=2010>>. Luettu 11.8.2010.
- Tampereen yliopiston tilastoja. 2010. Tampereen yliopiston tutkinnot 2000–2009 laitoksittain ja sukupuolittain. [www-lähde] <<http://www.uta.fi/laitokset/tkk/tilastoja/tutkinnot/aikasarjat/>> Luettu 11.8.2010.
- Tampereen yliopisto. 2010a. Avoin yliopisto. [www-lähde]. <<http://www.uta.fi/opiskelijaksi/hakeminen/avoin.html>> Luettu 11.8.2010.
- Tampereen yliopisto 2010b. Elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen koulutuksen esittely. [www lähde] <<http://www.uta.fi/opiskelijaksi/oppiaineet/aika.html>> Luettu 11.8.2010.
- Tampereen yliopisto 2010c. Kasvatustieteiden laitos esittäytyy. [www-lähde] <<http://www.uta.fi/laitokset/kasvlait/esittely/index.php>> Luettu 11.8.2010.
- Tampereen yliopisto 2010d. Omaleimainen Tampereen yliopisto. [www-lähde] < http://www.uta.fi/esittely/yliopiston_esittely.html> Luettu 11.8.2010.
- Tampereen yliopisto. 2010e. Opiskelijaksi hakeminen. [www-lähde]. < <http://www.uta.fi/opiskelijaksi/hakeminen/index.html>> Luettu 11.8.2010.
- Tikkamäki, K. 2006. Työn ja organisaation muutoksissa oppiminen. Etnografinen löytöretki työssä oppimiseen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tilastokeskus. 2010. Palkat ja työvoimakustannukset. [www-lähde] <<http://www.stat.fi/til/pal.html>> Luettu 11.8.2010.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5-6), 387–398.
- Uusitalo, H. 2001: Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 7. painos. Helsinki: WSOY.
- Vainio, R. 2009. Kasvatustieteilijät 2000-luvun työmarkkinoilla. Kasvatustieteilijöiden näkemyksiä ammatillisista osaamis- ja kehittämistarpeista sekä työllistymismahdollisuuksista. Turun yliopisto: Pro gradu -tutkielma.
- Vanhalakka-Ruoho, M. 2003. Sukupuoli – rajoitteena vai voimavarana työssä? Teoksessa M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Näkymätön näkyväksi. Elämänkulku, työura ja sukupuolitietoinen ohjaus – projektin ydinteemoja. Joensuu: Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita, 66–85.
- Varanka, J. 2006. Miehet ja tasa-arvopoliittikka. Helsinki : Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Varjus, T. 1997. Pihlajanmarjoja ja tiiliseiniä akateemisessa maisemassa. Katsaus tasa-arvoon Joensuun yliopistossa. Joensuun yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia no.6.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Kirjayhtymä.

- Vilkka, H. 2010. Uramiehiä ja vapaita naisia. Hämeen Sanomat 11.2.2010.
- Vilkko, A. 1988. Tarina tarinasta - Erään naisomaelämäkerta-aineiston tarkastelua. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia n:o 1/1988.
- Virolainen, M. & Valkonen, S. 2002. Ammattikorkeakouluista ja yliopistoista työelämään. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Vuorikoski, M. 2003. Valta ja sukupuoli opettajaksi opiskelevien koulumuistoissa. Teoksessa M. Vuorikoski, S. Törmä & S. Viskari. Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino, 131–154.
- Väänänen, A. 2006. Fysiologiasta voimavarojen tutkimiseen. Teoksessa K. Ahola, S. Kivistö & M. Vartio (toim.) Työterveyspsykologia. Helsinki: Työterveyslaitos, 19–29.

LIITTEET

Liite 1. Opiskelijoille lähetetyn kirjoitelman tehtävänanto.

Hei,

teen kasvatustieteen kandidaatintutkielmaa **miesopiskelijoiden kokemuksista naisvaltaisella alalla opiskelusta**. Erityisen kiinnostunut olen käytännön opetustilanteista; siitä miten sukupuoli näkyy ja otetaan huomioon oppitunneilla. Pyydän sinua kirjoittamaan vapaamuotoisen kirjoitelman omista kokemuksistasi. Tyyliseikoilla ei ole väliä ja kirjoitelman pituuden voit itse päättää. Toivon kuitenkin, että kerrot kokemuksistasi mahdollisimman kattavasti ja henkilökohtaisella otteella, mielellään esimerkkejä käyttäen.

Vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Kirjoitelmia ei lue minun lisäksi kukaan ja vastaukset analysoidaan niin, ettei kirjoittajaa voi tunnistaa opinnäytetyöstä. Voit palauttaa kirjoitelman nimettömänä. Taustatietoina pyydän sinua mainitsemaan, oletko suorittanut kaikki kasvatustieteen opintosi Tampereen yliopistossa, missä vaiheessa opintojasi olet sekä oletko perus- vai jatkotutkinto-opiskelija.

Toivon, että kirjoittaisit omista opiskelukokemuksistasi naisvaltaisella alalla nimenomaan kasvatustieteen opiskelijoille suunnattujen kurssien osalta. Pohdi erityisesti sukupuolesi merkitystä seuraaviin kysymyksiin liittyen:

- Miten olet kokenut opiskelun naisvaltaisella alalla?
- Miten olet kokenut opetustilanteet ja sukupuolen merkityksen niissä? Mitä positiivisia ja mitä negatiivisia asioita näet siinä, että olet yksi harvoista tai jopa ainoa sukupuolesi edustaja oppitunneilla? Voit kertoa esimerkkejä.
- Ovatko jotkin asiat tuoneet vierauden, syrjinnän tai häirinnän kokemuksia?
- Mitä sana tasa-arvo tuo mieleesi? Koetko olevasi tasa-arvoisessa asemassa alasi naisopiskelijoiden kanssa? Miksi / miksi et?

Edellä mainitut kysymykset ovat suuntaa-antavia. Voit kirjoittaa vapaasti myös muista mieleesi tulevista seikoista eikä kaikkiin kysymyksiin tarvitse vastata, jos et niin halua. Kirjoitelman voit palauttaa oheisessa kuoressa nimelläni varustettuun lokerikkoon, joka sijaitsee kasvatustieteiden laitoksen 3. kerroksen aulassa. Vastaathan 22.1.2008 mennessä.

Kiitos osallistumisestasi!

Emma Karhulahti

Liite 2. Työssäkäyville kasvatustieteen maistereille lähetetyn kirjoitelman tehtävänanto.

Hei (*tutkittavan etunimi*).

Olet yksi niistä 29 miehestä, joille lähetän tämän kirjeen, ja yksi niistä henkilöistä, joiden ääni tulisi saada tutkimuksen kautta kuuluviin. Teen pro gradu -tutkielmaa Tampereen yliopistosta **kasvatustieteen maistereiksi valmistuneiden miesten kokemuksista opinnoissa ja työelämässä**. Tutkimukseni kohteena olette te, vuosina 2000–2006 valmistuneet miehet, joiden osuus kaikista samalla ajanjaksolla Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitokselta valmistuneista on vain 10,1 %. Kasvatustieteilijöiden opintoja ja työelämää koskevissa tutkimuksissa miesten ääni onkin suurelta osin hukkunut naisäänten joukkoon ja tähän seikkaan pyrin tutkimukseni avulla saamaan muutoksen. Asioihin, joista ei tiedetä, on vaikea myös vaikuttaa. Nyt sinulla onkin mahdollisuus nostaa esiin hyviä ja huonoja kokemuksia urasi varrelta ja auttaa tällä tavoin huomaamaan mahdollisia epäkohtia tai etuja kasvatustieteilijämiehen asemaan liittyen.

Pyydän sinua kirjoittamaan vapaamuotoisen kirjoitelman kokemuksistasi muistelemalla matkaasi kasvatustieteiden opintojen alusta työelämään ja tähän päivään. Pohdithan sukupuolesi sekä suorittamasi KM-tutkinnon merkitystä eri vaiheissa: **opintoihin hakeminen – opiskelujat – työnhaku – työhistoria - tämänhetkinen työelämä**. Tyylliseikoilla ei ole merkitystä ja voit käyttää omaa harkintaasi kirjoitelman pituuden suhteen. Toivon kuitenkin, että kerrot kokemuksistasi mahdollisimman kattavasti ja henkilökohtaisella otteella, nostaen esiin erityisen merkitykselliseksi kokemiasi tilanteita.

Kuulut tutkimukseni kohdejoukkoon, mikäli olet ollut maisteriksi valmistumisen jälkeen työelämässä vähintään vuoden. Työpaikallasi tai sillä, vastaako työ koulutustasi, ei ole merkitystä. Keskeisenä lähtökohtana on se, että olet suorittanut tutkintosi naisvaltaisella koulutuslalla, josta voi suunnata lukemattomiin erilaisiin töihin ja sukupuolen mukaan monella tavoin jakautuneisiin työpaikkoihin. **Miten sinun matkasi kasvatustieteilijänä on edennyt?**

Millaisissa tilanteissa sukupuolesi on mahdollisesti noussut esiin? Koetko sukupuolellasi olleen merkitystä opinnoissa ja töissä tai niihin hakiessa? Mieti myös, mikä merkitys suorittamallasi kasvatustieteen maisterin tutkinnolla on ollut työelämän eri tilanteissa. Taustatietoina pyydän sinua kertomaan, mikäli olet suorittanut KM-tutkinnon lisäksi myös jonkin muun tutkinnon. Kuvaathan myös työpaikkasi/työpaikkojesi sukupuolijakaumaa. Tarkkaa tietoa en tarvitse; olennaista on tietää, mikäli työpaikka on selkeästi nais- tai miesvaltainen.

Kirjoitelmat käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja vastaukset analysoidaan niin, ettei kirjoittajaa tai muita tekstissä mahdollisesti esiintyviä henkilöitä voi tunnistaa opinnäytetyöstä. Liitäthän kirjoitelman mukaan yhteystietosi (sähköpostiosoite, mikäli on) mahdollisia tarkentavia kysymyksiä varten. Voit myös ottaa minuun yhteyttä, mikäli mieleesi nousee joitain kysymyksiä tai kommentteja tutkimukseeni liittyen. Lähetäthän kirjoitelman oheisessa kuoressa **2.12.2009**.

mennessä. Halutessasi voit lähettää kirjoitelmasi myös sähköpostitse osoitteeseen emma.karhulahti@uta.fi .

Kiitos osallistumisestasi!

Nimi- ja osoitetiedot saatu Tampereen yliopiston opiskelijatietojärjestelmästä, 33014 TAMPEREEN YLIOPISTO.